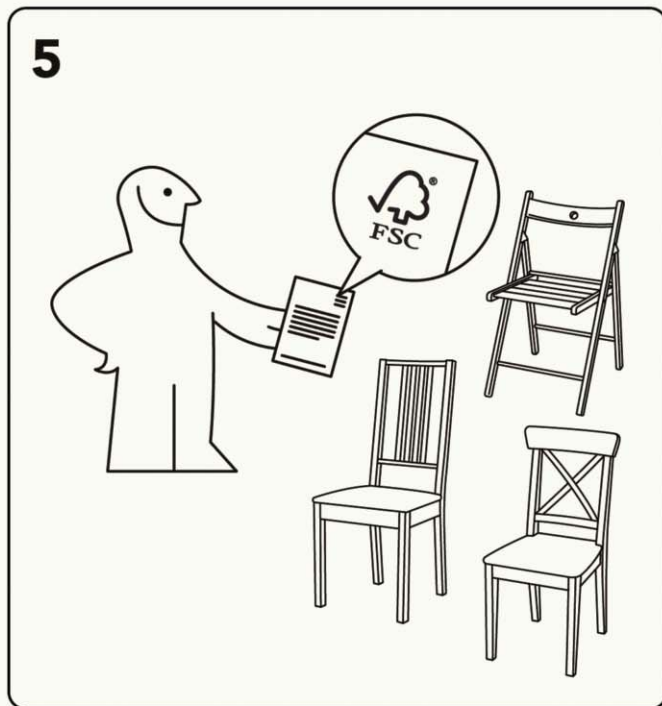
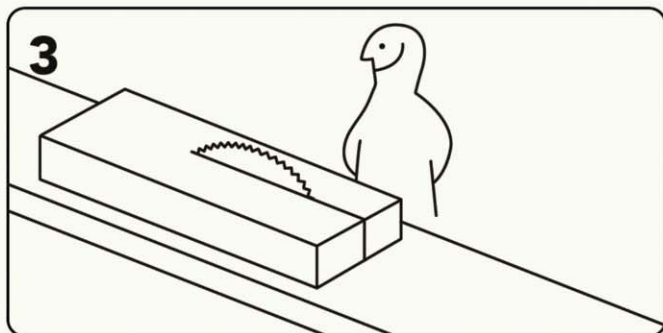
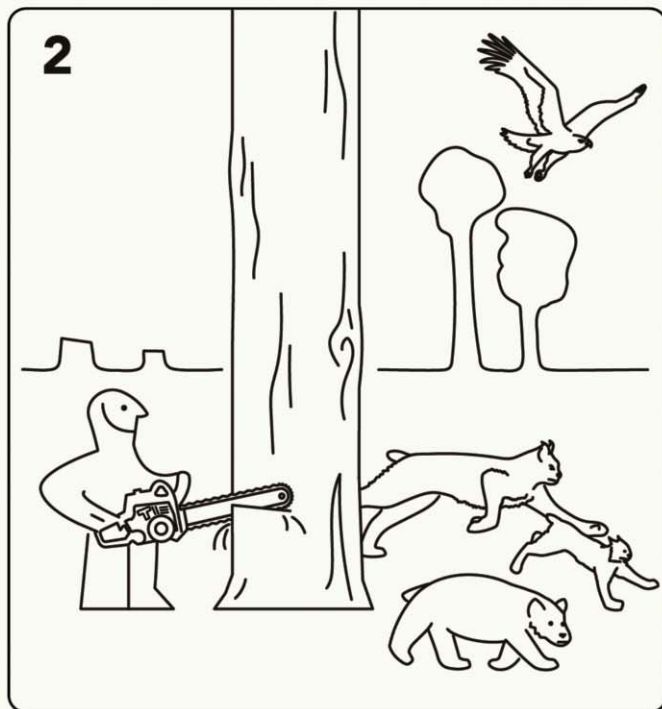
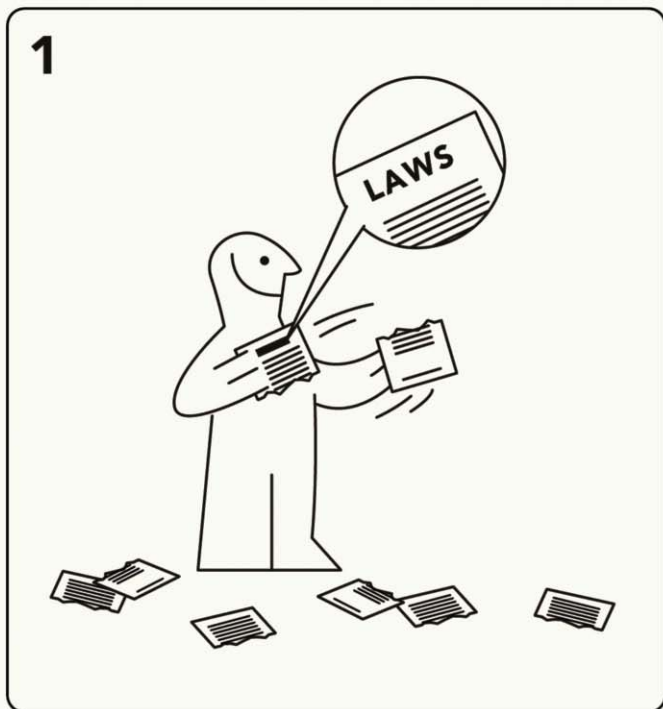
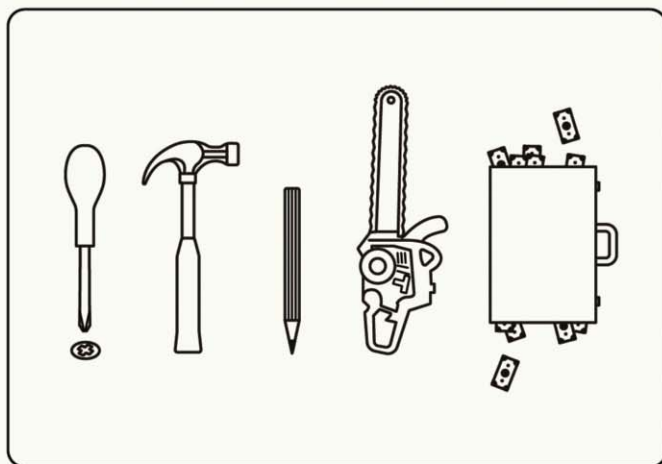

Ліс у пласкій упаковці

Проблема ІКЕА з незаконною деревиною та скомпрометована «зелена марка», що за цим стоїть

ЗМІСТ

КЛЮЧОВІ ВИСНОВКИ	3
РЕЗЮМЕ	4
ЧАСТИНА I: НЕЗАКОННІСТЬ ТА КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗИ ЛІСАМ УКРАЇНИ	8
Кислотний напад	
Незаконність у промислових масштабах	
Похований звіт	
Конфліктні інтереси	
«Змінюються люди, схеми залишаються»	
ЧАСТИНА II: ОДНЕ ДЕРЕВО ЩОСЕКУНДИ – ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОДЕЛІ «ШВИДКИХ МЕБЛІВ» ІКЕА	13
Одне дерево щосекунди: зростаюча залежність ІКЕА від корумпованості колишньої Радянської Європи.	
Історія скандалу	
Маловідоме споживання ІКЕА українського продукту	
ЧАСТИНА III: НЕЗАКОННО ВИРУБАНА УКРАЇНСЬКА ДЕРЕВИНА В ПРОДУКЦІЇ КОМПАНІЇ ІКЕА	16
А. «Брудний» бук в розкладних кріслах від ІКЕА	
Румунська складова	
Українська складова	
Коли окремі правопорушення складаються в одне	
Спіймані на гарячому	
Вершина айсберга	
Сценарій беззаконня, що повторюється	
Розмова з інформатором	
Б. Прогнилий наскрізь: Дешеві меблі з ДСП від ІКЕА і корупція на високому рівні в Україні	
Причетність на державному рівні	
ІКЕА і корупція на найвищому рівні часів Януковича	
Світовий гігант з виробництва ДСП	
Тривала співучасть	
ЧАСТИНА IV: ІКЕА ТА FSC: ТРИВАЛА ІСТОРІЯ СПІВПРАЦІ ТА «ГРІНВОШІНГ»	28
«Відбілювання» незаконної деревини для ІКЕА	
Історія провалу FSC в Україні	
FSC і ІКЕА: провал в охороні природи та дотриманні законодавства	
ІКЕА, FSC та корумпована пострадянська Європа: нерозлучна трійця	
Лісові спільники: теплі відносини та конфлікт інтересів	
Нові стандарти, старі проблеми	
ЧАСТИНА V: ЯК FSC ПРОВАЛИЛА ДІЯЛЬНІСТЬ З ЗАХИСТУ ЛІСІВ ТА НАСЕЛЕННЯ ЛІСОВИХ РАЙОНІВ У ВСЬОМУ СВІТІ	34
Шахрайство та оманливі заяви	
Незаконні рубки, порушення прав людини та нищення пралісу	
Конфлікт інтересів в основі FSC	
Перешкоджання впливу законодавства	
ЧАСТИНА VI: ВИСНОВКИ	42
Як найкращі можуть функціонувати настільки погано?	
Наслідки низьких цін	
Найменше, що ІКЕА має зробити	
Реформування FSC	
Підтримка з боку урядів	
ДОДАТОК: РЕАКЦІЇ КОМПАНІЙ	47

ПОДЯКА

EarthSight висловлює подяку усім, хто допомагав у підготовці матеріалів цього звіту, зокрема, «Наші гроші. Львів», громадській організації «Українська природоохоронна група», правозахисній організації «Екологія – Право – Людина» та Центру Протидії Корупції. Крім того, EarthSight дякує своїм донорам. Відповідальність за зміст цієї публікації повністю лежить на EarthSight і жодним чином не відображає думок наших партнерів чи донорів.

ІЛЮСТРАЦІЯ ДЛЯ ОБКЛАДКИ
© Matt Hall

ДИЗАЙН
www.designsolutions.me.uk

EarthSight

EarthSight є неприбутковою організацією, яка намагається за допомогою власних розслідувань та подальшого оприлюднення результатів цих розслідувань привернути увагу до актуальних питань у сфері дотримання прав людини та екологічної справедливості. Наша мета - дійти до суті проблеми, використовуючи широку низку методів розслідування, аби отримати достовірні, задокументовані та абсолютно неспростовні докази злочинів, направлених як проти людей, так і проти планети в цілому, які, до того ж, неможливо проігнорувати. Відслідковуючи транзакції та логістику поставок, наше розслідування також має на меті показати на загал, наскільки складними є взаємозв'язки між споживачами та особами, які відповідають за фінансування у формуванні цих злочинних схем.

email: info@earthlight.org.uk

www.earthlight.org.uk

 @earthlight

 @earthlightinvestigations

Турбуєтесь про конфіденційність? Завантажте додаток Signal безкоштовно на свій телефон і безпечно надішліть нам повідомлення на цей номер +447922400605

ЛІС У ПЛАСКІЙ УПАКОВЦІ

КЛЮЧОВІ ВИСНОВКИ

Стілець Тер'є Ікеа у
Великобританському ЛМГ
© Jeremy Bristow

- > Дослідження Earthsight, що тривало 18 місяців, виявило, що компанія **Ікеа продає букові стільці, вироблені з деревини, отриманої шляхом незаконних рубок у лісах українських Карпат**, де живуть зникаючі види рисей та ведмедів. Незаконна деревина була використана у виробництві ряду відомих товарів, зокрема її легендарних складних стільців, складних стільців (з панелей) Terje та найпопулярніших стільців до обіднього столу Ingolf. Щороку продаються десятки тисяч стільців, вироблених із незаконної деревини, в магазинах Ікеа по всьому світу, в тому числі у США, Великобританії та Німеччині.
- > Ця незаконна заготівля деревини можлива через корумпованість державних лісогосподарських підприємств, які управляють більшістю лісів України. **Earthsight виявила, що незаконна вирубка лісів для виробництва букових стільців Ікеа продовжувалась навіть під час світового локдауну (lockdown) у зв'язку з COVID-19 у квітні 2020 року.**
- > Чимало меблів з ДСП з меламіновим покриттям Ікеа також вироблені з української деревини підозрілого походження. Під час правління відомого своєю корумпованістю президента Віктора Януковича в 2011-14 роках, на офшорні рахунки його корумпованих друзів від іноземних компаній надходили мільйони доларів - як хабарі за доступ до лісоматеріалів. Дослідження Earthsight показують, що, з високою імовірністю, деревина, за яку були сплачені такі хабарі, згодом потрапила до Ікеа і перетворилась у її товари.
- > Ікеа - найбільший споживач деревини у світі. У 2019 році для виробництва її продукції було використано 21 мільйон кубометрів колод. Якщо скласти їх кінцями одна до одної, їх довжина зможе сім разів охопити Землю. Earthsight підрахувала, що наразі компанія використовує приблизно одне дерево щосекунди.
- > У зв'язку з необхідністю безперервного росту, **за останнє десятиліття компанія Ікеа збільшила споживання деревини вдвічі.** Щорічно вона має споживати на 1,8-2,5 мільйона більше деревини, ніж попереднього року. Для забезпечення постачання цієї деревини та виробництва товарів за низькими цінами Ікеа покладається на країни Східної Європи та Росію. Компанія Ікеа має скандальну історію функціонування у цих країнах.
- > Щоб запобігти потраплянню у свій ланцюг постачання деревини, заготовленої незаконно та з порушенням принципів сталості, Ікеа здебільшого покладається на Лісову опікунську раду (ЛОП - Forest Stewardship Council, FSC), що утворює провідну систему зеленого маркування деревини в світі. Її символ – дерево з галочкою - можна знайти на мільйонах товарів з деревини та паперу у всьому світі. Та все ж FSC зазнала суттєвої невдачі. **Незаконна деревина в букових стільцях Ікеа має сертифікат FSC**, як і багато колод, за які було заплачено хабарі за часів Януковича. Українські лісівники-інформатори розповіли Earthsight, як люб'язно ревізори FSC спілкуються з їхнім корумпованим начальством та як легко обвести їх навколо пальця.
- > **Такі невдачі FSC, як в Україні, повторюються у всьому світі.** Шалена незаконна вирубка лісу. Розчищення величезних урочищ дорогоцінних лісів. Побої та вбивства представників місцевих громад. Від Бразилії до Конго, від Перу до Росії можна говорити про цю проблему, а фірми, сертифіковані FSC, можна звинуватити у співучасті. Давні структурні недоліки в системах FSC, зокрема суттєві конфлікти інтересів, означають, що такі проблеми будуть неминуче продовжуватись. Тоді як всі серйозні екологи виступають за стратегію "зменшення, повторного використання, переробки" ('reduce, re-use, recycle'), FSC рекомендує споживачам купувати більше первинної деревної сировини та паперу. **Не спромігшись здійснити реформи, FSC зараз активно підриває зусилля щодо захисту лісів**, що б допомогло врятувати людство від кліматичної кризи.
- > Тим часом, бізнес-модель Ікеа – «швидкі меблі» - сприяє швидкому збільшенню відходів, пов'язаних із виробництвом меблів, у країнах, в яких вона працює. Earthsight підрахувала, що американці, наприклад, тепер викидають на 40% більше меблів на душу населення, ніж тоді, коли Ікеа тільки з'явилася на ринку США.
- > Ікеа має одні з найкращих екологічних характеристик серед великих меблевих фірм. Сертифікація FSC, безперечно, на сьогодні є найкращим маркером такого типу. Але, як світовий лідер, Ікеа повинна працювати краще. Щоб бути справді відповідальним громадянином, як вона стверджує, Ікеа має змінити свою бізнес-модель, поставити вищу ціну за свою продукцію та відмовитися від принципу невинного зростання. FSC має терміново подолати свої системні недоліки та змінити свою філософію відповідно до потреб і викликів XXI століття. Ікеа повинна бути готова відмовитися від FSC, якщо таких трансформацій не відбудеться. Тим часом вона має терміново діяти, щоб вдосконалити власні системи та використовувати їх для очищення своїх ланцюгів постачання з України та інших країн.

ОДНЕ ДЕРЕВО ЩОСЕКУНДИ: ПОСТАЧАННЯ ІМПЕРІЇ ШВИДКИХ МЕБЛІВ ІКЕА

Своїм успіхом компанія в основному завдячує експлуатації дешевої робочої сили та відносно недоторканих лісів у колишніх соціалістичних країнах. Така залежність спричинила безперервний потік скандалів. Від підкupu брутальної румунської таємної поліції комуністичної епохи до корупційних скандалів, пов'язаних із діяльністю компанії в Росії, ІКЕА не вперше стикається із неоднозначною реакцією. І навіть зараз компанія знаходиться під слідством у ЄС у зв'язку із ухилянням від сплати податків на мільярди євро.

EarthSight виявила, що ІКЕА є найбільшим споживачем деревини з України – країни, чий пишний ліс є останнім прихистком для великих європейських ссавців, наприклад, ведмедя, зубра, рисі та вовка.

Протягом 18 місяців EarthSight проводила розслідування, щоб вивчити купівлю ІКЕА української деревини, відслідковуючи деякі з культових товарів ІКЕА від полиць магазинів до лісу, з якого вони походять. Ми подолали сотні кілометрів по Україні, щоб взяти інтерв'ю у посадових осіб, борців за правду, працівників лісової промисловості та активістів. Ми вивчили тисячі документів та подали десятки запитів на отримання інформації. Історія, яку ми в результаті можемо розказати, не зовсім вписується в утопічну скандинавську картинку, що її ІКЕА пропонує широкому загалу.

ЗНИЩЕННЯ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА, ЯКЕ ПРИХОВУЮТЬ МЕБЛІ ІКЕА

У липні 2018 року EarthSight опублікувала висновки попереднього розслідування щодо незаконної лісозаготівлі в Україні. Ми довели, що українські ліси, які повністю знаходяться у державній власності, потерпають від епідемії незаконного господарювання. Під підозрою потрапляють сорок відсотків лісоматеріалів на суму 1 мільярд євро, які щороку відвантажуються до ЄС. Державне агентство лісових ресурсів України знаходиться у центрі проблеми. Виникає обурливий конфлікт інтересів – Держлісагентство водночас відповідає за захист українських лісів та заготівлю деревини у них. Крім того, ми виявили, що цей орган загруз у корупції.

Звіт потрапив на шпальти ЗМІ і спричинив суворі заходи щодо незаконної деревини зі сторони колишнього Прем'єр-міністра України, Володимира Гройсмана. Чимало із фактів, виявлених EarthSight, отримали підтвердження у подальших звітах, у т.ч. звіті експертів ЄС. Рушійна сила, яка виникла внаслідок цих подій, створила тимчасову важливу нагоду для результативної реформи. Вона повинна була трансформуватися у реструктуризацію Держлісагентства з метою відчутного посилення заходів із захисту навколишнього середовища та прозорості. Втім, хоча нова адміністрація і досягла певних успіхів у збільшенні прозорості, високопосадовці Держлісагентства продовжують рішуче все заперечувати, а реформа агентства

провалилася. Наш новий звіт свідчить про те, що старі проблеми все ще продовжуються, і досліджує причини цього. Виявлені нами факти мають глобальні наслідки.

Наша історія починається у Великому Бичкові, де місцеве лісомисливське господарство здійснює лісогосподарську діяльність на території, удесятеро більшій за Манхеттен, у найбільш багатолісній та біорізноманітній частині українських Карпат. Ця прегарна гірська місцевість вкрита природними лісами повільнорослих букових дерев. Бук – це вид-ецифікатор, здатний підтримувати широку біологічну різноманітність як під своєю кроною, так і у ній. На жаль, він також дуже популярний через свою привабливу тверду деревину бурштинового відтінку.

Наше дослідження показало, що у цих лісах процвітають незаконні рубки. Перевірки Державної екологічної інспекції України (ДЕІ) підтвердили, що Великобичківське ЛМГ незаконно дозволило «санітарні» рубки на понад сотню ділянок з квітня по червень 2018 року. Протягом кількох тижнів у цей період така лісозаготівля заборонена українським законодавством про охорону тваринного світу через важливість для розмноження тварин. У лісах Великобичківського ЛМГ виявлено рись та кілька видів птахів, які знаходяться під загрозою зникнення, отож, для вигодовування молодняка їм потрібна ця пауза у лісозаготівлі. EarthSight виявила, що більше половини комерційної деревини, заготовленої у ЛМГ у цей період, є незаконною. Дані,

отримані Earthsight, свідчать, що Великобичківське ЛМГ проводило незаконні санітарні рубки у тому ж обсязі в аналогічний сезон тиші у 2019 та 2020 роках. Виявляється, це далеко не єдине порушення законодавства, яке часто відбувається у цих лісах. Ми знайшли докази того, що ЛМГ не провело обов'язкову оцінку впливу на довкілля перед початком лісозаготівлі на декількох ділянках, а також видало дозволи на рубку здорових дерев під приводом того, що вони хворі – це поширений в Україні обман, який дозволяє проводити лісозаготівлю у значно більших обсягах, ніж ті, що вважаються невиснажливими. Крім того, було виявлено докази подальших порушень законодавства під час лісозаготівлі, зокрема, рубки поза визначеними межами ділянок та забруднення потоків і рік.

На значній кількості ділянок Великобичківського ЛМГ, де ми виявили порушення – включаючи 10 ділянок зі списку ДЕІ – лісозаготівельні роботи проводилися місцевою українською компанією з виробництва меблів та деревини, ТОВ «ВГСМ». Більше того, ми виявили, що ТОВ «ВГСМ» проводило суцільні рубки букових лісів за незаконними дозволами навіть під час всесвітнього карантину у зв'язку із вірусом Covid-19 у квітні 2020 року. ТОВ «ВГСМ» купує значну частину бука, заготовленого іншими, адже компанія контролює місцеву індустрію, купуючи три чверті ділового бука, вирубаного у лісах Великобичківського ЛМГ. За тим же зразком незаконних дій, Earthsight знайшла серйозні проблеми у 14 з 16 інших українських державних підприємств, які, як ми виявили, продавали ТОВ «ВГСМ» деревину протягом кількох останніх років.

Earthsight дослідила, що ТОВ «ВГСМ» є одним із найбільших українських постачальників IKEA. Немає жодного сумніву, що незаконна деревина, яка надходить на великий завод ТОВ «ВГСМ», зрештою перетворюється у товари IKEA. Шведський гігант є кінцевим споживачем щонайменше 96 відсотків виробленої ТОВ «ВГСМ» продукції. Частина продукції компанії відвантажується безпосередньо IKEA, а більшість стає складовими частинами, кінцевим виготовленням товару з яких займається Plimob. Ця компанія знаходиться поруч, через кордон, у Румунії, і так само залежить від свого покупця, IKEA. Ми змогли знайти підтвердження того, що деревину від ТОВ «ВГСМ» можна зустріти у широкому асортименті популярних товарів IKEA, зокрема, у найбільш ходових стільцях Інгольф. Загалом, IKEA щороку продає до одного мільйона стільців, які містять деревину від ТОВ «ВГСМ». Такої кількості сидінь достатньо, щоб під зав'язку заповнити лондонський стадіон Уемблі більш ніж десять разів. Ці стільці відправляють у всі куточки світу, у т.ч. у магазини IKEA в

Сполученому Королівстві, Німеччині, США і Франції.

Проблеми IKEA з українською деревиною не обмежуються буковими стільцями. Більшість товарів з дерева – включаючи меблі, полиці та кухонні шапки – виготовляються з дешевих плитоматеріалів, покритих шпоном або меламіном. Другий у світі за величиною виробник таких плит – і важливий постачальник IKEA – це компанія під назвою Egger. Протягом 2019 року вона імпортувала деревини від українських постачальників майже на 2 мільйони доларів. Ці постачальники неодноразово були суб'єктами кримінальних проваджень, пов'язаних із незаконними рубками та незаконною торгівлею деревиною. Одного з них, лісгосп у Чернівецькій області в українських Карпатах, у 2018 році за такі дії оштрафували на сотні тисяч доларів.

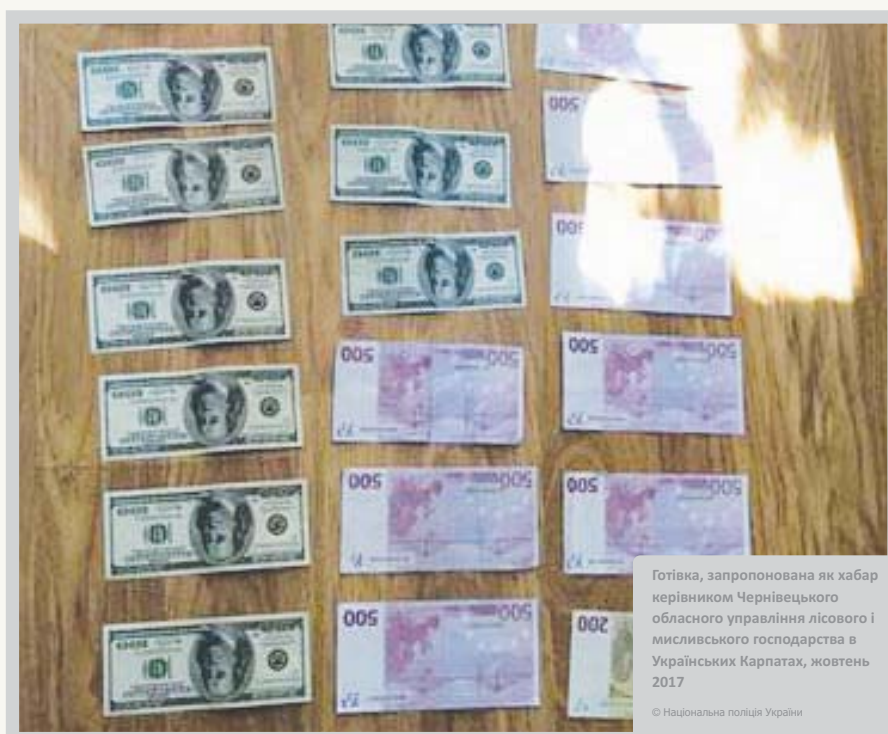
Незаконні дії та корупційні ризики в українських ланцюгах постачання IKEA, зафіксовані Earthsight, майже напевне є лише верхівкою айсберга. Один

Порушення та корупційні ризики у ланцюгу постачання IKEA, задокументовані Earthsight, майже напевне є лише верхівкою айсберга

досвідчений лісвник, з яким ми розмовляли в кінці 2019 року, повідомив нам, що незаконні рубки є звичною практикою усіх лісгоспів у регіоні. Він сказав, що ситуація з незаконними рубками, дозволеними державними підприємствами у країні «ще ніколи не була такою поганою».

Крім того, українська проблема IKEA не зводиться лише до корупції на місцевому рівні. Очільника лісового управління на Закарпатті – області, де ТОВ «ВГСМ» заготовляє більшість своєї деревини – було звільнено у січні 2020 року, і він перебуває під слідством за корупційні дії з нелегальними дозволами на рубки. Принаймні ще в недалекому минулому корупція доходила до найвищих ешелонів. Українські прокурори припускають, що в епоху президента-клетократа Віктора Януковича у 2011-14 р. хабарі за продаж деревини закордонним компаніям отримував його соратник у Держлісагентстві. Egger та ще один постачальник IKEA того часу, Holzindustrie Schweighofer (зараз вона називається HS Timber Company) у той період були одними із найбільших імпортерів лісу-кругляка. Як виявила Earthsight у 2018 році, дочірнє підприємство Schweighofer брало безпосередню участь у багатомільйонній доларовій корупційній схемі, офіційне розслідування якої все ще триває. Дане дочірнє підприємство наполягає, що завжди діяло у відповідності до чинного законодавства.

IKEA, ТОВ «ВГСМ», Plimob та Egger також відкидають можливість порушень. Повний виклад їхньої реакції на виявлені нами факти міститься у кінці цього звіту.

Готівка, запропонована як хабар керівником Чернівецького обласного управління лісового і мисливського господарства в Українських Карпатах, жовтень 2017

© Національна поліція України

НАЙПОПУЛЯРНІШЕ У СВІТІ «ЗЕЛЕНЕ» МАРКУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОСТІ ДЕРЕВИНИ НЕЗДАТНЕ ЗАХИСТИТИ ЛІСИ

ІКЕА неспроможна запобігти використанню незаконної деревини, добутої виснажливим способом, у своїх товарах. За цим провалом стоїть Лісова Опікунська Рада (FSC), найпопулярніше у світі маркування екологічності деревини. ІКЕА значною мірою покладається на аудити FSC для забезпечення якості деревини. Вона взяла на себе зобов'язання до серпня 2020 року перейти на 100-відсоткове отримання сирової деревини із джерел, сертифікованих FSC.

Заручившись підтримкою ІКЕА та інших великих підприємств роздрібною торгівлі товарами з деревини, FSC стала авторитетною маркою, на яку посилалися компанії, щоб повідомити своїх покупців про захист ними лісів. На даний час чверть усього світового виробництва деревини має FSC-сертифікацію, і цей надзвичайно відомий символ у формі зеленого дерева з галочкою можна знайти на будь-яких товарах – від рулону туалетного паперу до типографського паперу, картонних упаковок для молока, меблів чи навіть одягу. FSC-сертифікація була створена екологозахисними групами та прогресивно мислячими компаніями у 1993 році і мала гарантувати дружність товарів з дерева до навколишнього середовища, працівників та місцевого населення, а також законне походження. Втім, вона не виконує своєї функції.

Уся деревина ІКЕА з України є сертифікованою FSC. Великобичківське ЛМГ, а також майже кожне із державних лісозаготівельних господарств та компаній, діяльність яких ми розслідували у межах цього звіту – наприклад, ТОВ «ВГСМ», Plimov та Egger, мають знак якості FSC. Незважаючи на численні виявлені докази порушень, наступні аудити, проведені FSC щодо тих

же постачальників, загадково не спромоглися виявити хоча б одну з існуючих проблем – чи хоча б масштабне правопорушення, підтверджене державними інспекторами у Великому Бичкові у 2018 році.

Хоча провал FSC в Україні вже був наочно продемонстрований у звіті Earthsight за 2018 рік, виявилось, що в результаті не відбулося майже жодних змін. Причиною цього є відмова FSC вирішити структурні недоліки її систем, що спричиняють невдачі Ради як в Україні, так і в інших країнах. Аудиторські органи FSC – це фірми-конкуренти, які змагаються за отримання роботи у лісозаготівельних компаніях, що їм платять. Це спричиняє «перегони по нисхідній», знижуючи якість аудитів. Інспектори мали б виконувати роль неупереджених незалежних спостерігачів. Натомість, українські ГО повідомили Earthsight, що ті поводяться радше як адвокати державних лісозаготівельних підприємств. Більше того, FSC проштовхує лобі в українському уряді з метою скасування саме того природоохоронного законодавства, яке, як ми виявили, систематично ігнорується у сертифікованих лісах.

У жовтні 2019 року досвідчений лісівник, колишній працівник державного підприємства із FSC-сертифікацією з Закарпаття, розповів Earthsight про надзвичайно теплі стосунки між аудитором FSC та керівництвом

FSC не лише неспроможна захистити ліси в Україні та інших країнах; вона активно перешкоджає зусиллям із захисту

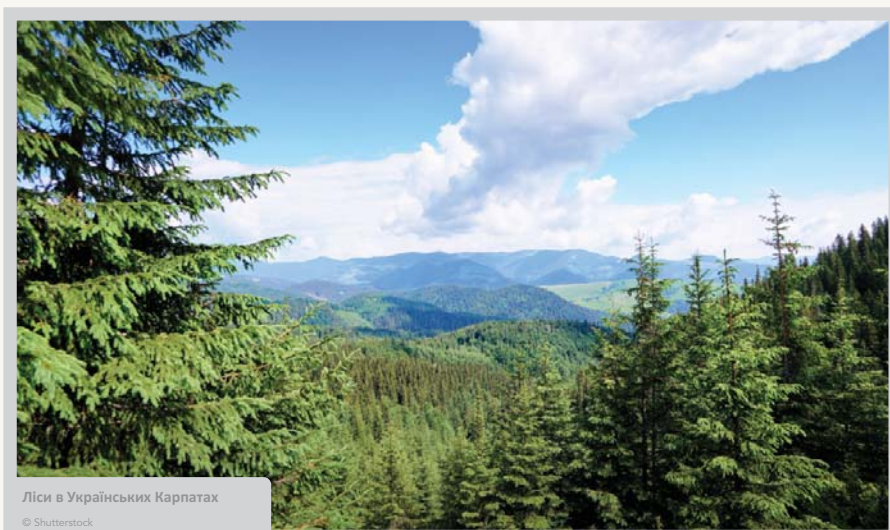
державних лісозаготівельних підприємств, які ті перевіряють. Він сказав, що як тільки закінчується обов'язкова частина «показухи» під час інспекції, аудитор та керівництво лісгоспу усамітнюються у лісовій альтанці і бенкетують, споживаючи алкогольні напої, шашлики і бограч. Навіть якщо аудитор зосереджений на виконанні своєї роботи, той самий інформаторзасвідчив, як легко керівництво лісгоспу може ввести їх в оману.

Провали FSC в Україні відбуваються через глибинні проблеми в організації, які залишаються невіршеними впродовж багатьох років. Як свідчить Частина V цього звіту, відбулося чимало скандалів, пов'язаних із FSC-сертифікованими компаніями. Від Амазонки та Південно-Східної Азії до басейну річки Конго та Росії – FSC була неодноразово замішана у незаконній лісозаготівлі, знищенні цінних пралісів, корупції на високому рівні та порушенні прав людини. Майже усі ці приклади були виявлені у результаті діяльності активістів, а не завдяки власним перевіркам FSC. І хоча FSC виключила деякі компанії, вона все ж не спромоглася вирішити основоположні недоліки у своїх системах, які спричиняють повторення таких інцидентів.

Крім неспроможності усунути вищезгаданий ключовий конфлікт інтересів, FSC постійно дозволяє компаніям заявляти про зв'язок із FSC, продаючи деревину, не сертифіковану FSC. Рада відмовляється впроваджувати системи для відслідковування лісоматеріалів від лісу до полиці магазину, незважаючи на докази широкорозповсюдженого відмивання несертифікованої деревини у ланцюгах постачання. Вона постійно застосовує презумпцію невинності щодо компаній, навіть у країнах з високим рівнем корупції. Вона не здійснює активних дій для пошуку порушень, і не застосовує обережного підходу. Відповідно до діючих правил, навіть якщо присутність переважуючих доказів свідчить про провину FSC-сертифікованої компанії у жадливих злочинах, наприклад, суцільних незаконних рубках чи порушенні прав, Рада не може виключити таку компанію і не робить цього.

Навіть базова філософія FSC є недосконалою. Вона прив'язана до викривленої неоліберальної логіки – щоб врятувати дерева, їх слід зрубати. У результаті цього, поки усі серйозні захисники навколишнього середовища підтримують стратегію «зменшення, повторного використання, переробки», керівники FSC, як виявила Earthsight, рекомендують споживачам купувати більше первинного паперу та деревини.

FSC не лише неспроможна захистити ліси в Україні та інших країнах; вона активно перешкоджає зусиллям із захисту. Наприклад, відмиваючи деревину із лісів

Ліси в Українських Карпатах

© Shutterstock

Державного агентства лісових ресурсів в Україні, Рада усуває тиск, який підштовхнув би агентство до реформ. Просуваючи первинний FSC-сертифікований папір, вона перешкоджає продажу переробленого паперу. Відмиваючи незаконну деревину і перетворюючи її у законну, вона компрометує законодавство США та ЄС, яке має на меті заблокувати торгівлю краденою деревиною. Надаючи фальшиві гарантії свідомим покупцям, FSC знижує ймовірність того, що вони вчинять правильно.

Чимало екологозахисних груп, які раніше підтримували FSC, вийшли з неї. Грінпіс зрештою покинув Раду у 2017, заявивши, що вона стала «інструментом для добування деревини». Втім, FSC продовжує зростати, адже має гучну підтримку найбільшого у світі покупця деревини, а також найбільшої у світі організації з захисту дикої природи, WWF. Мовчання цих гігантів щодо недоліків FSC спричиняє реальні наслідки.

МОМЕНТ РОЗПЛАТИ ДЛЯ ЕПОХИ «ШВИДКИХ МЕБЛІВ» І FSC

Промахи IKEA та FSC мають значення, і не тільки для лісів чи для України. Лісозаготівельна промисловість залишається основним стимулюючим фактором вирубки та деградації лісів у всьому світі, що, у свою чергу, є причиною 10 відсотків викидів, які спричиняють зміну клімату. Заради порятунку людства від кліматичної катастрофи ми повинні залишити дерева у спокої та дозволити лісам відновлюватися і рости.

Неймовірно – враховуючи виявлені у цьому звіті факти – але IKEA і FSC є позитивними героями. IKEA може похвалитися чи не найкращими екологічними рекомендаціями серед усіх великих меблевих фірм. Вона фінансує проекти захисту навколишнього середовища, зокрема, в Україні. FSC на даний час є найкращою у своєму роді. Втім, будучи світовими лідерами, вони повинні справлятися краще. Вони торують шлях, а інші йдуть за ними. Ніхто не піде самостійно у тому напрямку, якщо у ньому не підуть вони.

Хоча нездатність FSC до реформування все більше підриває зусилля інших із захисту лісів, в основі проблеми IKEA лежить її бізнес-модель «швидких меблів». Кажуть, що геніальна ідея IKEA полягала в тому, щоб зробити меблі «одноразовими». Earthsight підрахувала, що, наприклад, американці зараз викидають на 40 відсотків більше меблів на душу населення, ніж тоді, коли IKEA лише з'явилася в їхній країні. Хоча для вирішення цієї проблеми IKEA впроваджувала новітні схеми, наприклад, оренди та повернення меблів, вони не спричинили значного впливу. У той же час, новий генеральний директор компанії заявив про намір

компанії безпрецедентно здешевляти свої товари.

Безжалює урізання ціни, яким IKEA спричиняє тиск на своїх постачальників-конкурентів, має й інші наслідки. Компанії, які виготовляють букові стільці IKEA, майже повністю залежать від неї, і не в тому становищі, щоб торгуватися. Як сказала керівник ТОВ «ВГСМ», «гроші, якими розпоряджається [IKEA] – це сума, набагато більша, ніж бюджет України. Коли [вони] пропонують [ціну], ти або погоджуєшся, або ні». Такі компанії, як ТОВ «ВГСМ», повинні прийняти ціни IKEA або збанкрутувати. Не дивно, що більшість з них натомість обирає порушення екологічних правил.

Щоб справді бути доброчесним громадянином, IKEA повинна змінити свою бізнес-модель, підвищити ціни та пожертвувати прибутками і розвитком задля цієї мети. Втім, за відсутності такої можливості, все ж є значно більше того, що вона може і повинна зробити.

Якщо IKEA чи FSC виберуть для детального аналізу лише постачальників, згаданих у цьому звіті або свої закупівлі в Україні, це означатиме, що за деревами вони не побачили лісу. Не слід думати, що Великобичківське ЛМГ і ТОВ «ВГСМ» – це паршиві вівці в ідеальному стаді. Вони – більш-менш типові представники лісових господарств та деревозаготівельних компаній України. Власне кажучи, всі решта, ймовірно, ще гірші. IKEA купує значно більше деревини в інших країнах, наприклад, Росії, де порушення законодавства і корупція процвітають, і при цьому покладається на ті самі недосконалі системи FSC, щоб забезпечити легітимність цих закупівель. Єдиною причиною того, що подібні проблеми не були виявлені в інших ланцюгах постачання IKEA, є те, що ніхто особливо їх не шукав. Крім того, IKEA не може вирішити проблему, змінивши цю екологічну марку на іншу. Конкуренти FSC набагато гірші.

На додачу до значно активнішої підтримки використання переробленої деревини, IKEA повинна використати свій величезний вплив для перетворення FSC в організацію, яка відповідає вимогами 21го століття. IKEA – а також інший ключовий прихильник FSC, WWF – повинна розробити графік змін, і бути готовою піти, якщо реального покращення не відбудеться. А тим часом, IKEA повинна вжити невідкладних заходів для впровадження власних покращених систем, і використати їх для очищення своїх ланцюгів постачання як з України, так і з інших країн.

Вирішення проблеми впливу споживання на ліси також вимагатиме рішучих дій від влади, як лісових територій, так і країн-споживачів, наприклад, ЄС. Майбутнє лісів світу знаходиться у їхніх руках, і вони також мають вчитися на помилках.

IKEA повинна вжити невідкладних заходів для очистки своїх ланцюгів постачання з України та інших країн

ЧАСТИНА I: НЕЗАКОННІСТЬ ТА КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗИ ЛІСАМ УКРАЇНИ

Активістку Катерину Гандзюк облили кислотою після викриття корупції в лісах. Пізніше вона померла від отриманих травм.

Ілюстрація Сарі Сантіні

Звіт Earthsight за 2018 рік викрив цілу павутину корупції та незаконних дій за участі багатьох дійових осіб, яка дискредитує європейські фірми з мільярдними оборотами та сягає самого серця українських владних структур.

КИСЛОТНИЙ НАПАД

Одного сонячного літнього ранку в липні 2018 року молода антикорупційна активістка вийшла зі своєї квартири в південноукраїнському місті Херсон і пішла до свого автомобіля.¹ Такого розпорядку дотримуються мільйони людей по всьому світу, прямуючи на роботу. Але для цієї молодої жінки цей ранок не став звичайним.

Коли вона наблизилась до автівки, чоловік у темному одязі й кепці, що ховала обличчя, швидко підійшов до неї і вилив майже весь вміст скляної літрової пляшки з акумуляторною кислотою на її голову та верхню частину тіла.

Молоду жінку швидко доставили до лікарні, де вона мусила витримати 14 операцій протягом наступних п'яти місяців і, попри все, зазнати відмови внутрішніх органів, спричиненої нападом. Її звали Катерина Гандзюк, вона була громадською активісткою і радником міського голови міста Херсон. Їй було 33 роки.

Жорстокий напад на Гандзюк призвів до гучних протестів, хоча це був далеко не перший випадок нападу на активіста чи журналіста або його вбивства в країні. У ході наступних розслідувань, зусилля Гандзюк щодо розкриття незаконних рубок у лісах, контрольованих Державним агентством лісових ресурсів (Держлісагентство) у Херсонській області, були названі урядовими джерелами та

друзями активістки вірогідною причиною її вбивства.²

Майже через два роки після цього випадку, чоловік у кепці – як було встановлено Микита Грабчук, – відбуває шестирічний термін ув'язнення, в той час як кілька інших причетних осіб отримали і менші терміни.³ Вищі посадові особи, які, як підозрюють прокурори, замовили напад, все ще на свободі, що викликає гнів та відчай учасників протестів, які намагаються притягнути їх до відповідальності.⁴ Один з таких чиновників – голова обласної ради, якого Гандзюк звинуватила в тому, що він наживається на незаконних продажах деревини, на громадських зборах, які відбувалися біля його офісу в Херсоні, за кілька днів до того, як на неї напали.⁵ Усі звинувачені в українських медіа заперечували причетність до нападу.

За два з половиною тижні до кислотного нападу організація Earthsight оприлюднила результати великого дворічного розслідування незаконних рубок в Україні. Хоча воно не охоплювало Херсонську область, розслідування показало, що проблеми, які Гандзюк намагалася викрити, існують також далеко за межами її області, серед хитросплетень корупції та незаконності, в яких беруть участь багато суб'єктів, що створюють мільярдні фірми у ЄС, і в яких заангажований навіть український уряд.

НЕЗАКОННІСТЬ У ПРОМИСЛОВИХ МАСШТАБАХ

Більшість лісів в Україні перебувають під контролем Держлісагентства, суб'єкта, що, за висновками звіту Earthsight за липень 2018 року, має тривалу історію корупційних скандалів та безгосподарності.⁶ Держлісагентство безпосередньо продає та отримує прибуток від продажу деревини з лісів, які воно контролює, але також воно відповідає за виявлення незаконних рубок у цих лісах та за захист цінних місць існування в їхніх межах - в умовах очевидного конфлікту інтересів, який лежить в основі корупційної епідемії.

Ми розповіли, як Віктор Сівець, колишній голова агентства (і партнер по тенісу відомого своїми корупційними схемами тодішнього президента Віктора Януковича) упродовж років вимагав і отримував хабарі від іноземних компаній за доступ до лісоматеріалів. Earthsight показала, що вищі чиновники у найбільших областях, що займаються заготівлею деревини, були помічені у великих кримінальних справах, пов'язаних із систематичною незаконною вирубкою лісів та операціями з експорту деревини, які тривали ще з часів правління Сівця. Ми виявили, що одним із головних варіантів хитрощів, якими користуються лісгоспи, була незаконна санітарна рубка - вирубка здорових дерев під приводом того, що вони хворі або вмирають. Загалом, як підсумовано у звіті, 40 відсотків деревини, що потрапляє до ЄС з України, ймовірно, були незаконними.

Ми чітко пояснили, що лісозаготівельні

майданчики та фабрики мільярдних компаній в ЄС - вражаючи їх кількість належить австрійським власникам - були основними одержувачами цієї деревини, яку вони використовували для виготовлення всього - від будівель, одягу та паперу до підлоги та дешевих меблів. Це означає, як стверджується у звіті, що фірми-імпортери, ймовірно, порушують законодавство ЄС щодо незаконної деревини. Ми продемонстрували, що такий імпорт також ігнорує заборону на експорт українських лісоматеріалів - закон, що був ухвалений у 2015 році і що залишається болючим моментом у лісовій промисловості ЄС, яка хотіла б, щоб його скасували, а вона могла отримати доступ до дешевої української сировини.

У звіті також було показано, що більша частина лісоматеріалів з високим рівнем ризику незаконності, які надходять до ЄС з України, супроводжувалася підозрілими «зеленими» обліковими даними, виданими Лісовою опікунською радою [ЛОП (Forestry Stewardship Council (FSC))], міжнародною членською організацією, яка стверджує, що вона гарантує легальність та сталість управління усіма лісами, які вона сертифікує. Однак звіт Earthsight містить посилання на джерела, які пояснюють, наскільки легко обійти перевірки FSC, і демонструють, що систематичні незаконні рубки, в тому числі незаконні санітарні рубки, корупція та хабарництво, розповсюджені у державних лісогосподарських підприємствах, що перебувають під контролем Держлісагентства, - це ті проблеми, які FSC неспроможна виявити або пом'якшити.

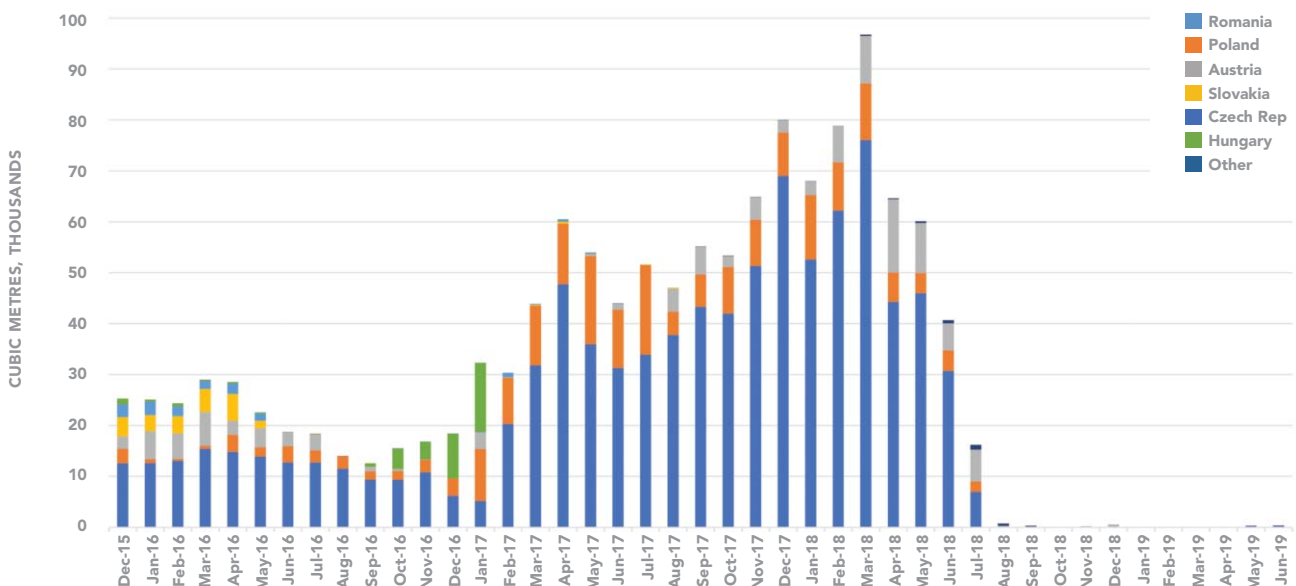
Дослідження Earthsight були у всіх заголовках ЗМІ в Україні та змусили деяких великих європейських покупців змінити свої закупівельні практики. Наразі ЄС готує специфічні для України вказівки щодо законів, які регулюють ввезення незаконної деревини, що вимагатиме від усіх компаній ЄС більш ретельно підходити до вибору українських постачальників, у яких вони купують деревину. Цей звіт спонукав колишнього прем'єр-міністра України Володимира Гройсмана оголосити боротьбу з незаконними рубками на території країни. Це призвело до того, що обсяги нелегального експорту до ЄС різко зменшились (дивіться графіку 1).

Невдовзі вища посадова особа Міністерства аграрної політики та продовольства, під контролем якого знаходилось Держлісагентство, на зустрічі з дослідниками із Earthsight повідомила, що наші висновки про корупцію в агентстві є лише «вершиною айсберга».

Через чотири місяці після оприлюднення звіту Earthsight ЄС публічно надав результати власної оцінки українських лісогосподарських підприємств, що перебувають під контролем Держлісагентства.⁷ Було встановлено, що незаконна рубка «з документами» є великою проблемою в Україні і що структура Держлісагентства «містить іманентний конфлікт інтересів і дуже схильна до корупції». Звіт ЄС закликає до «відокремлення економічних та контрольних функцій агентства одна від одної задля зниження рівня корупції» - рекомендація, яку також озвучили національні та міжнародні громадські

ГРАФІКА 1

До публікації звіту Earthsight, п'ятдесят залізничних вагонів забороненого лісу в'їжджали на територію ЄС з України щодня. Після застосування у результаті звіту суворих примусових заходів ця торгівля повністю припинилася.

Джерело: Митні дані Євростату за кодом HS4403. Дані по основному лісу включені з січня 2017 аж до моменту потрапляння під заборону на експорт деревини

Високопосадовець повідомив Earthsight, що виявлені нею факти є лише «верхівкою айсберга» корупції у сфері лісового господарства України.

організації під час великого круглого столу з питань реформи лісового господарства, що відбувся у Києві 5 листопада 2018 року, наступного дня після смерті Гандзюк.⁸

ПОХОВАНИЙ ЗВІТ

Одним із результатів боротьби Гройсмана став звіт, який написала Державна аудиторська служба України у жовтні 2018 року, у співпраці з кількома іншими державними органами, такими як національна поліція, державна екологічна інспекція та митна служба. Хоча він не є настільки викривальним, як звіт ЄС чи висновки Earthsight, але значною мірою підтверджує їх. Він надав додаткове підтвердження того, що уряд має закорінену проблему незаконних рубок. У звіті було визначено ряд випадків незаконних вирубок лісу та незаконного експорту деревини підконтрольними Держлісагентству підприємствами, внаслідок чого, як стверджується, країна втратила мільйони доларів. Рекомендації звіту передбачали широкомасштабні кадрові зміни у вищому керівництві Держлісагентства та посилення міжвідомчої співпраці й контролю з метою виявлення та зменшення незаконних рубок та незаконного експорту деревини.

Наприкінці 2019 року Earthsight спілкувалася з Олександром Білоусом, який є заступником директора Департаменту контролю в аграрній галузі, екології та природокористування Державної аудиторської служби. Він підтвердив, що під час аудиту державних підприємств було встановлено, що незаконна вирубка «відбувається регулярно».

На запитання про те, що він вважає причиною таких проблем у

Держлісагентстві, він сказав: «Ну, відповідь очевидна - тотальна корупція і бажання отримати надприбутки».

Він також повідомив Earthsight, що, не підтримуючи заклики звіту до змін, Держлісагентство намагалося «поховати» звіт і навіть розпочало судовий розгляд проти аудиторської служби через його підготовку. Наразі, звіт досі не отримав широкого оприлюднення, як це мало би бути. Earthsight змогла побачити його копію завдяки поданому депутатом українського парламенту запиту.

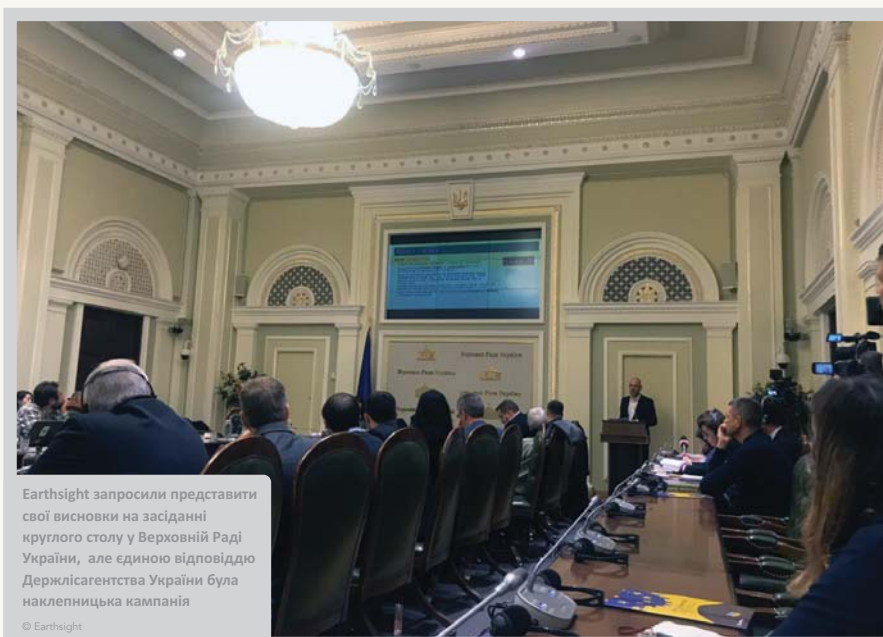
Це не здивувало Дмитра Карабчука, який також бачив звіт. Досвідчений еколог, Карабчук упродовж багатьох років веде боротьбу з незаконною вирубкою лісів і керує групою волонтерів, які мають на меті виявляти незаконні рубки в лісах України. «Те, що Звіт Державної аудиторської служби приховується, для мене є класичною ознакою влади лісової мафії в уряді», - сказав він Earthsight наприкінці 2019 року.

Є й інші урядові джерела, такі як Сергій Комарчук, вищий службовець Державної екологічної інспекції України, суб'єкта господарювання, що здійснює моніторинг державних лісгосподарських підприємств щодо порушень лісгосподарського законодавства, які також погоджуються з тим, що ліси в Україні страждають від незаконних рубок. Спілкуючись із Earthsight наприкінці 2019 року, Комарчук заявив, що частина провини лежить на Держлісагентстві та що незаконні санітарні рубки є одним із основних застосованих варіантів хитрощів. Він зазначив, що, хоча це і правда, що невелика частка незаконних рубок може здійснюватись місцевими жителями чи селянами, загалом проблема є більш системною.

«Неможливо провести рубку в лісі, не задіявши трактор чи вантажівку. Це ж всі почують. Ну, «не бачили, не знаємо» - такого ж не буває. Не вірю я в це. Тому без організації такого просто не буває».

Незважаючи на те, що звіт Earthsight за 2018 рік був негайно підтриманий ЄС та прогресивними елементами в уряді України і багато його висновків пізніше було підкріплено іншими звітами, реакція Держлісагентства була зовсім іншою.⁹ Заперечуючи свої проблеми з незаконною вирубкою лісу, вищі посадові особи агентства розпочали наклепницьку кампанію проти Earthsight, оприлюднюючи публічні заяви, що заперечують правдивість висновків звіту і навіть натякають, що вони можуть бути таємно проплачені олігархами.

Олександра Губицька з львівського відділення однієї з найбільш поважної антикорупційної медіа-організації «Наші гроші» зауважила: «Кажуть, найкращий захист - це напад. Після оприлюднення звіту Earthsight зіткнулася з безпрецедентною за масштабами

Earthsight запросили представити свої висновки на засіданні круглого столу у Верховній Раді України, але єдиною відповіддю Держлісагентства України була наклепницька кампанія

© Earthsight

агресією з боку Держлісагентства. Були як публічні заяви та осуд, так і виливання бруду через соціальні мережі, коли на Facebook-сторінках лісгоспів з усієї країни публікували ті самі твердження, що звіт є фейковим».

«Я допомагаю Earthsight збирати інформацію з 2017 року. Деяку інформацію, опубліковану у звіті, я збирала особисто з відкритих джерел та через запити про публічну інформацію. Однак навіть ці дані працівники лісового господарства поставили під сумнів. Особисто я, як журналістка, часто стикаюся з критикою після публікації матеріалів, але те, що трапилось у 2018 році, більше схоже на переслідування. В результаті, ніхто не звертався до суду, просто змінився голова агентства».

Егор Гриник, представник громадської організації Українська природоохоронна група (УПГ) з Києва, сказав: «Я не згоден з деякими екстраполяціями, зробленими Earthsight, але, загалом, цей звіт відображає справжню ситуацію - тотальну корупцію, непрозорість та нестійкість у лісовому секторі України. Тому навряд чи його можна назвати «фейком». Правда очі коле!»

КОНФЛІКТНІ ІНТЕРЕСИ

За два роки після оприлюднення звіту Earthsight багато всього відбулося. Вперше захист лісів України ввійшов до першочергових завдань в межах президентської гонки: Володимир Зеленський пообіцяв припинити незаконну вирубку лісів у своїй передвиборчій програмі.¹⁰ Україна має нову адміністрацію з 2019 року, а Держлісагентство має нового очільника - Андрія Заблоцького, який раніше працював у фінансованому ЄС аналітичному центрі, спрямованому на покращення бізнес-клімату в Україні.

Новий лідер Держлісагентства, а також колишній прем'єр-міністр країни Олексій Гончарук, пообіцявши викоринити корупцію в лісогосподарській сфері та незаконну вирубку, нещодавно розпорядилися провести широкий аудит лісогосподарських підприємств Західної України, результатів якого ще чекаємо. На початку цього року в Закарпатській та Харківській областях було усунуто двох керівників обласних управлінь лісового та мисливського господарства Держлісагентства, яких неодноразово звинувачували в корупції. Уряд доклав зусиль для підвищення прозорості продажів деревини та зробив карти лісів та ділянок лісових рубок в Україні більш доступними.

Однак, поки робляться спроби реформувати інші органи, наприклад, Державну екологічну інспекцію України, новий уряд мовчить про реформу Держлісагентства, якої вимагає ЄС та інші. Незважаючи на те, що Держлісагентство має нового очільника,

Олександр Білоус з Державної аудиторської служби України, чий звіт підтвердив наявність поглибленої проблеми незаконної лісозаготівлі в країні
© Earthsight

конкурси на заміщення інших керівних посад в агентстві в Києві дивовижним чином тривають місяцями, і дехто побоюється, що це може свідчити про неправомірний вплив на ці процеси за лаштунками.

Онлайн-система електронного обліку деревини, яка тепер охоплює і ліси, що знаходяться під контролем інших установ, наприклад українські військові та комунальні ліси, може забезпечити прозорість. Однак, коли Держлісагентство, яке є джерелом більшості інформації для цих баз даних, все ще страждає від корупції та значного конфлікту інтересів, виникають сумніви щодо переваг такої прозорості та достовірності такої інформації. Тим часом, новий цьогорічний аналіз демонструє, що незаконні рубки «з документами» продовжуються, незважаючи на ці ініціативи.¹¹

Держлісагентство нещодавно оголосило про плани¹² збільшити лісовий покрив країни на 20%, але наявні старі, більш критичні для клімату, ліси та заповідні території в Україні продовжують незаконно знищуватися державними суб'єктами Держлісагентства. Незважаючи на те, що нові закони нібито забороняють суцільні санітарні рубки у верхів'ях Карпатських гір - де негативні наслідки будь-яких рубок особливо несприятливі - існують винятки для рубок у лісах, які постраждали від вітровалу чи спалаху шкідників - виправдання, яке використовують чиновники для незаконної рубки лісів. Ці ж закони також вперше відкрили ці високогірні ліси для комерційних заготівель - крок, який засуджують екологи.¹³

«Ці нові закони були набагато сильнішими, коли їх подавали до парламенту, але після цього було внесено декілька поправок. Схоже, що лісовій промисловості вдалося втрутитися і «нейтралізувати» позитивні наслідки цих законів», - сказав Гриник з УПГ.

Нові закони щодо криміналізації незаконних рубок та збільшення штрафних санкцій за них також були прийняті після оприлюднення звіту Earthsight, однак термін «незаконна рубка» залишається невизначеним і рідко застосовується до державних суб'єктів. Невирішені справи про корупцію на високому рівні у лісовому секторі, такі як справа про хабарництво Сівця та його дружини-співучасниці, залишаються нерозглянутими, незважаючи на те, що найважливіші деталі, такі як особи учасників, банки і розмір хабаря у справі, задокументовано слідчими. Після оприлюднення звіту Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) заявило, що воно розпочало розслідування щодо використання підставних британських компаній, згаданих у звіті Earthsight, в продажах деревини Держлісагентством, а також розпочало розслідування щодо Христини Юшкевич, в.о. голови Держлісагентства на момент оприлюднення звіту. Однак немає жодних ознак того, що стосовно цих випадків було вжито будь-яких подальших дій. Інші серйозні випадки корупції, зазначені у звіті Earthsight за 2018 рік, також продовжують розглядатися в судах, незважаючи на те, що деяких обвинувачених було спіймано «на гарячому», коли вони здійснювали незаконні дії. Заяви агентства у 2020 році свідчать про те, що організація досі все

Віктор Янукович
© Review News/shutterstock

Новий очільник Держлісагентства України не лише не відрікся від минулих обурень цього органу, а й рішуче повторив необгрунтовані твердження, що інформація у звіті Earthsight є «фальшивою».

заперечує. Ігноруючи рубки, санкціоновані корупційним шляхом, та визнаючи лише незаконні рубки, які вдалося виявити, воно продовжує стверджувати, що незаконні рубки становлять менше одного відсотка від усього обсягу заготівлі деревини.¹⁴ У травні 2020 року новий керівник агентства, недалеко відійшовши від попередніх традицій, повторив необгрунтовані твердження, що інформація у звіті Earthsight є «фейком».¹⁵

FSC досі сертифікує проблемні державні лісгосподарські підприємства по всій Україні, а компанії з ЄС продовжують покладатися на сертифікати FSC, що мають суттєві недоліки щодо відповідності законодавству ЄС стосовно незаконної деревини. ЄС, зі свого боку, після попереднього лобювання компаніями, що імпортують деревину, продовжує вимагати, щоб Україна скасувала заборону на експорт деревини, аби такі компанії могли отримати доступ до дешевої української деревини, і навіть розпочав арбітражну процедуру проти України, щоб змусити її це зробити.

«ЗМІНЮЮТЬСЯ ЛЮДИ, СХЕМИ ЗАЛИШАЮТЬСЯ»

Загалом, Україна залишається другою найбільш корумпованою країною в Європі після Росії, а хабарництво в українських державних установах навіть зросло за останні роки.¹⁶ Як і колишня адміністрація, яка була обрана на антикорупційній хвилі після Революції Гідності, що скинула мародерський режим президента Януковича, нова адміністрація має сильний антикорупційний мандат.

У секторі лісового господарства нова адміністрація намагається здійснити декілька правильних кроків з акцентом на «прозорості» та «конкурентоспроможності».¹⁷ Це, безперечно, важливо забезпечити, щоб сектор, як важлива частина української економіки і постачальник тисяч робочих місць, мав ефективніше управління. Але він повинен також боротися із системною корупцією та конфліктом інтересів, щоб гарантувати, що усі надходження від продажу його життєво важливих природних ресурсів повертаються до українського народу, а не привласнюються кількома особами. Він повинен різко посилити охорону навколишнього природного середовища та розширити повноваження службовців з охорони навколишнього середовища, щоб будь-яка подальша заготівля в лісах України була екологічно безпечною.

Гриник стурбований тим, що зусилля уряду є надто частковими і намагаються змінити результат кількох випадків, при цьому не зачіпаючи системні проблеми, які їх насамперед спричинили. Петро Тестов, експерт з лісового господарства благодійної організації Екологія-Право-Людина, вважає, що невизнання урядом

незаконних санітарних рубок важливою проблемою, є тривожним.

Тестов сказав Earthsight: «Одна з головних тез звіту Earthsight за 2018 рік стосувалася санітарних рубок. Це не «фейк» - я на власні очі бачив суцільні «санітарні» рубки здорових лісів. Багато лісівників - звичайно, неофіційно - також погоджуються, що незаконні санітарні рубки є великою проблемою в Україні. Проблема все ще залишається. Невиправдані санітарні рубки здорових лісів все ще є нашою реальністю».

Обидва експерти погоджуються, що нові ініціативи, хоча й обнадіюють певною мірою, здаються більш орієнтованими на покращення комерційних/лісозаготівельних функцій та конкурентоспроможності лісового сектора. Вони зауважують, що ініціативи не приділяють достатньої уваги екологічним питанням і не визнають загального значення лісів країни для клімату чи біорізноманіття - деяких останніх недоторканих лісових ареалів Європи.

Безпека також залишається головним фактором занепокоєння для джерел з уряду, галузі та громадянського суспільства, які знають про незаконну рубку або корупцію з боку чиновників лісового господарства або лісозаготівельних компаній, але не впевнені, чи можуть рухатись далі. Справа Катерини Гандзюк може бути рідкісним, найгіршим сценарієм. Але дослідники Earthsight розмовляли з десятками людей, зокрема чесними працівниками самого агентства (яких також багато), які боялися розповісти нам, що вони знають, через страх перед своїм керівництвом, страх за свої родини, страх за свою фізичну безпеку чи страх втратити засоби для існування.

На запитання, чи ситуація при нинішній адміністрації суттєво змінилася порівняно з попередньою, Олександр Білоус з Державної аудиторської служби у жовтні 2019 року сказав Earthsight: «Якщо порівнювати глобально, то особливо нічого не змінюється. Наприклад, я з 2011 чи 2012 року періодично виходжу на перевірки Державного агентства лісових ресурсів чи Державного комітету лісових ресурсів - сутність порушень залишається такою ж. Змінюються люди, схеми залишаються. Тобто інколи, якщо відбуваються якісь законодавчі заборони, то лісопорушники просто підлаштовуються під вимоги законодавства і шукають нові схеми, які б дозволяли їм заробляти кошти».

За останній рік Earthsight знову вийшла на слід правопорушників в Українських Карпатах, щоб розкрити та задокументувати деякі з цих нових схем. Цього разу це привело нас до найбільшої меблевої компанії у світі.

ЧАСТИНА II: ОДНЕ ДЕРЕВО ЩОСЕКУНДИ – ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОДЕЛІ «ШВИДКИХ МЕБЛІВ» ІКЕА

ОДНЕ ДЕРЕВО ЩОСЕКУНДИ: ЗРОСТАЮЧА ЗАЛЕЖНІСТЬ ІКЕА ВІД КОРУМПОВАНІСТІ КОЛИШНЬОЇ РАДЯНСЬКОЇ ЄВРОПИ.

Хоча успіх ІКЕА зазвичай пояснюється її стильним шведським дизайном або технологією самостійного складення, напевно найважливішим став третій фактор. Це її здатність перетворювати дерева в меблі дешевше, систематичніше і більш масштабно, ніж будь-яка інша компанія раніше. І робить це вона - у такому обсязі, який мало кому би сподобався - завдяки новаторській експлуатації дешевої робочої сили та багатих доступних лісів у колишніх соціалістичних країнах.

ІКЕА – найбільший на планеті виробник¹⁸, покупець та роздрібний продавець меблів з дерева. Як наслідок, це також найбільший в світі споживач деревини. Компанія ІКЕА спожила 21 мільйон кубічних метрів деревини у 2019 році.¹⁹ Це така кількість деревини, що викладені колоди огорнули б Землю сім разів.²⁰ Шістдесят відсотків продажів компанії - це виробу з деревини.²¹ На їх вироблення, за підрахунками Earthsight, щосекунди заводами-постачальниками споживається одне дерево.²² А незабаром вони вимагатимуть ще більше.

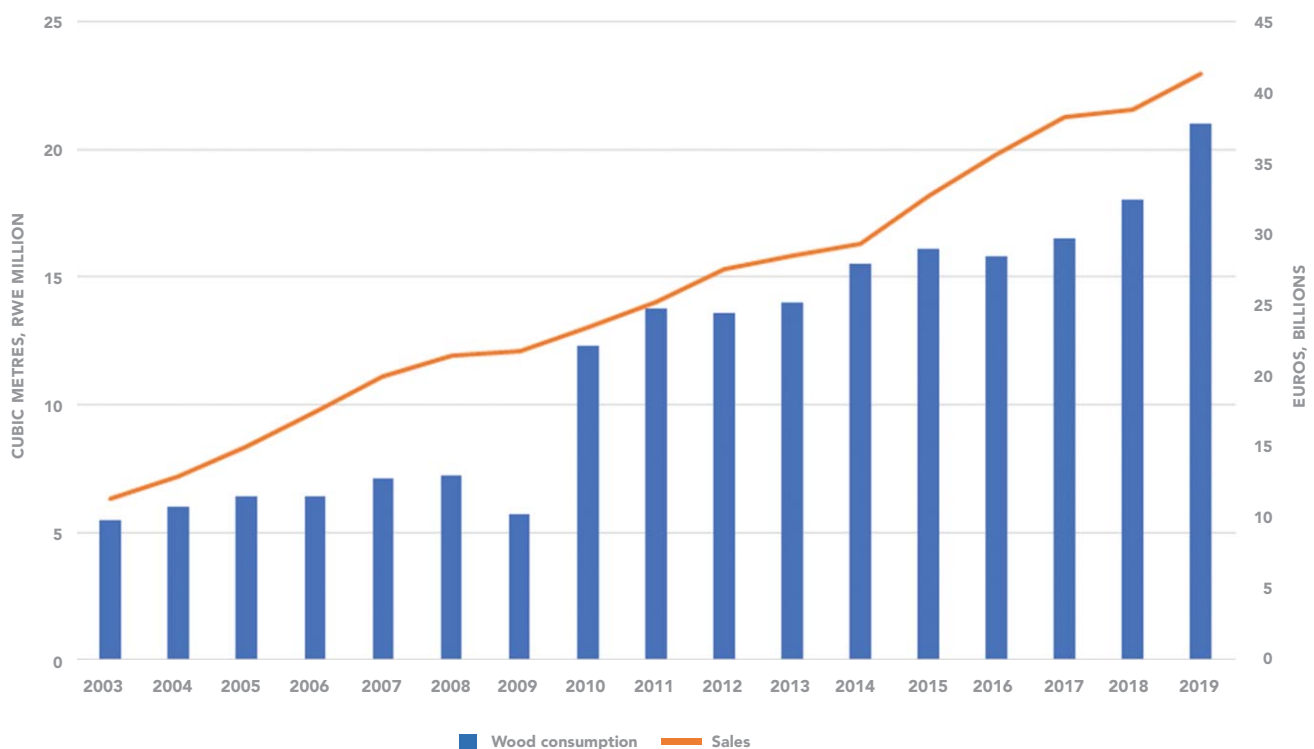
Для підтримки швидкого зростання, ІКЕА доводиться постійно шукати нові джерела деревини. Дослідивши її опубліковані звіти, Earthsight вдалося встановити, що споживання деревини збільшилося в два рази за останнє десятиліття (див. Таблицю X). Щорічно вона має споживати на 1,8-2,5 мільйона більше дерев, ніж це було роком раніше.²³ Вплив ІКЕА на ліси у світі настільки великий, що один експерт, спостерігаючи за супутниковими знімками масових вирубки лісів у Швеції, сказав, що «ІКЕА можна побачити з космосу».²⁴

Щонайменше 60 відсотків загальної кількості деревини ІКЕА в 2018 році надійшло зі Східної Європи чи Росії²⁵: колишнього комуністичного світу. Польща є найбільшим постачальником з регіону, далі йде Росія. Двадцять одна із власних двадцяти восьми меблевих фабрик ІКЕА також знаходяться у країнах східного блоку.²⁶ Так само як і більшість її постачальників меблів. Компанія особливо залежить від лісів у цих країнах, у підтримці власного зростаючого апетиту до деревини. Наприклад, у 2014-2018 рр. споживання білоруської деревини збільшилось вдвічі, тоді як обсяг використаної російської деревини скоротився на сорок відсотків.²⁷

За останні десять років споживання деревини ІКЕА зросло удвічі

ГРАФІКА 2

Споживання деревини ІКЕА стрімко зростає з роками

Продажі та споживання деревини ІКЕА. Джерело: Дані, зібрані Earthsight з архіву річних звітів та доповідей про сталий розвиток ІКЕА. Зауважимо, що великі стрибки у 2010 та 2019 роках частково зумовлені змінами в методології вимірювання

Пер Кауфманн, голова ІКЕА в Росії, звільнений у 2010 році за хабарництво
© Shutterstock

ІСТОРІЯ СКАНДАЛУ

Ще до того, як впала залізна завіса, ІКЕА отримувала меблі зі сходу, як стало відомо пізніше, за вкрай суперечливих обставин. У Східній Німеччині у 1980-х роках ІКЕА купувала меблі, які, як згодом компанія була вимушена визнати, були вироблені політичними в'язнями, про що знали її співробітники.²⁸ Приблизно в той же час, жорстока таємна поліція комуністичної Румунії отримувала від ІКЕА шестизначні платежі в рамках секретних угод шведської компанії з місцевим виробником меблів. Документи, що з'явилися в 2014 році, свідчать про те, що ІКЕА була співучасницею в домовленостях.²⁹

Попередня діяльність ІКЕА в регіоні до початку його лібералізації надало їй переваги після відкриття економік у 1990-х. Разом з цим поширилися скандали щодо діяльності ІКЕА у Східній Європі.

Наприклад, на початку 2010 року вони визнали, що двоє топ-керівників - у тому числі народжений у Швеції голова напрямку діяльності компанії в Росії - схвалили виплату хабарів, які забезпечили постачання електроенергії для магазинів у Санкт-Петербурзі. Внутрішні документи ІКЕА, отримані шведськими журналістами-розслідувачами, виявили, що хабарі були частиною систематичного плану підкупу місцевого бізнесмена та політика. Пізніше того ж року скандал полибився, коли низка колишніх менеджерів ІКЕА оприлюднили, що були звільнені через їхні спроби подолати корупцію, яка є поширеною практикою в локальній діяльності компанії.³⁰ У 2011 році російські органи влади, як повідомляється, звинуватили іншого керівника компанії ІКЕА у вимаганні хабаря в розмірі 225 000 доларів США від місцевого бізнесмена, після арешту його спільника під час операції в московському кафе при отриманні готівки.³¹ У 2019 році повідомили, що сумнівний колишній російський адвокат та фахівець ІКЕА переховується від влади, звинувачений у організації виплати хабаря розміром 600 000 доларів офіцерам ФСБ, російської таємної служби.³²

Скандали також супроводжували зусилля ІКЕА втрутитись у процес лісозаготівель у Східній Європі. У 2012 році екологи відмовили компанії у вирубці важливих для екосистеми реліктових лісів в регіоні Карелії в Росії. Аудит наступного року підтвердив деякі звинувачення і призвів до втрати сертифіката сталості; пізніше ІКЕА продала його. У 2016 році виник ще один скандал, стосовно лісгосподарських операцій ІКЕА в Румунії.³³ У 2015 році вона придбала 33 000 га, що робить її найбільшим приватним власником лісів у країні. Але незабаром з'ясувалося, що велику частину цього лісу було незаконно викуплено, до того як ІКЕА отримала

ІКЕА УХИЛЯЄТЬСЯ ВІД СПЛАТИ МІЛЬЯРДА ЄВРО ПОДАТКІВ

Для більшості споживачів стане несподіванкою, що ІКЕА фактично не є шведською. З початку 1980-х її материнська компанія була зареєстрована в Нідерландах. Використовуючи послаблене голландське законодавство про неприбутковість, ІКЕА технічно є найбільшою в світі благодійною організацією. Але також однією з найменш щедрих.³⁵ Насправді, як це стверджують численні доповіді, цей статус благодійної організації потрібний для ухилення від податків та зберігання таємниці.

У доповіді Європейського Парламенту в 2016 році було зроблено висновок, що «ретельно створивши корпоративну мережу організацій, використовуючи складні структури, дочірні компанії, грошові перекази та таємних бенефіціарів, ІКЕА зуміла ухилитися від сплати податків протягом 6 років на суму орієнтовно в 1 мільярд євро».³⁶

Це спонукало ЄС розпочати поглиблене розслідування податкових справ ІКЕА. Очікується, що результати потраплять на головні світові шпальта, оскільки йдеться про ухилення від податків на значно більші суми, ніж у інших гігантів, таких як Старбакс (Starbucks).³⁷

контроль. В результаті компанія залишається втягнутою в судову тяганину.³⁴ Журналісти, які розслідували цей випадок, також викрили, що продаж землі IKEA передбачав складні офшорні домовленості, в тому числі щодо ухилення від сплати податків, чим компанія вже сумнозвісна раніше (див. розділ: IKEA ухиляється від сплати мільярда євро податків).

У 2016 році IKEA також була причетна до незаконної вирубки в Румунії. Компанія визнала у французькому телевізійному документальному фільму, що отримала деревину від Швейгхофер (Schweighofer), австрійської фірми-мільярдера, яка домінує в лісовій промисловості Румунії.³⁸ У свою чергу Швейгхофер (Schweighofer) в 2015 році був звинувачений в тому, що він «є найбільшим рушієм незаконної вирубки лісу в країні», після фіксування на камеру, як його керівники пропонують слідчому під прикриттям бонуси за поставку незаконної деревини. Це призвело до урядового розслідування, яке встановило, що компанія отримала тисячі тонн незаконної деревини.³⁹

МАЛОВІДОМЕ СПОЖИВАННЯ IKEA УКРАЇНСЬКОГО ПРОДУКТУ

Уважні, гуляючи магазином IKEA, одразу помітять очевидне: наскільки важливою є Східна Європа. На сьогоднішній день найбільш поширеною країною-виробником, вказаною дрібним шрифтом на етикетках товарів, є Польща. Несподівано багато припадає на Литву. На справедливо невеликій кількості предметів зазначено Румунію. І лише на одному зазначено Україну.⁴⁰ Це служить для приховування правди, а саме, - що українські ліси великим потоком проходять через IKEA.

В обсягах, незначних порівняно з закупками в Польщі та Росії, в Україні IKEA також непомітно стала найбільшим покупцем деревини, більшість якої походить з дорогоцінних лісів Карпат, де проживають останні в Європі популяції таких видів як бурий ведмідь і рись. Компанія особливо залежить від України для забезпечення запасів бука - повільно зростаючого виду, що походить виключно з природного лісу, на відміну від сосни, яка зазвичай походить з плантацій.

Дослідження Earthsight свідчать, що багато найпопулярніших та найвідоміших продуктів IKEA були виготовлені з української деревини. Навіть культове крісло «Поенг» свого часу було українського походження.⁴¹ Деревина, яка використовується в цих продуктах, має в кінцевому рахунку надходити від державних лісгосподарських підприємств в Українських Карпатах або в лісах регіону Полісся на півночі країни.

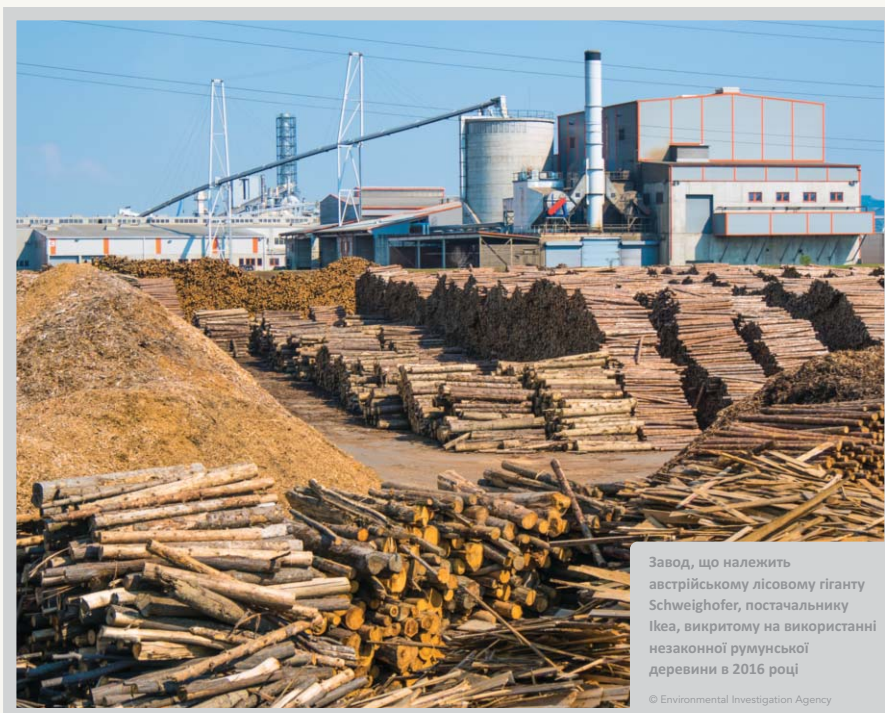
Єдина відкрита інформація про українське походження продуктів IKEA -

це опублікована в 2014 році карта, що свідчить про те, що компанія спожила еквівалент щонайменше 100 000 кубометрів колод у тому році.⁴² Відповідаючи на запити Earthsight на початку 2020 року, IKEA визнала, що використала близько 200000 кубічних метрів у 2018 році і стільки ж у 2019 році.⁴³ Це приблизно 4000 великих вантажівок колод на рік. Лише невелика частка цієї деревини імпортована безпосередньо IKEA. Записи відвантажень, отримані компанією Earthsight, показують, що IKEA щороку імпортує з України близько 1000 тонн деревини, в основному березу, дуб та бук, до власних меблевих фабрик у Словаччині та Угорщині. Фірма також імпортує значну кількість рейкових основ ліжка та диванів Фріетен та Кліппан (Friheten та Klippan) безпосередньо від двох фірм у Рівному в Україні – це близько 8500 тонн на рік. Як виявляється, вони продаються лише у Польщі чи Східній Європі.⁴⁴

Проте переважна більшість української деревини, яка використовується в продуктах IKEA, а це майже 90 відсотків, - імпортується та переробляється третіми сторонами всередині ЄС.⁴⁵ Це надає додаткову перевагу у вигляді зняття будь-якої відповідальності з IKEA відповідно до Регламенту ЄС щодо деревини, який зобов'язує переконатися у низьких ризиках незаконного її походження. Також це робить вкрай складним для сторонніх осіб незалежно простежити таке походження.

Не дивлячись на це, Earthsight кропітким дослідженням змогла відстежити декілька найбільших джерел. Знайдене демонструє тривожну картину.

Щороку IKEA споживає 4000 великих вантажних автомобілів українського лісу-кругляка

Завод, що належить австрійському лісовому гіганту Schweighofer, постачальнику Ikea, викритому на використанні незаконної румунської деревини в 2016 році

© Environmental Investigation Agency

ЧАСТИНА III: НЕЗАКОННО ВИРУБАНА УКРАЇНСЬКА ДЕРЕВИНА В ПРОДУКЦІЇ КОМПАНІЇ ІКЕА

Букові стільці Тер'є розміщують біля кас для імпульсних покупок у Великобританії, 2020 рік

© Earthsight

Earthsight ретельно відслідкувала шлях цих стільців від полиць магазинів ІКЕА до лісу, з якого вони походять

А. «БРУДНИЙ» БУК В РОЗКЛАДНИХ КРИСЛАХ ВІД ІКЕА

Більшість дерев'яних меблів від ІКЕА зроблено з ДСП, вкритого фарбою або шпоном. Однак, найбільш впізнавані та популярні моделі виробляють з суцільної букової деревини помаранчевого відтінку. Знаменитий розкладний стілець Тер'є (Terje) – незамінна модель в асортименті компанії – є компактним рішенням для будинків і квартир по всьому світу. Щороку ІКЕА продає більш ніж 1,5 мільйона цих стільців – приблизно три стільці щосекунди.⁴⁶ Під час нещодавнього візиту до одного з магазинів компанії у Великобританії, представники Earthsight помітили, що ці стільці часто розміщують біля кас, щоб стимулювати покупців на імпульсивну покупку. Стільці Тер'є недорогі (роздрібна ціна лише 13 фунтів у Великобританії, 13 євро в Німеччині і 25 доларів у США) і виробник робить все можливе, щоб так було і надалі. Багато інших відомих моделей стільців від ІКЕА – Бор'є (Borje), Інгольф (Ingolf) і Хенріксдаль (Henriksdal) – також роблять з українського бука, хоча коштують вони вже значно дорожче.

Протягом останнього року Earthsight доклали немало зусиль, щоб відслідкувати походження деревини, яку ми бачимо в магазинах ІКЕА вже у вигляді стільців. Наша мандрівка привела нас до Українських Карпат, де задля створення цих меблів незаконно і систематично вирубають одні з останніх недоторканих лісів Європи.

Румунська складова

Сучасна нова фабрика компанії Plimov в мальовничому жудці Мармарош, що на крайній півночі Румунії, розфарбована у фірмові блакитно-жовті кольори ІКЕА. Компанія, яка є одним з десяти найбільших експортерів меблів в Румунії,

продає 98% своєї продукції шведській ІКЕА.⁴⁷ Plimov розповідає про себе як про найстаршого виробника меблів в Румунії.⁴⁸ Вони є постачальником ІКЕА вже більше 30 років.⁴⁹ Кажуть, що мільярдер Інґвар Кампрад, засновник ІКЕА, особисто сприяв формуванню цього довготривалого партнерства.⁵⁰

Для меблевої промисловості Румунії така тісна дружба зі шведським виробником не є чимось незвичним. Чимало конкурентів Plimov також продають більше 90 відсотків своєї продукції ІКЕА. Замовником 95 відсотків товарів компанії Gilmet, яка виробляє дитячі ліжечка, теж є ІКЕА.⁵¹ Виробник меблів з ДСП Ecolor продає свої меблі виключно шведській компанії.⁵² В першій десятці також є компанія Sortilemn, власником якої є колишній регіональний директор із закупівель ІКЕА.⁵³

Plimov виготовляє близько 2 мільйонів крісел на рік, серед яких всі 1,5 мільйона стільців Тер'є, які ІКЕА продає щороку.⁵⁴ ІКЕА неодноразово використовували цього постачальника як наочний приклад своїх ініціатив щодо захисту лісів. У 2017, а потім знову у 2018, компанія запрошувала групи журналістів зі всього світу на цю фабрику.⁵⁵ Для них також організували тур місцевими лісами, щоб продемонструвати сталу заготівлю букової деревини, яку використовують для виготовлення стільців. Більшість репортажів, які після цього написали, були радше позитивними, як того і прагнули піарники ІКЕА, однак один з журналістів не до кінця повірив у красиву історію.

Відповідаючи на запитання, директор Plimov визнав, що не вся деревина, яку вони використовують, походить з місцевих лісів, які показували під час туру для журналістів. Він зазначив, що зростання цін на румунський бук і

небажання IKEA підвищувати ціни, фактично позбавили компанію заробітку і змусили її шукати джерела дешевшої сировини деінде. Однак, серед інших країн, звідки постачають букову деревину, він назвав лише Швейцарію.⁵⁶ Здається, він навмисно не сказав про значно важливішу країну-постачальника, яку видно прямо з вікна фабрики компанії. Як дізнались в Earthsight, для такої мовчазливості були свої причини.

Українська складова

Достатньо вийти за ворота фабрики Plimob і кілька хвилин пройти відкритим полем, як буде видно ріку Тису, якою проходить кордон з Україною. За річкою добре видно густо вкриті лісами Карпатські гори, які можна побачити і з вікон фабрики.

Карпати є домівкою для найбільших в Європі популяцій бурих ведмедів, вовків, скельниць та рисей, а також для третини всіх відомих в Європі видів рослин.⁵⁷ Гори дугою проходять через територію чотирьох країн, а найважливіший осередок знаходиться на південному заході України. Найвищі і найбільш лісисті території Українських Карпат – Гуцульські Альпи, що в Рахівському районі, знаходяться на протилежному боці кордону від Мармарошу. На цій території, яку називали Гуцульщиною в честь місцевого населення, знаходиться найбільше рідкісних і зникаючих видів рослин і тварин у всіх Українських Карпатах.⁵⁸

В цій місцевості також знаходиться селище міського типу Великий Бичків, з населенням приблизно 9 000 осіб. Селище і його околиці, які у 20 столітті перебували під управлінням як колишньої Чехословаччини, так і Угорщини і Радянського Союзу, незадовго до Другої Світової війни також були місцем жорсткого і неочікуваного руху опору «Карпатської Січі» (так називались збройні формування держави Карпатська Україна, яка проіснувала недовго). Сьогодні Великий Бичків – тихе маленьке селище, яке розташоване в одній з багатьох улоговин на Рахівщині, де через розлив річок часто трапляються повені.

Ми виїжджаємо звідти в припорошеній пилот машині і їдемо в гори за течією Тиси. Незабаром починається територія лісгоспу – лісомисливського господарства, яке здійснює управління лісами Великого Бичкова і прилеглих територій. Як і більшість українських лісгоспів, цей назвали в честь найближчого міста чи села – Великобичківське ЛМГ. Він охоплює територію у 50 000 гектарів, на якій знаходяться високі гори і ліси, природоохоронні території з рідкісними рослинами і тваринами.

Лісозаготівля і деревообробка є основними галузями промисловості у Великому Бичкові. Найбільшим працедавцем тут є меблева компанія ТОВ

«ВГСМ». Її деревообробні потужності, площею більшою ніж 13 футбольних полів, видніються над селищем. Посеред фабричних будівель є великий внутрішній двір, заповнений буковими колодами, які очікують на переробку. Кожних кілька годин під'їзною дорогою вантажівки з шумом привозять нові колоди.

Під час інтерв'ю з місцевими журналістами директор «ВГСМ» пояснила, що компанію заснували у 1992 році власне як постачальника для IKEA.⁵⁹ До 2008 року власником «ВГСМ» була дочірня компанія IKEA – Swedwood, яку IKEA закрила у 2008 через місцеву корупцію. Після цього компанію купив багаторічний працівник IKEA з Румунії, який знову відкрив її у 2010 році, щоб виробляти букові стільці для шведського гіганта.⁶⁰ «ВГСМ» є одним з найбільших деревообробних підприємств країни, яке переробляє 40 000 кубометрів деревини щороку, з яких роблять майже півмільйона букових стільців.⁶¹ Майже весь свій товар вони експортують до ЄС⁶², при цьому замовником 96% всієї продукції є IKEA.⁶³

«ВГСМ» купує бук в лісгоспів по всіх Карпатах. Близько 90% всіх поставок припадають на місцевий Великобичківський лісгосп.⁶⁴ Більшість цієї деревини заготовляє сама компанія «ВГСМ», яка виступає підрядником із заготівель для лісгоспу.⁶⁵ Дані, які отримала Earthsight, показують, що близько трьох четвертих (73 відсотки) всіх заготовлених у Великому Бичкові букових лісоматеріалів купує «ВГСМ»,⁶⁶ що робить компанію найбільшим клієнтом підприємства, і дозволяє значно впливати на його діяльність.

Товаротранспортні документи, до яких отримала доступ Earthsight, показують, що компанія «ВГСМ» виготовляє готові стільці Бор'є та букові стільничі моделі Гертон для прямого експорту IKEA, а також продає букову сировину, дуб і ясен на фабрику IKEA в Словаччину. Однак, як нам вдалось з'ясувати, значну частину експортної продукції складають напівготові частини меблів IKEA або букові пиломатеріали, які через Тису переправляють до сусідньої Румунії, де їх фінальною обробкою займається Plimob. Зокрема, експортують різні частини для букових крісел, в тому числі для моделей Інгольф, Екедален, Хенріксдал і Норрнас (Norrnas), а також знаменитого Тер'є.⁶⁷

Аналіз, який провела Earthsight, показує, що з 2 мільйонів крісел, які Plimob продає IKEA, дець половина зроблена з українського дерева, в тому числі і багато стільців Тер'є. «ВГСМ» постачає Plimob достатньо дерев'яних частин для виготовлення до 600 000 стільців для IKEA на рік, а також букової сировини на ще 400 000 стільців Тер'є.⁶⁸ Тобто, в сумі цього достатньо, щоб десять разів заставити стільцями стадіон Вемблі до верху трибун.

ТОВ «ВГСМ» є одним із найбільших представників деревообробної промисловості в Україні; 96 відсотків продукції, виробленої підприємством, призначені для IKEA

Фабрика Plimob в Румунії, неподалік українського кордону, відвантажує IKEA близько 2 мільйонів стільців щороку

© Earthsight

Букові колоди в очікуванні обробки на виробництві ТОВ «ВГСМ» у Великому Бичкові в Українських Карпатах, жовтень 2019 р.

© Earthsight

У 2018 році українські інспектори виявили проведення рубок за незаконними ліцензіями на 109 ділянках. Чверть усієї деревини бука, добутої на цих ділянках, заготовило ТОВ «ВГСМ»

КОЛИ ОКРЕМІ ПРАВОПОРУШЕННЯ СКЛАДАЮТЬСЯ В ОДНЕ

Спіймани на гарячому

Сонце вже почало сідати, коли ми спустились з останньої вершини і вийшли на ґрунтову стежку, що веде вбік від головного лісовозного шляху. Нас оточували високі буки, а десь згори долинав спів птахів. Ми запустили дрона, щоб визначити своє місцезнаходження, і запрограмували його на північний схід, в напрямку до того місця, яке нас цікавило. За дроном ми слідували зі свого екрану. Спочатку було видно великі ділянки густого лісу, розфарбованого в червоні та золоті кольори осені. Раптом, коли дрон вже підлітав ближче до місця призначення, ми побачили величезний шрам на горі, там, де мав би бути ліс. За кілька секунд, ми побачили ще одну безлісу ділянку, буквально за кілька метрів від першої.

Це лише дві ділянки з більш ніж сотні таких самих, які державні природоохоронні органи в Україні ідентифікували як місця незаконних рубок протягом короткого періоду у 2018 році.⁶⁹

Щоб задовольнити і бажання захистити ліси, і потребу забезпечувати безперебійні поставки деревини, більшість країн жорстко регулюють правила лісозаготівлі, дозволяючи рубати ліс в обмеженій кількості і лише на певних ділянках. Таким чином можна збалансувати кількість зрубаних дерев з молодняком, дбати про ліс і уникнути найбільш шкідливої для довкілля лісозаготівлі (наприклад, рубок на крутих

схилах чи по берегах річок).

В Україні дуже часто зловживають лазівкою в законодавстві, яка дозволяє лісгоспам заготовляти значно більше деревини, ніж передбачають вищезгадані принципи, включно із заготівлею недостиглих дерев. За особливих умов, наприклад, якщо ліс уражений шкідниками, зазнав впливу стихії чи гине від наслідків змін клімату, лісові чиновники можуть видавати дозволи на так-звані «санітарні рубки», які дозволяють зрубувати уражені дерева, щоб вберегти решту лісу.

Санітарні рубки вже давно використовують як прикриття для незаконних рубок лісу в Україні. Кажуть, що з кінця 1990-их саме вони є основним засобом здійснення незаконних рубок,⁷⁰ згідно з дослідженнями, за 15-20 років, що передували 2011 року, використання вибіркового санітарних рубок, не пов'язаних з природними катаклізмами, зросло в 6-7 разів.⁷¹ Трохи пізніше, у 2017, замовлене Earthsight польове дослідження показало, що цією лазівкою постійно зловживають посадовці, і 40 відсотків всієї деревини в Україні рубують незаконно з посиланням на санітарні рубки.⁷² Ми також показали, що станом на 2017 рік лісгоспи заготовляли більш ніж вдвічі більше лісоматеріалів внаслідок санітарних рубок ніж під час звичайних рубок в рамках планів лісовпорядкування.

Оскільки санітарні рубки звільнені від багатьох видів контролю, які зазвичай здійснюють при лісозаготівлі, вони стають ідеальним способом обійти

екологічні норми, включаючи рубку більшої кількості дерев, ніж інакше було б дозволено.

У відповідь на масові зловживання цією категорією рубок, в тому числі на території кількох національних парків, український уряд змінив законодавство, яке мало б більш строго регулювати умови для їх здійснення. Це мало призвести до загального зменшення кількості лісоматеріалів, заготовлених в українських лісах, однак більшість лісгоспів або проігнорували ці вимоги повністю, або почали відшукувати інші лазівки, щоб утримувати великі обсяги лісозаготівель.

Так сталося у Великому Бичкові. У 2014 в Україні вступив в дію Закон «Про тваринний світ», який забороняє санітарні рубки в українських лісах з квітня по 15 червня кожного року,⁷³ бо саме на цей час припадають періоди розмноження унікальних тварин і птахів [див. Текст в рамці на сторінці 19]. Під час планового візиту до Великобичківського ЛМГ у 2018 році, представники Державної екологічної інспекції України виявили, що в лісгоспі без жодного сорому видавали квитки на санітарні рубки в «сезон тиші», що дозволило незаконно зрубати величезні ділянки лісу. Інспектори ідентифікували 109 ділянок, де на сезон тиші були заплановані незаконні санітарні рубки.

Більш ніж половина зі 109 ділянок була запланована під руйнівні суцільні рубки, що означає одночасну повну вирубку дерев на великій площі лісу. Передбачалися суцільні рубки букових лісів, в яких така практика заборонена під час проведення стандартних лісозаготівель через її згубний вплив. Бук становив шістьдесят відсотків лісоматеріалів, заготовлених на цих 109 ділянках – і саме з цієї деревини роблять стільці Тер'є.

Документи, отримані Earthsight, не викликають сумнівів щодо кількості незаконно заготовленої букової деревини, яка потрапила до компанії «ВГСМ», а звіти в товари від ІКЕА. Дев'яносто відсотків буку «ВГСМ» походить з Великого Бичкова, і майже все її виробництво вирушає до Ікеа. Ми з'ясували, що майже чверть букових лісоматеріалів зі 109 ділянок зрубала для власних потреб безпосередньо компанія «ВГСМ», яка виступала підрядником із лісозаготівлі.⁷⁴ Earthsight здійснила аналіз інформації про аукціони лісгоспу і виявила, що більше половини букової деревини, яку продали в сезон тиші, походить з цих незаконних 109 ділянок.⁷⁵ Оскільки «ВГСМ» купили майже дві треті всіх букових лісоматеріалів з Великого Бичкова у 2018 році⁷⁶, то цілком можливо, що більшість буку, який зрубали інші лісозаготівельні підрядники, також продали їм.

Дослідження Earthsight показало, що під час періоду тиші 2018 року, «ВГСМ»

ЧОМУ ЗАБОРОНА РУБОК В ПЕРІОД ТИШІ ВАЖЛИВА

Боротьба з глобальною деградацією біорізноманіття сьогодні вважається такою ж важливою для нашого виживання, як і боротьба зі змінами клімату.⁷⁸ В Європі проти деградації біорізноманіття в Карпатських лісах ведеться особливо жорстока боротьба. Ці масиви лісів помірною поясу є домівками для популяцій великих європейських ссавців, зокрема ведмедів, рисей і вовків. На жаль, практика несталої лісозаготівлі і масштабні незаконні рубки вже деякий час виступають серйозною загрозою для біорізноманіття в Українських Карпатах. В рамках зусиль спрямованих на вирішення цієї проблеми, у 2014 році українські законодавці прийняли закон, який забороняє санітарні рубки в період з квітня по 15 червня кожного року.⁷⁹ Цей період експерти з біорізноманіття визначили як особливо важливий для розмноження різноманітних видів тварин і птахів.

До найцінніших порід дерев, які ростуть у Великобичківському ЛМГ, належить бук, з якого через привабливий вигляд дуже люблять робити стільці ІКЕА. Бук є хрещеним батьком для всіх видів рослин і тварин довкола, так як бук є «видом-едифікатором», що означає, що в здоровому буковому лісі під кронами дерев підтримується життєдіяльність багатьох видів рослин і тварин.⁸⁰ Якщо ми захищаємо «вид-едифікатор», то тим самим захищаємо й інші види довкола нього. Тому, лісозаготівля в букових лісах повинна проводитись з особливою обережністю, в будь-який період року.

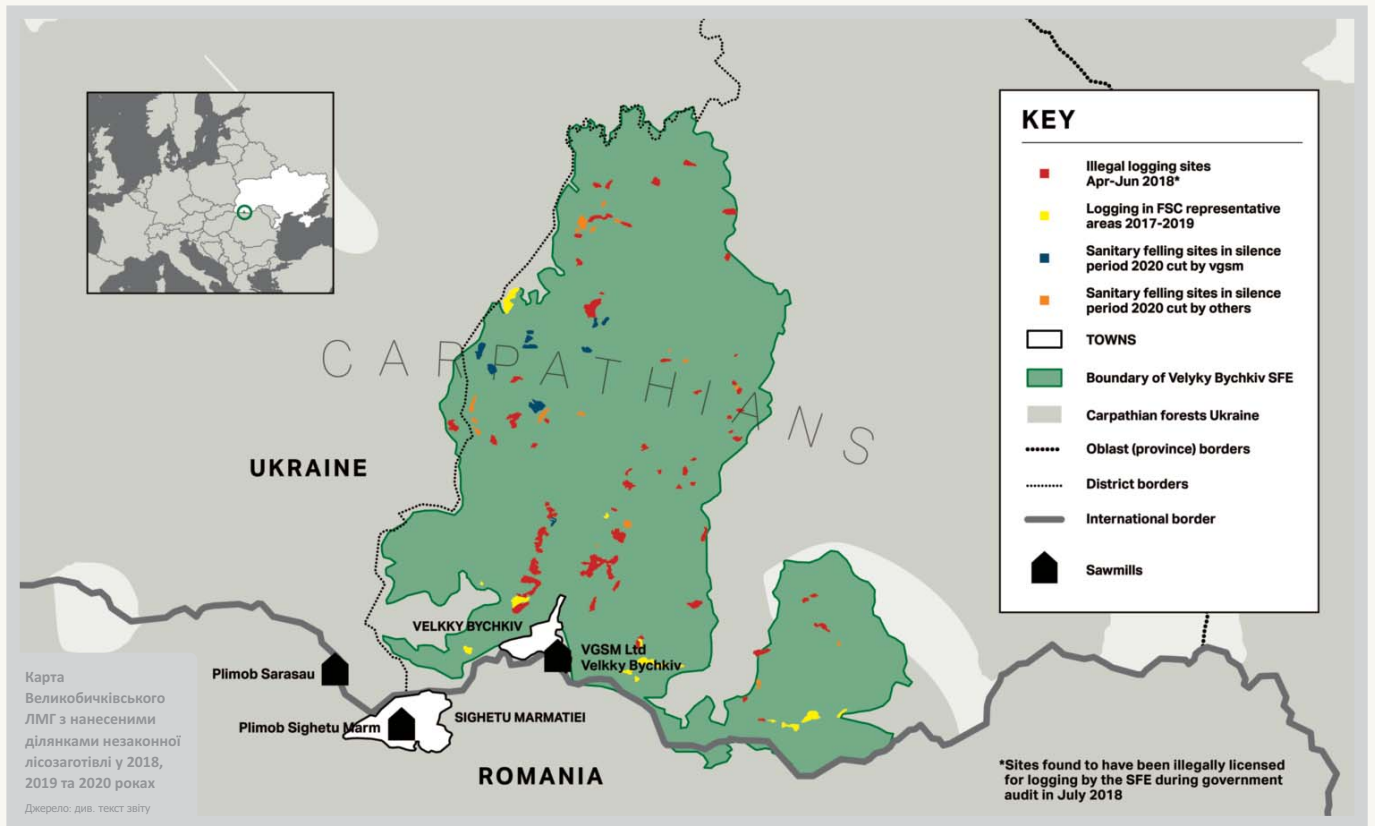
Заготівля бука та інших видів дерев у Великобичківському ЛМГ під час періоду тиші подвійно шкідлива, оскільки несе безпосередню загрозу численним рідкісним видам тварин і птахів в період розмноження. Однією із таких груп птахів є дятли, які гніздяться в дуплах дерев. Їх кількість в Європі зменшується. Дятли відкладають і висиджують яйця, а також доглядають малят всередині дерев, якраз в період тиші. Для дятла білоспинного (*Dendrocopos leucotos*), жовни зеленої (*Picus viridis*) і дятла трипалого (*Picoides tridactylus*) ліси Великобичківського ЛМГ є домівкою.⁸¹ Аусі ці види занесено до Червоної Книги України⁸² – національного переліку видів рослин і тварин, які знаходяться під загрозою, при тому, що двоє з них включено як такі, що вимагають особливого захисту відповідно до Бернської Конвенції – Європейського юридично зобов'язуючого природоохоронного документа, серед підписантів якого є і Україна.⁸³

Рись євразійська (*Lynx lynx*) теж водиться в лісах Великобичківського ЛМГ. У всій Європі, включно з Україною, популяція рисей, яка і до того була невеликою, зменшується, тому цей вид належить до тих, які потребують посиленого захисту, згідно з як Червоною Книгою України⁸⁴ так і Бернською Конвенцією.⁸⁵ Для цих прекрасних великих кішок у травні починається найбільш вразливий період життєвого циклу – вони народжують малят. Постійний стрес, спричинений присутністю людини, шум, пил і гавкіт собак під час цього особливого часу, можуть не лише руйнувати сім'ї рисей, а й навіть призводити до їх загибелі.⁸⁶

Хоча закон від 2014 року забороняє санітарні рубки протягом квітня, травня і кількох тижнів червня, в ньому не згадуються про інші види рубок – дуже дивний недогляд, який місцеві захисники доквілля вимагають негайно виправити. Зацитуємо слова Егора Гриника з Української природоохоронної групи (UNCG): «Якби я був лісовою пташкою, то я б не побачив різниці між санітарними рубками та рубками головного користування. Однак, в нашому законодавстві заборона діє тільки на санітарні рубки».

Рись
© Kvetor/Shutterstock.com

ГРАФІКА 3

До і після – супутникові знімки однієї з численних ділянок, де ТОВ «ВГСМ» проводило незаконні суцільні рубки букового лісу в «період тиші» і карантину, спричиненого COVID, квітень 2020 року.

Джерело: Супутникові знімки Sentinel, доступ отримано через Global Forest Watch

відправила таку кількість букових деталей для стільців ІКЕА з лінійок Хенріксдаль, Норрнас та Інгольф, якої вистачить на 250 000 стільців.⁷⁷ Не минуло й тижня після закінчення сезону тиші, як 20 і 22 липня 2018 року дві партії букових деталей для крісел Тер'є загальною масою 38 тонн (чого вистачить на 12 000 стільців) відправили з фабрики «ВГСМ» до Плімов, де з цих деталей зробили стільці, які потім поїхали до магазинів ІКЕА по всьому світу.

Державна екологічна інспекція виявила незаконну лісозаготівлю без виїзду кожне місце, бо в документах самого

лісгоспу містилась інформація про те, що і коли вони зрубали. Дані про лісозаготівлю в лісгоспі, які Earthsight отримала через запит про доступ до інформації, показують, що за дозволами на санітарні рубки під час сезону тиші 2018 року зрубано від 14 450 до 17 675 кубометрів лісу. Тобто, як мінімум 57% лісоматеріалів заготовлено лісгоспом протягом цього часу незаконно. В травні на ділянках санітарних рубок, які проводили під час сезону тиші незаконно, заготовили більше лісу, ніж в будь-який інший місяць того року. Тобто, замість того, щоб припинити заготівлю в цей період, лісгосп навпаки її

екстенсифікував.

Що шокує, так це те, що така сама незаконна заготівля в сезон тиші відбувалась і в 2019 році, згідно тих же даних. Під час санітарних рубок в період з квітня по травень незаконно зрубали майже стільки ж лісу, як і попереднього року. Від 15 до 17 відсотків лісоматеріалів, які лісгосп заготовив за весь 2019 рік – результат незаконних санітарних рубок в період тиші того року.

Навіть в умовах глобальної пандемії COVID і карантину, «ВГСМ» робить все, щоб забезпечити поставки для ІКЕА. Згідно даних, з якими ознайомились в Earthsight, у Великому Бичкові протягом квітня і початку травня 2020 року на щонайменше 33 різних ділянках, всупереч забороні, проводились санітарні рубки. На 11 з цих ділянок заготівлю проводила компанія «ВГСМ».⁸⁷ Аналіз нещодавніх супутникових знімків, який провела Earthsight, підтверджує факт незаконних рубок (див. Графіка 3).

Вершина айсберга

Власні розслідування Earthsight і дані інших НУО наводять на думку про те, що знахідки Державної екологічної інспекції у Великобичківському ЛМГ є лише верхівкою айсберга. Петро Тестов розповів Earthsight: «Державна екологічна інспекція рідко виявляє серйозні порушення в лісгоспах. Вже те, що вони там щось знайшли, означає, що масштаб великий і порушень може бути значно більше». Чим глибше ми копали, тим більше переконувались в

правильності його слів.

Ми почали з аналізу 10 ділянок, на яких в сезон тиші у 2018 році «ВГСМ» проводила незаконні рубки. Порівнюючи знімки з супутників з офіційними картами і лісорубними квитками, Earthsight виявив розбіжності, що свідчать про інші правопорушення. Аналіз показує те, що компанія також зрубала більше лісу, ніж того дозволяли лісорубні квитки, а також здійснювала лісозаготівлю за межами дозволених ділянок. Крім того, супутникові знімки показують, що одна з вибіркового санітарних рубок відбувалася на ділянці, яка вже була вирубана, тому незрозуміло, яким чином «ВГСМ» вдалося вирубати на цій ділянці чимало бука. Серед можливих сценаріїв те, що лісоруби незаконно зрубали ліс поблизу, а записали як такий, що зрубаний на цій ділянці.

Пізніше, влітку 2019 року, команда експертів з місцевих НУО приїхала до Великого Бичкова, щоб розслідувати незаконну рубку лісу. Своїми знахідками вони поділились з Earthsight.

Команда досліджувала випадкову вибірку з планованих, активних чи свіжих лісосік на території Лужанського лісництва, яке входить до складу Великобичківського ЛМГ, знаходиться недалеко від «ВГСМ» і містить буковий ліс. На 6 з 10 ділянок знайшли докази порушення законодавства. Мова йде про невинуваті суцільні санітарні рубки і суцільні рубки за межами території лісосіки. Також команда виявила трелювання деревини по руслах річок і захарашення порубковими рештками річок – дуже неекологічні практики, які

завдають серйозної шкоди місцевим водним шляхам та екосистемам.

Одна з ділянок, яку вивчали, була місцем суцільної рубки букового лісу, де перед заготівлею, експерти підтвердили, що 75% дерев здорові і потреби рубати нема. Правилами санітарних рубок в Україні передбачено, що для проведення такої рубки потрібно, щоб 90% дерев на ділянці були хворими. Крім того, команда виявила інші місця суцільних рубок, де не проводилась оцінка впливу на довкілля (ОВД), що є порушенням, бо згідно закону від 2017 року для ділянок суцільних санітарних рубок площею більшою за 1 гектар ОВД вимагається. На одній з ділянок, для якої не проводили ОВД, лісозаготівлю проводила компанія «ВГСМ».

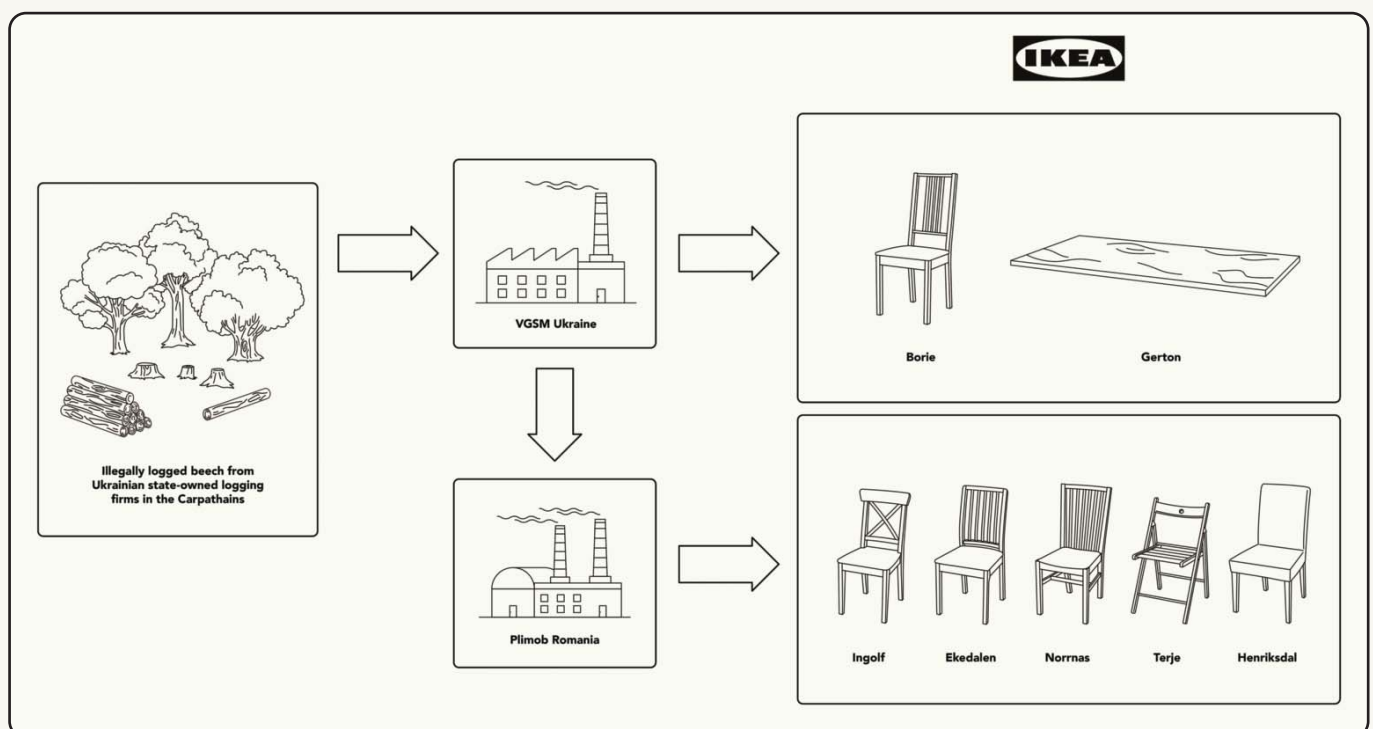
Подальший аналіз, який для Earthsight здійснила ГО «Українська природоохоронна група», показує, що у 2018 році Великобичківське ЛМГ проводило рубки щонайменше на семи різних ділянках площею понад 1 гектар, для яких не проводили ОВД.⁸⁸ Коли про це стало відомо, в лісгоспі заявили, що змушені були проводити термінові санітарні рубки на цих ділянках через сильні буревії у Великому Бичкові у 2017 році, хоча ліквідація наслідків буревію не є законною підставою не проводити ОВД. Всього, з ділянок, де не було проведено належну ОВД, незаконно зрубали 3 464 кубометри лісу.

Пан Гриник пояснив, чому важливо, щоб для лісгоспів проводили ОВД. «Це надзвичайно важлива нагода для науковців і захисників довкілля поділитись своїми даними і вказати на випадки, коли лісозаготівля на

конкретних ділянках може бути небезпечною для екосистем чи конкретних видів рослин і тварин. Без цього можна завдати шкоди чи повністю знищити рідкісні види або рідкісні оселища».

Сценарій беззаконня, що повторюється
Хоча те, що відбувається у Великому Бичкові нас шокувало, після більш детального вивчення інших державних постачальників «ВГСМ», які працюють в Карпатах, ми можемо припустити, що там ситуація схожа, якщо не гірша. Наше розслідування показало, що «ВГСМ» протягом останніх 4 років закупляла деревину щонайменше в шістнадцяти інших лісгоспах Івано-Франківської та Закарпатської областей. Earthsight знає про докази порушення закону в чотирнадцяти з них.

Дослідження Української природоохоронної групи виявило порушення законодавства про ОВД у чотирьох інших постачальників «ВГСМ» – у 2018-2019 підприємства з Хуста, Перечина, Болехова і Коломиї порушили законодавство про ОВД на 143 ділянках, на яких заготовили 78 000 кубометрів деревини.⁸⁹ Розслідувачі Earthsight з'ясували, що ті самі лісгоспи продали щонайменше 2 990 кубометрів деревини «ВГСМ» в цей період.⁹⁰ У 2018 році в Болехові інспектора Державної екологічної інспекції визнали винним у вимаганні 7 000 доларів хабаря від посадовців лісгоспу за неповідомлення про незаконні рубки.⁹¹ До 2018 року «ВГСМ» також закупляла сировину в Брустурянського ЛМГ, що на Закарпатті, щодо директора якого триває розслідування у справі про корупцію та незаконні рубки.⁹²

«Це просто жахливо. Гірше ще не було»

Український лісівник про незаконні дії та корупцію у державних лігоспах, жовтень 2019

Власник місцевої пилорами, з яким Earthsight спілкувалась у 2019 році, на собі відчув корупцію в лігоспі.⁹³ Відносно Ужгородського ЛМГ на Закарпатті, ще одного постачальника «ВГСМ», триває розгляд справи про корупцію його голови і його керівництва в обласному управлінні лісового і мисливського господарства. Поліція повідомила їм про підозру у злочині у 2019 році.⁹⁴ Польові розслідування «Лісової варти» виявили причетність посадовців лігоспів, які сезончало деревину «ВГСМ», до незаконних рубок.⁹⁵

Earthsight також встановила, що «ВГСМ» купувала бук у постачальника, якого звинувачують в незаконних рубках у національному парку, хоча ми не змогли прослідкувати зв'язок цих конкретних порушень з деревиною, яку використовує ІКЕА.⁹⁶ Навесні 2019 року, колишній заступник Міністра природи Василь Полуйко виступив з жорсткою заявою, в якій звернувся до Держлісагентства і місцевої поліції із закликом вжити заходів щодо працівників Кутського лігоспу, які, як він сказав, незаконно рубали ліс в Національному парку «Гуцульщина».⁹⁷ Earthsight поспілкувалась з Сергієм Комарчуком, керівником відділу державного екологічного нагляду (контролю) природно-заповідного фонду, лісів та рослинного світу Державної екологічної інспекції, який сказав, що це однозначна справа, мова йде про «крадіжку», вчинену посадовцями лігоспу.⁹⁸ Він також розповів про те, що на службу охорону парку, яка намагалась цьому завадити, напали і погрожували (див. Текст в рамці: Атмосфера страху). Дані

аукціонів про закупівлю деревини, доступ до яких отримала Earthsight, показують, що протягом 2016-2018 рр. «ВГСМ» купили 605 кубометрів кругляка в Кутського лігоспу і ще 168 кубометрів протягом першої половини 2019 року, поки скандал був у розпалі.

Перед публікацією Earthsight поділилася виявленими нею фактами з ІКЕА, ТОВ «ВГСМ» та Plimob. ТОВ «ВГСМ» не заперечувало, що деревина від санітарних рубок під час сезону тиші використовувалася у виробках Ікеа. Товариство заявило, що ні його власна діяльність, ні діяльність Великобичківського ЛМГ не була «нелегальною лісозаготівлею», а стала результатом неоднозначних трактувань і суперечностей у нормативно-правових актах в області лісового господарства. Що стосується інших лігоспів, то компанія заявила, що такі закупівлі компанія не робила або ж не використовувала цю деревину для товарів ІКЕА. Plimob заявила, що усі дії – як її, так і її постачальників – є легальними. ІКЕА заявила про недопустимість деревини нелегального походження у її товарах, а також повідомила, що законодавчі акти про період тиші стосуються лише підтверджених місць розмноження тварин. Більш детальну інформацію про відповіді цих компаній та коментарі щодо них можна знайти у Додатку.

Розмова з інформатором

Наприкінці 2019 року, з розслідувачами Earthsight зв'язався лісівник одного з лігоспів у Карпатах. Його заяви дуже важливі для розуміння того, як в Україні лігоспи легалізують незаконно зрубану деревину, наскільки погано працюють

Ілюстрація Сарі Сантіні

правоохоронні органи, і як проблема ІКЕА з незаконною деревиною виходить далеко за межі «ВГСМ» і розкладних стільців. Це свідчення про незаконні рубки, які нам дала людина, яка безпосередньо працює в галузі лісозаготівлі.

З міркувань безпеки, наш інформатор попросив про анонімність – на нього постійно тиснуть старші колеги, які змушують рубати більше лісу, ніж дозволено за законом. «Я десять років пропрацював лісорубом в лісгоспі Х»,⁹⁹ – сказав він. «Я там багато чого надивився. Наприклад, як наші лісівники розширюють межі лісосіки в А, Б, В, чи межі ділянок для заготівлі, для власних потреб.¹⁰⁰ Тобто, якщо офіційно ми вирубуємо 200 кубічних метрів деревини, то завдяки розширенню меж ділянки, додатково вирубаємо ще 100 кубометрів».

Згідно з нашим джерелом, такі практики поширені на кожній лісосіці в межах лісгоспу.

«Ми маркуємо межі лісосіки червоною фарбою. Типова лісосіка має площу до гектара, один гектар або півтора гектари. Далі, на наш розсуд, ми можемо відступати ще на п'ять метрів від межі і знову позначити нову межу фарбою. Отже, якщо на ділянці приблизно 300 кубометрів лісу, ми додатково зрубаємо ще 150-200 кубометрів».

У розмові з Earthsight він також підтвердив, що представникам правоохоронних органів дають хабарі, щоб ті закривали очі на незаконні рубки. Бохівська справа, про яку йшлося вище, це радше норма, ніж виняток.

«Якщо прийдуть інспектори, то вони побачать, що все добре і дерева позначені фарбою. Але ж площу лісосіки збільшили. Ніхто не реагує на такі порушення. Інспекторів можна побачити вже на під'їзді до лісгоспу. Тому наші любі лісівники виходять їм на зустріч, дають хабар, і ті йдуть геть».

Він підтвердив, наскільки поширеною є практика незаконних санітарних рубок. З його слів, лісівники могли казати, що дерева повалив вітер, і використовували це як підставу, щоб зрубати сусідні здорові дерева. Він також розповів, що лісівники часто завищували ціни на послуги підрядників чи користувались фіктивними договорами про надання послуг, а різницю просто клали собі в кишеню.

Хоча такі тактики використовують лісівники майже у всіх навколишніх лісгоспах, від нього ми також дізнались про нову цікаву схему – коли незаконна діяльність в документах записується як «мертві душі». «В лісгоспі є люди, які там насправді не працюють, або, які вже померли. Всі «неофіційні» роботи записані на них. В кожному лісгоспі як мінімум п'ять таких «людей».

Сергій Комарчук з Державної екологічної інспекції України
© Earthsight

АТМОСФЕРА СТРАХУ: ЯКІ НЕБЕЗПЕКИ ЧАТУЮТЬ НА ТИХ, ХТО ВИСТУПАЄ ПРОТИ ДЕРЖАВНОГО АГЕНТСТВА ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

Директор Національного природного парку «Гуцульщина», що в Українських Карпатах, де за словами посадовців місцевий лісгосп незаконно вирубує ліс, заявив, що представники лісгоспу погрожували «життю і здоров'ю» працівників парку. Earthsight поспілкувались з Сергієм Комарчуком, керівником відділу державного екологічного нагляду (контролю) природно-заповідного фонду, лісів та рослинного світу Державної екологічної інспекції, який розповів про державних інспекторів, яким також завадили повідомити про незаконні рубки, які вони виявили під час свого візиту.

«Коли ми прийшли на перевірку, наших інспекторів взяли в заручники. Поліція не захистила нас, а утримувала», - поскаржився пан Комарчук. «Ми подали заяву в поліцію - вона зникла, і її ніхто не розглядає. Ми вдруге написали звернення від Державної екологічної інспекції України для того, щоб Державне бюро розслідувань провело своє розслідування, чому посадові особи поліції йдуть на поведуну людей, які заважають працювати державним службовцям і порушили дві статті Кримінального кодексу. Більше того, одного з працівників служби охорони парку просто побили.»

Цей випадок є наочним прикладом того, як важко щось робити проти незаконної рубки, яку здійснюють посадовці лісгоспів Держлісагентства. Крім того, вони вдаються до нападів і залякування всіх, хто їх критикує – навіть, якщо такими особами є державні інспектори, працівники національних парків і посадові особи міністерства.

Місцеве населення і активісти в ще більшій небезпеці. Багато з них бояться фізичних атак. Однак, є й інші, менш очевидні небезпеки. В лісгоспів дуже багато впливу у всіх сферах життя сіл в Українських Карпатах – вони забезпечують сировиною, дровами та робочими місцями. Виступати проти них – накликати на себе біду.

Петро Тестов, з організації «Екологія-Право-Людина» розповів Earthsight таке: «Мені відомо про випадок з одним активістом, який бореться проти незаконних рубок. Спочатку йому пропонували хабар, а потім погрожували. Він хлопець сильний, ветеран АТО, тому він відмовився припинити свою діяльність. Однак, інші люди у схожій ситуації, можливо, погодяться мовчати, бо живуть дець в сусідньому селі і їм можуть спалити будинок. Їм можуть відрізати доступ до дров. Є ще й інша опція – їх дітей почнуть цькувати в школі. Бо в селах лісгоспи забезпечують дровами школи, вони допомагають місцевій поліції, допомагають будувати церкви. Якщо ви виступаєте проти лісгоспу, то можете стати вигнанцем. Це небезпечно як для фізичного, так і психічного здоров'я».

Він сказав, що лісівники зазвичай надто налякані, щоб щось сказати, і небезпідставно. Якщо їм і вдається виступити, то їх одразу «беруть під контроль». «Збираються всі бригади, і так кожній бригаді кажуть окремо, що потрібно мовчати і робити те, що кажуть. Всі затихли і пішли робити, що їм сказали. Людям потрібно працювати, сім'ю годувати, жити далі».

Коли ми запитали в нього, чому він вирішив поговорити з Earthsight, то у відповідь почули: «Тому що я більше не можу терпіти цю несправедливість. Вони ніяк не можуть «наїстися», їм все мало. Вони хочуть загарбати якомога більше. Зараз дуже страшно. Гіршого ще не було, як тепер».

Б. ПРОГНИЛИЙ НАСКРІЗЬ: ДЕШЕВІ МЕБЛІ З ДСП ВІД ІКЕА І КОРУПЦІЯ НА ВИСОКОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ

Причетність на державному рівні
Порушення закону, які ми спостерігали у Великобичківському ЛМГ та інших постачальників «ВГСМ», не відбуваються у вакуумі. Звіт Earthsight 2018 року «Причетні до корупції» засвідчив, що корупція і порушення закону в лісовій промисловості в Україні усюди присутні на всіх рівнях. Нові дані свідчать про те, що ситуація не дуже змінилась.

Інформація, яку розкопала Earthsight, показує, що в Івано-Франківській області, для прикладу, де «ВГСМ» у 2019 році купувала деревину у трьох різних лісгоспів, найвищі посадовці обласного управління лісового і мисливського господарства зараз проходять у справі про змову між лісгоспами і приватними компаніями щодо виготовлення підроблених дозволів на рубку і незаконні рубки.¹⁰¹

В сусідній Закарпатській області, де знаходяться вісім колишніх постачальників «ВГСМ», в тому числі Великобичківське ЛМГ, голову одного з підприємств – Ужгородського ЛМГ – правоохоронні органи звинувачують у здійсненні незаконних санітарних рубок на природоохоронних територіях з використанням підроблених документів, які видали за допомоги начальника обласного управління лісового і мисливського господарства Валерія Мурги.¹⁰² У травні 2019 року слідчі у справі повідомили про підозру у вчиненні злочину заступнику начальника Закарпатського обласного управління лісового і мисливського господарства.¹⁰³ У січні 2020 року колишній Прем'єр-міністр Гончарук оголосив про відсторонення Валерія Мурги з посади.¹⁰⁴ Справа триває, причетні заперечують протиправні дії.

Посадовці цих обласних управлінь відповідальні за те, що поставили свої підписи на ключових документах, таких як дозволи на заготівлю деревини, річні плани лісозаготівлі та експортні

Керівник управління лісового господарства регіонального рівня Роман Череватий, затриманий під час пропозиції великого хабаря поліції, аби вона не помітила незаконну вирубку лісу, жовтень 2017
© Національна поліція України

документи для всіх лісгоспів в області, в тому числі і Великобичківського. Скільки було відомо ключовим посадовцям обласного управління, чи наскільки вони сприяли таким порушенням закону у Великобичківському ЛМГ невідомо, однак корупція на такому рівні змушує сумніватись у законності всіх первинних документів, виданих цією установою.

Справа «ВГСМ» і букових стільців одна з багатьох у ланцюгу постачальників, який веде від ІКЕА до України. Більшість української сировини для ІКЕА надходить з інших джерел. Після більш детального вивчення бачимо, що букові стільці не унікальний випадок, а інші ланцюги постачання для ІКЕА навіть більш підозрілі і пов'язані з корупцією на найвищому рівні.

ІКЕА і корупція на найвищому рівні часів Януковича

Між 2010 і 2014 рр. на чолі України був сумнозвісний клептократ Віктор Янукович. Після того як в лютому 2014 року його режим повалили внаслідок революції на Майдані, він залишив в Україні величезний розкішний маєток, на території якого знаходилась копія іспанського галеона і приватний зоопарк. Скоро стало відомо, що за 4 роки при владі він дав хабарів щонайменше на 2 мільярди доларів США.¹⁰⁵ Навіть до того, як його усунули від влади, він любив вихвалитись перед іншими главами пост-радянських держав про свою корумпованість.¹⁰⁶ Більшість грошей, які Янукович і його оточення вкрали в держави, відмивались через підставні

компанії у Великобританії, справжні бенефіціарні власники яких заховались за іншими підставними компаніями в офшорах.¹⁰⁷

Звіт Earthsight 2018 року «Причетні до корупції» задокументував, як саме працювала ця корупційна модель експлуатації цінних українських лісів. Одним з найближчих соратників Януковича і його постійним партнером для гри в теніс був Віктор Сівець. Сівцю дісталось тепленьке місце голови Державного агентства лісових ресурсів, чим він повністю скористався. Відповідно до звіту, який підготував для Світового банку провідний український експерт лісової галузі, який посилається на результати офіційного розслідування справи Сівця, під час його перебування на посаді іноземні компанії, які хотіли отримати доступ до української деревини, яку заготовляли підвідомчі Держлісагентству лісгоспи, повинні були заплатити за «маркетингові послуги» за кожен кубічний метр деревини на офшорні банківські рахунки, які контролювала верхівка Держлісагентства.¹⁰⁸

Earthsight розмовляла з Остапом Єднаком, який раніше працював у лісовій промисловості, потім кілька років був незалежним депутатом ВР, а зараз є членом Правління громадської організації «Мережа захисту національних інтересів». Він пояснив нам, як саме працювали хабарі: «Для всіх на цьому ринку, як і для правоохоронних органів, було очевидно, що жодна

іноземна компанія не могла отримати доступ до деревини, якщо не заплатила за «послуги посередника» чи за «маркетингові послуги», фактично дала хабар, на рахунок якої офшорної компанії або готівкою чиновникам».

«То був дуже цинічний шлях, яким користались компанії ЄС та інші покупці, для яких пріоритетом був доступ до сировини. Як саме отримали цю сировину, їх цікавило в останню чергу».

З документів, отриманих Earthsight, видно, що однією із закордонних компаній, яку безпосередньо звинуватили в участі у цих схемах, була австрійська Holzindustrie Schweighofer, румунська фабрика якої була на той час найбільшим покупцем українського кругляка. Її словацьку дочірню компанію Uniles s.r.o обвинувачення називає серед чотирьох інших компаній, щодо яких під час досудового слідства було встановлено, що вони дали Сівцю хабарів на суму в 13,6 мільйонів євро за період з лютого 2011 року по лютий 2014 року. Платежі здійснювали на латвійські банківські рахунки трьох підставних компаній, дві з яких зареєстровані у Великобританії, а потім переказували на швейцарські банківські рахунки двох панамських фірм, засновницею яких була дружина Сівця (див. Графіку 4). Митні документи, які ми отримали і проаналізували, підтверджують, що під

час перебування на посаді Сівця, Schweighofer імпортувала більше 1,1 мільйонів тонн кругляка з України вартістю більше 100 мільйонів доларів США. Половину цієї деревини отримала компанія Uniles.¹⁰⁹ Uniles заявив Earthsight, що він діє лише у відповідності до законів та норм, і рішуче відкидає будь-які заяви, які стверджують протилежне.

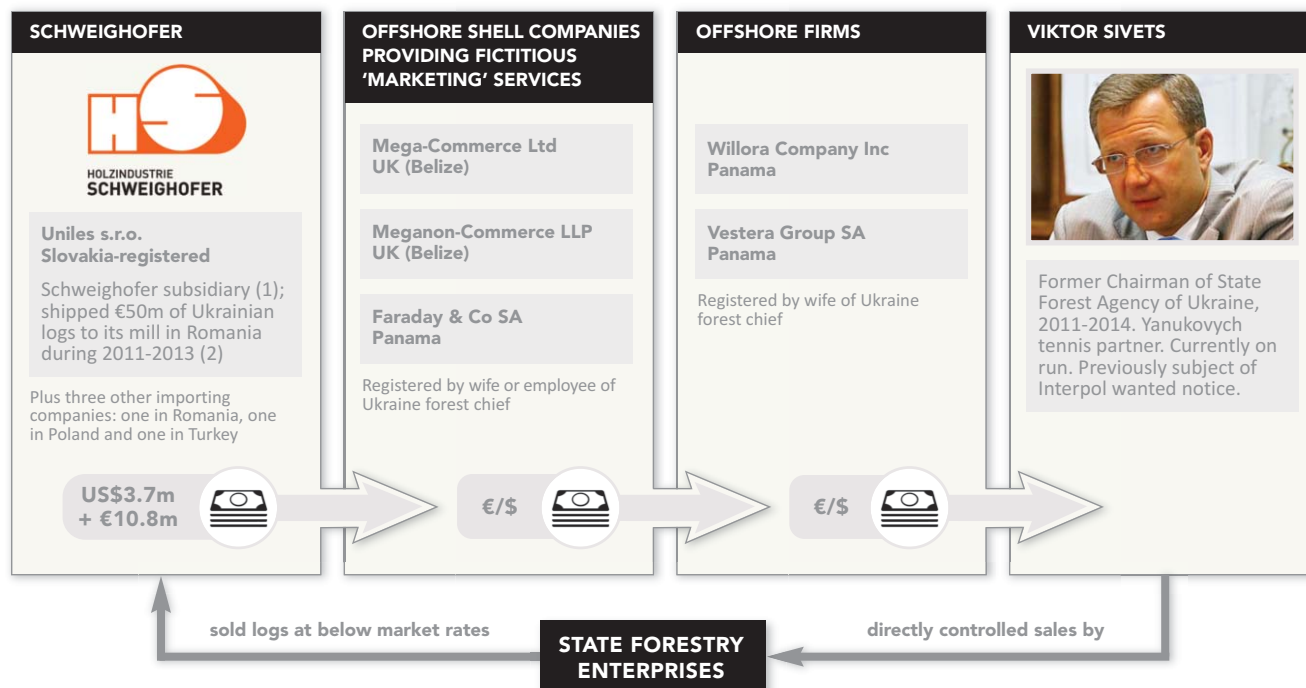
В той час IKEA використовувала деревину з румунської фабрики Schweighofer. IKEA перестала купувати у Schweighofer лише у 2016 році швидше за все через те, що стало відомо про інші порушення закону, пов'язані з їх румунськими поставками деревини.¹¹⁰ Якщо Schweighofer давали хабарі за весь український кругляк, то цілком ймовірно, що IKEA мимоволі продавала товари зроблені з того ж дерева. У Радівцях, недалеко від кордону з Україною, окрім масштабних потужностей Schweighofer, знаходиться ще один австрійський гігант – фабрика компанії Egger (Див. фото на стор. 26), яка має річний оборот більше 2 мільярдів євро і є другим найбільшим виробником дерев'яних панелей у світі.¹¹¹ Це дешеві ДСП панелі, вкриті меламіном або шпоном, які використовуються під час виготовлення майже всіх меблів від IKEA.

В еру Сівця, Egger була найбільшим клієнтом Schweighofer.¹¹² Фактично, в них було успішне спільне підприємство, де

Прокурори виявили, що компанія Schweighofer займалася підкупом, щоб отримати український ліс-кругляк; можливо, IKEA продає товари, виготовлені з цієї деревини

ГРАФІКА 4

Фірму Schweighofer, яка у той час була постачальником IKEA, звинувачують у зв'язках із корупцією у вищих ешелонах влади в епоху Януковича, 2011-14.

Джерело: матеріали українського суду, опис результатів досудового розслідування українських прокурорів, справи яких розглядали ці суди. Розслідування ще триває, матеріали слідства були достатніми для заморозки активів та видачі ордерів на арешт (в одних матеріалах Uniles проходить під назвою «Особа 4»)

Постачальник ІКЕА, Egger, щомісяця на пряму імпортує 2700 тонн від українських компаній, які безпосередньо замішані у серйозних корупційних справах

відходи від переробки кругляка, з яких на фабриці Schweighofer робили пиломатеріали, Egger потім використовувала у виробництві своїх ДСП панелей. Поки Сівець був головою Держлісагентства, Egger додатково імпортувала 17000 тонн кругляка з України.¹¹³ Румунська фабрика компанії Egger в той час теж була постачальником ІКЕА. Як бачимо з румунських документів, у 2014 році одним з покупців була Ecolor,¹¹⁴ шведська меблева фабрика, з потужностями в Румунії, яка виготовляє збірні меблі з ДСП спеціально для ІКЕА. Ecolor є постачальником багатьох дешевих і популярних моделей меблів ІКЕА, включаючи білу, вкриту меламіном полицю Альгот (Algot) і висувну полочку для кухні Стува Грюндліг (Stuva Grundlig).¹¹⁵

Хоча ІКЕА припинила закупівлі у Schweighofer у 2016 році, однак продовжила купувати у їх сусіда – фабрики Egger.¹¹⁶ А Egger продовжили купувати в Україні. І справді, після падіння Януковича, фабрика Egger у Радівцях стала найбільшим споживачем українського лісу в світі замість Schweighofer. Хоча корупційну схему Сівця припинили, коли режим впав, закупівлі Egger все одно викликають запитання.

В звіті 2018 року сказано, що на румунську фабрику Egger майже щодня прибували сотні залізничних вагонів з кругляком, який незаконно експортували з України всупереч мораторію. Третина кругляка, яку імпортували з України у 2017 році, походить з лігоспів, де керівниками були люди, проти яких тривають розслідування за звинуваченнями в корупції у лісовій галузі. В одній з таких справ, назва Egger навіть згадується в документах, які до суду подали українські прокурори (хоча саму компанію не звинувачують у вчиненні протиправних дій). Відголоском схеми Сівця обвинування у 2016 році назвало той факт, що в трьох лігоспах в Житомирській області змовились щодо продажів деревини за заниженою ціною двом зареєстрованим у Великобританії компаніям, які потім продавали її Egger.¹¹⁷ Справа ще була відкрита в 2018 році.

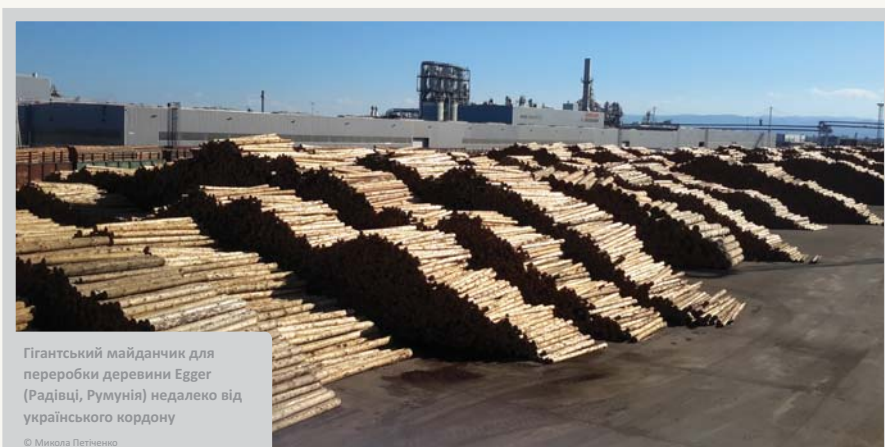
Тривала співучасть

Після публікації нашого звіту, Egger найняла незалежного аудитора для перевірки своїх ланцюгів постачання з України. У січні 2019 року аудитор у своїй заяві прийшов до висновку, що законне походження деревини «абсолютно гарантоване» і, що системи забезпечення належної перевірки повністю відповідають Директиві ради ЄС щодо лісгосподарської діяльності (яка вимагає, щоб ризик незаконного походження був зменшений до несуттєвого).¹¹⁸ ІКЕА також досліджувала ланцюг постачання Egger, для чого залучили незалежних аудиторів і власних спеціалістів, які отримали повний доступ до внутрішньої документації Egger про ланцюги постачання. Вони стверджують, що не знайшли деревини незаконного походження, хоча один український постачальник потрапив до чорного списку, бо його суб-постачальники не змогли вчасно надати документи про походження.¹¹⁹

Інші докази свідчать про те, що аудитори могли навіть не проводити дуже детальну перевірку, або мали свій дивний спосіб оцінювати ризики. Також існують підстави сумніватись у повній незалежності обраних аудиторів. Для проведення аудиту Egger найняли швейцарську компанію SGS, ту саму, яка раніше видала сертифікати законного і сталого походження деревини багатьом українським лісгоспам-постачальникам, про причетність яких до незаконної діяльності і корупції вже говорили Earthsight. SGS також відомі тим, що не помічають серйозних порушень на українських підприємствах під час своїх аудитів, зокрема в тому, який проводили у Великому Бичкові та інших.¹²⁰ Якщо SGS критикуватиме закупівлі Egger, то це буде фактично критика їх власних аудитів. Тому, мабуть, не дивно, що вони нічого не знайшли. Якщо подивимось на загальну історію аудитів деревини, які проводили SGS (див. Розділ 5), то причин для подиву ще менше.

Тим часом, заявам компанії Egger про те, що вони ніколи не імпортували кругляк, який підпадав під мораторій, доволі різко суперечила ініціатива Прем'єр-міністра спрямована на боротьбу з незаконними рубками, яка була відповіддю на наш звіт, і майже повністю припинила потік незаконно зрубаної деревини, через що Egger позбулись 30 000 тонн сировини на місяць – чого достатньо, щоб заповнити 600 залізничних вагонів. Неопублікований звіт Державної аудиторської служби також підтвердив, що найбільший постачальник Egger експортував кругляк незаконно.

Хоча припинення потоку незаконної деревини значно скоротило обсяги українських поставок для Egger, однак компанія продовжує купувати українське дерево. Їх останній сертифікат походження деревини, наданий ІКЕА, підтверджує, що для 14% вкритих

Гігантський майданчик для переробки деревини Egger (Радівці, Румунія) недалеко від українського кордону

© Микола Петченко

меламіном ДСП для меблів, які виготовили у 2019 році на фабриці у Радівцях, використали українську сировину.¹²¹ Нове розслідування Earthsight показує, що цей імпорт такий же підозрілий, як і попередні.

За 80 км на захід від Великого Бичкова, з іншого боку Українських Карпат, знаходиться Чернівецька область, яку ми вже відвідували, коли готували попереднє розслідування 2018 року. Це область на схід від Закарпаття, де проходить сумнозвісна частина кордону з Румунією, і знаходиться крайня південно-східна частина Українських Карпат. Більшість лісів тут ялинові і ялицеві. Коли ми вперше спілкувались з активістами і захисниками довкілля з Чернівців, то вони розповіли нам про схожу на «мафію» мережу корумпованих працівників лісового господарства і митниці, які займаються відмиванням деревини незаконного походження, яку через кордон до Румунії.¹²²

Як свідчать джерела в урядових і громадських організаціях, в Чернівецькій області ця проблема існує вже давно. У 2015 році в область прислали урядову комісію, щоб розслідувати «особливості» лісової галузі, зокрема діяльність Берегометського ЛМГ, одного з лісгоспів області. Підозрювали, що місцеві постачальники лісоматеріалів змовились з іноземними імпортерами деревини, щоб навмисно занижувати якість сировини. Того ж року, Державна екологічна інспекція під час перевірки виявила, що лісгосп проводить незаконну заготовку, незаконні санітарні рубки і порушував правила експорту деревини.¹²³

Цей лісгосп і керівних посадовців обласного управління лісового і мисливського господарства місцеві прокурори неодноразово звинувачували у змові з метою організації незаконної схеми лісозаготівлі з подальшим експортом деревини. У липні 2017, польове дослідження для Earthsight в Берегометі теж підтвердило, що лісники проводили тут невинувдані санітарні рубки. Експертам, яких ми найняли, щоб провести це дослідження, охоронці лісгоспу погрожували фізичною розправою і зі зброєю в руках вигнали з території.¹²⁴

Через кілька місяців, Романа Череватого, начальника Чернівецького обласного управління лісового і мисливського господарства, спіймали на тому, що він кожного місяця хотів дати поліцейським хабарів на десятки тисяч доларів, щоб ті запліщували очі на незаконні рубки в лісгоспах під його управлінням, в тому числі і Берегометському.¹²⁵

Серйозні обвинувачення проти пана Череватого і Берегометського лісгоспу досі розглядають, а в суді представляють все нові і нові докази.¹²⁶ Незважаючи на це, товаротранспортні документи, які вдалось дістати Earthsight,

демонструють, що Egger продовжує закупляти в них сировину. Оскільки ліс-кругляк більше купити не можна, Egger задовольняється стружкою і пиломатеріалами. Протягом 2019 року, Egger імпортували 68 766 тонн дерева з України. Більш ніж половина цієї деревини походить з Чернівецької області, а головним постачальником став Берегометський лісгосп. Другим важливим постачальником стала чернівецька компанія «Кросток», яка, як нам стало відомо, теж пов'язана зі справою Череватого.¹²⁷ В цілому, наші докази свідчать про те, що Egger в середньому імпортує 2 700 тонн щомісяця від компаній, які безпосередньо причетні до вищезгаданих кримінальних проваджень.¹²⁸

Череватий та інші фігуранти заперечують звинувачення проти них. Earthsight поспілкувалась з представниками «Центру протидії корупції», відомої ГО, яка знаходиться в Києві. Вони слідкували за цими розслідуваннями і були присутні під час судових слухань у справі Череватого у 2019 році, щоб більше дізнатись про справу.

«Справи проти високопосадовців, на кшталт цієї проти Череватого, часто тягнуться роками,» – розповіла Earthsight Антоніна Волкотруб, старший розслідувач Центру протидії корупції. «Так можуть робити, бо чекають, поки пройде строк позовної давності, і справи як такої більше не буде. У справі Череватого, провадження триває з 2017 року, хоча його спіймали на гарячому, коли він давав хабаря. З нашого досвіду, такі затримки означають, що обвинувачені намагаються розбити справу, бо з часом докази можуть зникнути, а ключові свідки можуть відмовитись давати показання після того, як на них чинили тиск, або ж просто забути важливі деталі».

«Тобто, лише той факт, що в справах Череватого, Берегометського лісгоспу, чи Кростока ще не винесено рішення, не означає, що з цими постачальниками не пов'язані високі ризики. Також, під час нашого розслідування, окрім судових проваджень, ми наткнулись на інші факти, які викликають занепокоєння щодо постачальників у цьому регіоні».

Серед таких фактів – неоприлюднений звіт Державної аудиторської служби. Цей звіт, який ми вже згадували в Частині I, і який замовив колишній Прем'єр-міністр України в рамках кампанії боротьби з незаконною вирубкою лісу у відповідь на викривальне розслідування Earthsight 2018 року про корупцію в лісовій галузі, показав, що в Берегометському лісгоспі швидше за все підробили документи, щоб експортувати кругляк, хоча на той момент в Україні діяла заборона на експорт. У звіті також сказано про те, що за документами Берегометський лісгосп експортував дрова, тоді як на територію Румунії заїжджав вже ліс-кругляк, що

суперечило мораторію на його експорт. Розслідування Earthsight показує, що в період, коли проводились перевірки згідно аудиту (2016-2018), найбільшим покупцем продукції Берегометського лісгоспу була компанія Egger.

В тому ж звіті говориться про те, що у 2018 році Державна митна служба України оштрафувала Берегометський лісгосп на 8,5 мільйонів гривень (US\$ 265470) за вказані порушення. Відповідно до звіту, лише за перші кілька місяців 2018 року незаконна вирубка лісу в Берегометському лісгоспі призвела до збитків на суму 25 мільйонів гривень (US\$ 780796). Звіт Державної аудиторської служби містить нові докази від органу влади про те, що в період, коли Egger була найбільшим покупцем продукції Берегометського лісгоспу, підприємство займалось незаконною рубкою лісу і порушувало заборону на експорт лісу-кругляка.

Пані Волкотруб сказала Earthsight: «Українська митниця стягла з Берегометського лісгоспу великий штраф за продаж деревини з підробленими документами компанії Egger в Румунію. Це дуже серйозний показник того, що експортовану лісгоспом деревину митниця вважала незаконною, тобто її можна назвати такою, що «пов'язана з великим ризиком».

У листопаді 2019 року IKEA зізнались у розмові з Earthsight, що «фабрика Egger в Румунії залишається важливим постачальником панелей для меблів», хоча незрозуміло, чи серед покупців досі є Ecolor.¹²⁹ Отже, Earthsight не змогла підтвердити, чи в продукції IKEA досі використовують вкриті меламіном ДСП панелі від Egger, хоча багато виробників меблів, серед яких багато відомих вам, продовжують їх використовувати.

Ознайомившись із виявленими нами фактами до їхньої публікації, компанія Egger заявила, що «докладає всіх зусиль, щоб гарантувати – незалежно від Державного агентства лісових ресурсів України – законне походження деревини, яку їй постачають». Слід зауважити, що численні сторонні аудити, проведені з моменту публікації нашого звіту за 2018 рік на заводі компанії в Румунії, у т.ч. один аудит від IKEA, не виявили значних порушень.

ЧАСТИНА IV: ІКЕА ТА FSC: ТРИВАЛА ІСТОРІЯ СПІВПРАЦІ ТА «ГРІНВОШІНГ»

«ВІДБІЛЮВАННЯ» НЕЗАКОННОЇ ДЕРЕВИНИ ДЛЯ ІКЕА

Ідучи територією лісових угідь в українських Карпатах, часто можна побачити припорошений пилом дерев'яний щит із назвою лісового господарства, його площею та іншими даними. Багато таких знаків мають логотип – зелений обрис дерева з галочкою, під яким три літери: F, S, C. У цьому логотипі і міститься пояснення, чому ІКЕА неспроможна виявити проблеми у своїх ланцюгах постачання.

ІКЕА вже давно визнана одним із найбільших споживачів деревини у світі, діяльність якого може спричиняти значний вплив на ліси. Отож, компанія має «як можливість, так і відповідальність – впливати на управління лісами»¹³⁰ У 2014, у рамках масштабної стратегії, яку ІКЕА називає 'Planet Positive' («Позитивне ставлення до планети»), ІКЕА зобов'язалася до серпня 2020 року забезпечити або використання вторсировини, або докази екологічного походження деревини.¹³¹ Для досягнення цієї мети ІКЕА заручилася підтримкою Лісової Опікунської Ради, або FSC – провідної міжнародної системи екологічного маркування деревини і паперу. До 2019 року ІКЕА стабільно йшла до досягнення своєї мети, 91 відсоток її деревини була сертифікована

або походила зі вторинних джерел.¹³² Утім, у випадку країн з високим рівнем ризику, наприклад, Росії, Китаю та України, уся деревина була сертифікована за системою FSC з 2017 року.¹³³

Уся незаконно заготовлена деревина, яку ІКЕА отримує з України, є FSC-сертифікованою. Великобичківське ЛМГ, найбільший постачальник бука для стільців ІКЕА, має сертифікат FSC з 2005 року.¹³⁴ Більшість інших ймовірних постачальників ТОВ «ВГСМ», згаданих у попередньому розділі, також мають або мали сертифікат FSC (єдиний виняток – Кутське лісове господарство, де розташований Національний парк «Гуцульщина»)¹³⁵

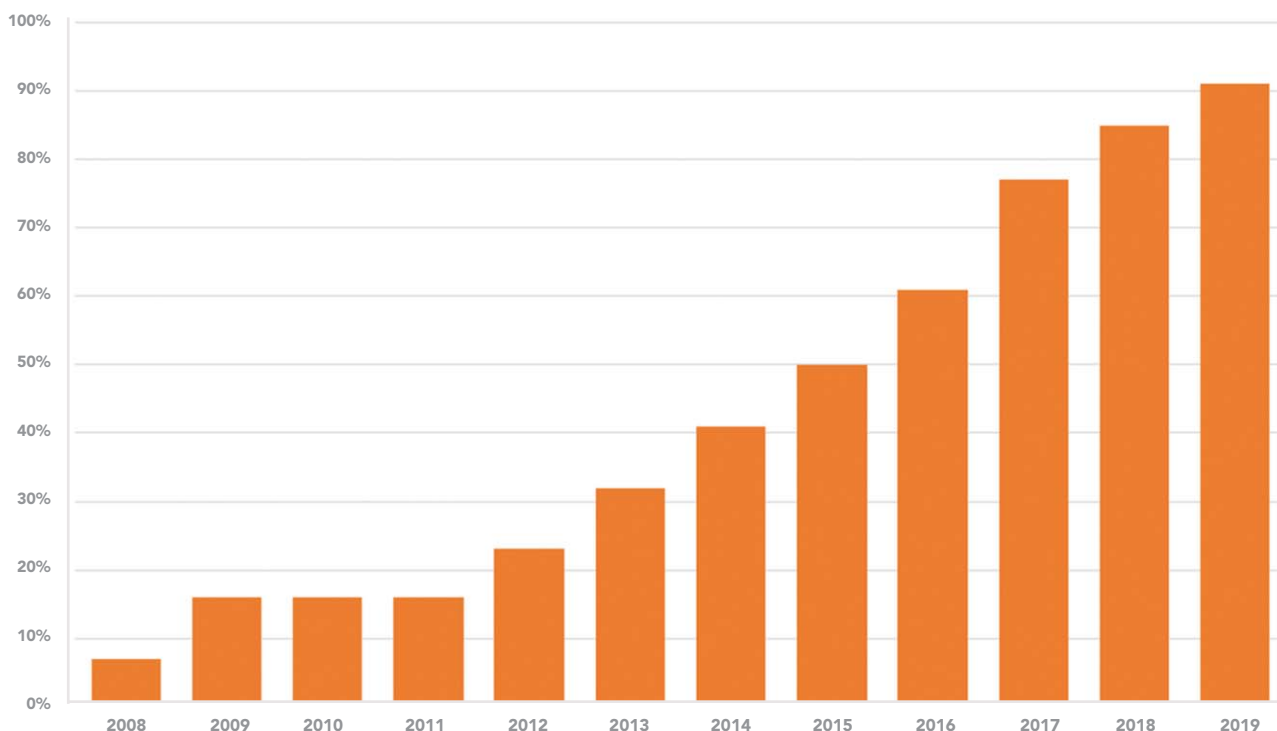
Загалом, 90 відсотків карпатських лісів, контрольованих Державним агентством лісових ресурсів України, є FSC-сертифікованими.¹³⁶ ТОВ «ВГСМ», Plimob та всі інші постачальники чи субпідрядники ІКЕА, згадані у попередньому розділі, можуть похвалитися сертифікатом за системою FSC «ланцюга постачання».¹³⁷ Бук, незаконну заготовку якого ТОВ «ВГСМ» проводило під час періоду тиші у 2018 р., виїжджав із заводу зі штампом FSC. Що особливо вражає, під час чергового візиту аудиторів FSC у Великий Бичків вони або не помітили порушень, знайдених ДЕТ України, або ж вирішили

не згадувати їх, незважаючи на те, що це були зареєстровані оприлюднені факти.¹³⁸ До сьогодні як уся діяльність Великобичківського ЛМГ і деревина, яку воно продає, має знак якості FSC.

Порушення лісозаготівельного законодавства – не єдине, що FSC не змогла виявити та не дозволила запламувати репутацію ІКЕА. Як сказано у попередніх розділах, на даний час широко відомим є факт, що під час епохи Януковича закордонні імпортери платили хабарі голові Держлісагентства за уся деревину, придбану у контрольованих ним лісових господарствах. Це був багатомільйонний у доларовому еквіваленті злочин, вчинений близькою довіреною особою клептократ-керівника однієї із найбільших держав Європи. Однак, чимало цієї деревини мало сертифікацію FSC. Представники FSC Україна проводили регулярні зустрічі з Держлісагентством, яке очолював корумпований голова, та обговорювали політику управління лісовими ресурсами та розширення FSC-сертифікованих ділянок. Втім, ні тоді, ні зараз вони жодного слова не сказали про будь-які порушення, вчинені керівником чи очолюваним ним агентством за часів Януковича. Аналіз, проведений Earthsight, свідчить, що 22 відсотки лісоматеріалів, імпортованих Holzindustrie Schweighofer у 2013 році, на піку махінацій Сівця, були сертифіковані

ГРАФІКА 5

Частка деревини Ікеа з перероблених або FSC-сертифікованих джерел

Джерело: Ikea Annual Sustainability Reports

FSC.¹³⁹ Крім того, сертифікацію FSC мала ще більша частка (46 відсотків) деревини, імпортованої фірмою Egger, яка є колегою-постачальником IKEA.¹⁴⁰

ІСТОРІЯ ПРОВАЛУ FSC В УКРАЇНІ

Попередні невдачі FSC в Україні відображені у звіті Earthsight за 2018 рік, «Причетні до корупції». У ньому описано численні випадки корупції та правопорушень, які не були помічені аудитором організації.

Польові перевірки, які провело WWF Німеччини, виявили численні незаконні санітарні рубки у лісах, сертифікованих FSC¹⁴²; Earthsight також виявила, що багато лісгоспів зберегли свої сертифікати, незважаючи на те, що їхні керівники є фігурантами кримінальних розслідувань масштабних випадків корупції. Свідчення одного з джерел допомогли пояснити такі промахи. Колишній керівник одного із найбільших лісозаготівельних господарств у Карпатах розповів Earthsight, як легко можна обійти перевірки FSC. Він описав процес аудиту як «проставлення галочок у списках» і пояснив, що типово поведінкою лісівників є вивезення аудиторів лише на «зразкові» ділянки, навмисне підготовані для них.¹⁴³

У жовтні 2018 року ASI, орган, завданням якого є забезпечити дотримання правил FSC, у відповідь на викривальний звіт Earthsight провів спеціальні перевірки в Україні.¹⁴⁴ ASI не займався жодною із кількох справ про корупцію у великих масштабах чи хабарництво, зафіксованих у звіті. Замість пояснення він просто заявив, що добровільні стандарти не призначені для боротьби з корупцією. Особливу увагу було приділено законності санітарних рубок та шахрайству з продажем та експортом деревини. Робоча група ASI відвідала два сусідні карпатські лісгоспи у Львівській області, які мають сертифікат FSC. Через чотири дні вона видала висновок про відсутність проблем.

Втім, ці дії були невідповідними з точки зору перевірки правдивості заяв Earthsight. Ділянки, на яких оцінювалася законність рубок, давно були засаджені смерекою на висотах, які для неї не є природними. Відомо, що такі смерекові ліси особливо схильні до всихання, отож, найбільш імовірно, що санітарні рубки у них будуть законними. Втім, штучні смерекові ліси не складають більшість лісів Карпат. Крім того, робоча група майже виключно оцінювала лише ділянки вибірково санітарних рубок, у той час як добре відомо, що найбільші проблеми з незаконними санітарними рубками стосуються суцільних рубок.¹⁴⁵

Оцінка законності продажу та експорту деревини також була некоректною, оскільки базувалася виключно на документації, наданій самими лісгоспами.

Однак, тривожні сигнали реальних проблем не зникали. Під час аудиту лісового господарства на Закарпатті у червні 2019 року, ASI виявила, що орган сертифікації (швейцарська фірма SGS) не вважав за потрібне згадати у своєму опублікованому звіті той факт, що державні органи пред'явили керівництву лісгоспу звинувачення у корупції, хоча і знав про нього.¹⁴⁶ Однак, ASI вирішила, що оскільки відповідній посадовій особі ще не винесено обвинувальний вирок, сертифікат FSC можна не відкликати. Той факт, що SGS помилилася, не згадавши про факт розслідування, що триває, не потягло за собою жодного покарання. З моменту публікації звіту Earthsight ASI провела лише ще один аудит FSC-сертифікованого лісгоспу. У той же час, ASI відкинув звинувачення громадськості

SGS «забула» згадати у своєму звіті про FSC-аудит, що державні органи звинувачують працівників лісгоспу у корупції

ДОВІДКА: ЩО TAKE FSC?

FSC – це найпопулярніший у світі знак екологічно відповідального споживання деревини. Він визнається у всьому світі як найкраща глобальна система такого типу, а її стандарти суттєво перевищують стандарти основного конкурента, PEFC. FSC було засновано у 1993 році за участі групи природоохоронних організацій, у т.ч. Всесвітній фонд природи (WWF). IKEA увійшла до складу засновників.¹⁴¹ FSC підтримує ряд стандартів та процедур, згідно яких оцінюються ліси та надаються висновки щодо сталості заготівлі деревини. Оцінка проводиться акредитованими органами сертифікації – комерційними аудиторськими компаніями.

Для того, щоб отримати сертифікат, лісозаготівельні компанії, зокрема, мають продемонструвати неухильне виконання чинного законодавства, дотримання прав місцевого населення, вживання заходів для зниження негативного впливу лісозаготівлі на навколишнє середовище, відмову від рубок на ділянках лісу значної природоохоронної цінності. Компанії, які купляють і переробляють деревину з таких лісів, мають отримати сертифікат «Ланцюг постачання» (CoC), який доводить їхню здатність не змішувати сертифіковану деревину із деревиною іншого походження. У такому випадку, товари з сертифікованої FSC деревини, які вони продають, мають право на знак FSC у вигляді дерева. Це дає їм конкурентну перевагу на ринку все більш вимогливих та екологічно свідомих покупців, де закони країни покупця та закупівельна політика уряду зазвичай теж вимагають дотримання певних стандартів.

Ліси, сертифіковані FSC, проходять щорічний аудит. Завдання організації під назвою «Міжнародний акредитаційний сервіс» (ASI) – перевіряти дотримання органами сертифікації вимог FSC. FSC перебуває під контролем асамблеї, яка складається представників НУО і лісозаготівельної галузі та засідає кожні два роки.

FSC працює у тісній співпраці з WWF, найбільшою світовою організацією охорони природи. Вона також має зв'язки з компаніями, наприклад, як у цьому випадку, з Kimberly Clark – американським паперовим гігантом і виробником паперових серветок Kleenex, на упаковках яких красується цей об'єднаний логотип

© WWF, FSC, Kimberly-Clark

щодо нелегальних санітарних рубок шляхом відвідання великої кількості ділянок, де такі рубки вже було завершено.¹⁴⁷ Втім, справді ефективну оцінку законності таких рубок слід проводити тоді, коли начебто хворі дерева ще не зрубано. Коли їх зрубали і вивезли, доказів, з яких можна судити про стан дерева, занадто мало.

Будь-якої реальної гарантії, що українська деревина, проштампована знаком FSC, справді походить із сертифікованого FSC лісу, не існує. Хоча у випадку товарів IKEA, які дослідила Earthsight, доказів такого відмивання немає, проблема, вочевидь, існує. У 2019 році ASI виявила, що найбільший український виробник та експортер деревного вугілля, товари якого – виготовлені з бука та іншої деревини твердих порід, заготовленої в українських Карпатах – продаються на всій території ЄС, у т.ч. у мережах Tesco, Lidl та Carrefour¹⁴⁸, систематично здійснював шахрайські дії, маркуючи несертифіковане деревне вугілля знаком FSC.¹⁴⁹ Аудит ASI було ініційовано внаслідок виходу викривального матеріалу, підготованого WWF та німецьким телеканалом ARD.¹⁵⁰

Тим часом, споживачі у всьому світі продовжують купувати товари – від паперу і дров до паркету та меблів – виготовлені з FSC-сертифікованої української деревини. Earthsight запитала Петра Тестова, експерта з ведення лісового господарства української правозахисної організації «Екологія – Право – Людина», який роками вивчав проблеми діяльності FSC, чи вважає він, що можна довіряти обіцянкам, які FSC дає покупцям, запевняючи, що вони купують «хорошу» деревину. Його відповідь є надзвичайно ітверезуючою. «Коли я бачу на товарі знак FSC або коли хтось каже: «Як чудово, що присутній логотип FSC», я відчуваю обурення, бо людей обдурюють. Людину обманюють, а вона цього навіть не розуміє».¹⁵¹

«Коли я бачу товар з логотипом FSC, я відчуваю обурення, оскільки людей обдурюють»

Петро Тестов, український еколог, захисник лісу

FSC І IKEA: ПРОВАЛ В ОХОРОНІ ПРИРОДИ ТА ДОТРИМАННІ ЗАКОНОДАВСТВА

Проблеми FSC в Україні виходять далеко за межі невміння виявити недотримання законодавства і корупцію чи незадовільні умови праці. Ключовою метою сертифікації FSC є забезпечення значно масштабніших заходів із захисту відрубок найцінніших природних особливостей лісів, ніж того вимагає законодавство. Саме тому від сертифікованих лісгоспів вимагається визначити та виокремити особливо цінні з екологічної точки зору ділянки лісу та укласти правила, які б забезпечили їхній захист від невиправданої шкоди. SGS, орган сертифікації, який видав Великобичківському ЛМГ сертифікат FSC, більш детально тлумачить цю вимогу у своїх правилах, де сказано, що усі особливо цінні ландшафти, які називаються «репрезентативними ділянками», «повинні бути збережені у їхньому природному стані та нанесені на карту, відповідно до масштабів лісгосподарських заходів та унікальності ресурсів».

Коли Великобичківське ЛМГ отримало FSC-сертифікат у 2016 році, SGS вимагала від нього підготувати список таких репрезентативних ділянок після визначенні та картування особливо важливих для біорізноманіття чи високоцінних з іншої точки зору ділянок лісу, і належним чином сформулювати для нього відповідні правила їхнього захисту.¹⁵² У цих правилах Великобичківське ЛМГ зобов'язується охороняти ці ділянки «у їхньому природному стані», додаючи, що «на них заборонено проведення будь-яких лісгосподарських заходів, здатних змінити їхній природний стан та порушити природні процеси, які в них відбуваються».

Подавши запит на інформацію, Earthsight отримала примірник списку ділянок, які Великобичківське ЛМГ визначило для охорони на виконання правил FSC, та порівняла їх із даними про рубки цього лісомисливського господарства. Результати свідчать, що ЛМГ не тільки не зберегло ці ділянки у їхньому природному стані, а й протягом 2017-2019 р. видало 31 лісорубний квиток на рубку у цих лісах, заготовивши понад 5000 м3 дерева.

Деякі з цих рубок проводилися 2017 на ділянках «пралісів», тобто цільних частинах неторканого лісу. Український закон, прийнятий і розроблений того ж року, визначає, що для встановлення категорії пралісу, певна ділянка лісу може містити не більш ніж п'ять пнів на гектар. Це вказує на те, що Великобичківське ЛМГ могло навмисне проводити рубки у пралісі, щоб призвести до неможливості отримання ним такого статусу і мати можливість подальшого розширення лісозаготівельної діяльності.

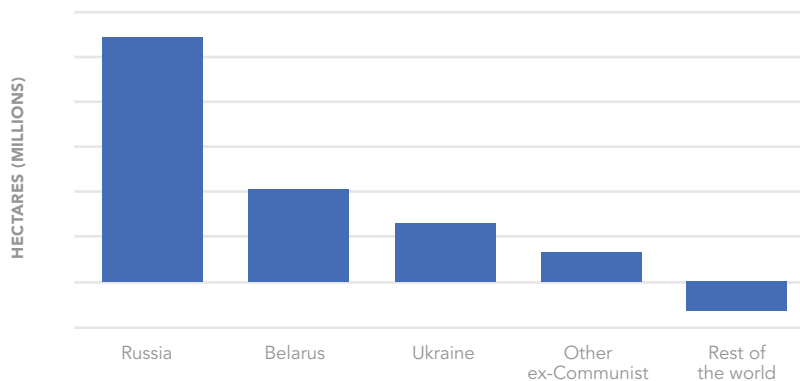

Державні лісгосподарські підприємства в Українських Карпатах з гордістю рекламують свій статус FSC

© Earthsight

ГРАФІКА 6

Зміна площі лісів, сертифікованих FSC за 2014-2019 рр.; розширення відбувається в країнах з високим ризиком корупції.

Джерело: FSC Statistical Reports

Для задоволення потреб IKEA FSC змушена розширюватися у країнах з високим рівнем ризику

IKEA, FSC ТА КОРУМПОВАНА ПОСТРАДЯНСЬКА ЄВРОПА: НЕРОЗЛУЧНА ТРИЦЯ

Було б надто легко зобразити IKEA невинною жертвою гнилої глобальної екологічної схеми. Взаємозв'язок IKEA з FSC значно складніший.

Зобов'язання, яке взяла на себе IKEA у 2014 р., спричинило величезний тиск на FSC. Компанія не змогла виконати попередні цілі через брак на світових ринках FSC-сертифікованої деревини.¹⁵³ У 2016 р. IKEA попередила, що якщо FSC не зможе радикально розширитися, у 2020 році очікується недовиконання цілей IKEA на 20 відсотків.¹⁵⁴

Щоб сприяти такому розширенню, IKEA застосувала політику батога і пряника. Вона вклала суттєві інвестиції у FSC, як у прямому, так і в переносному значенні. Прямі інвестиції полягали у співфінансуванні маркетингового прориву FSC і безпосередньому фінансуванні українського офісу організації. Серед непрямих інвестицій – довготривале партнерство із WWF, в якому IKEA фінансує глобальну екологічну групу для просування схеми та сприяння компаніям в отриманні сертифікатів FSC. IKEA заявляє, що допомогла сертифікувати близько 35 мільйонів гектарів лісу відповідно до стандартів FSC – майже п'яту частину від загальної кількості.¹⁵⁵

Втім, не завжди все було ідеально. Шведська фірма висловлювала приховані погрози, що якщо FSC не зможе забезпечити необхідне розширення, вона змушена буде запросити до співпраці конкурентів FSC у галузі сертифікації лісоматеріалів.¹⁵⁶ І хоча IKEA зараз дуже близька до досягнення своєї мети, це не означає, що FSC більше не зазнає тиску. Оскільки потреба IKEA у деревині зростає, FSC повинна не відставати.

Щоб забезпечити потреби IKEA, FSC має не лише швидко розширюватися, а й робити це у тих же країнах східноєвропейської зони з високим рівнем ризику, у яких IKEA і задовольняє свою постійно зростаючу потребу у деревині. Аналіз, проведений Earthsight, показав, що майже все зростання FSC з 2014 року, коли IKEA визначила свої цілі, відбулося на території Росії, Білорусі, України та інших посткомуністичних країн Європи. Загалом, площа FSC-сертифікованих лісів в інших країнах зменшилася (див. Графіку 6). FSC нероздільно пов'язана з IKEA, і її майбутнє залежить від потреб IKEA у сертифікації все нових і нових лісів у висококорумпованому середовищі пострадянської Європи. Проблема полягає в тому, що принципові недоліки FSC означають, що вона неспроможна робити це ефективно.

ЛІСОВІ СПІЛЬНИКИ: ТЕПЛІ ВІДНОСИНИ ТА КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

Петро Тестов з української організації «Екологія – Право – Людина» (EPL) та Єгор Гриник із ГО «Українська природоохоронна група» (UNCG) вже декілька років спостерігають за діяльністю FSC. Вони пояснили Earthsight, що основна причина значної кількості проблем із системою FSC у країні полягає у конфлікті інтересів аудиторів. Вони окреслили, наскільки тісним є зв'язок FSC із державним апаратом лісового господарства в Україні. Усі аудитори є лісівниками, спеціалістами з лісового господарства; майже жоден із них не є експертом із біологічної різноманітності.

Більшість з них працює в Національному лісотехнічному університеті України, Національному університеті біоресурсів та природокористування, Українському науково-дослідному інституті лісового господарства та агролісомеліорації та інших, пов'язаних з

Аудитори FSC та працівники лісового господарства в лісі з їжею та алкоголем; ґрунтуючись на показаннях джерела
Ілюстрація Сарі Сантіні

FSC-Україна лобіює відміну тих самих законів, на порушення яких, як ми виявили, вона закриває очі

Державним агентством лісових ресурсів інституціях, чийх експертів також часто залучає для оцінки рубок, в тому числі санітарних, ДАЛР. Деякі з цих аудиторів з неповною занятістю безпосередньо працюють на інші підрозділи агентства. За словами Гриника, «ідея FSC полягає в тому, щоб підтримувати бізнес, суспільство і природу. Система повинна врівноважувати ці три аспекти. Зараз [в Україні] ми бачимо, що аспект підтримки природи відсутній».

Яскраве підтвердження теплих стосунків між аудиторами FSC та керівництвом державних лісозаготівельних компаній, які ті перевіряють, Earthsight отримала у жовтні 2019 року від лісничого, який 10 років пропрацював в одному з лігоспів на Закарпатті. Він розповів, що одразу після обов'язкової частини «показухи» під час інспекції, аудиторів та керівництво лігоспу усамітнюються у лісовій альтанці і бенкетують, споживаючи алкогольні напої, шашлики і бограч.

Навіть якщо аудиторів зосереджені на виконанні своєї роботи, те саме джерело підтвердило, як легко керівництво лігоспу може ввести їх в оману. «[Ходять] по тих місцях, де вони скажуть. А де хочуть йти самі – їх туди не пускають», – каже він. «Вони так, заехали в машину, ЛАЗ, затемнені вікна, аби вони не розуміли куди. І повезли, і привезли назад.»

Він пояснив, наскільки сміховинною є перевірка вимог FSC щодо охорони праці і

безпеки працівників. «Коли проходять перевірки, ми приходимо туди як клоуни. Нам дають нові роби. Приносять нам питну воду у пляшка, яку ми не бачили ніколи. А фактично ми не отримуємо ні роби по три роки, ні рукавиць, нічого ми не маємо. Коли аудиторів пішли, то у нас все забрали назад. Вони ще не доїхали до шлагбауму – а у нас вже все забрали».

НОВІ СТАНДАРТИ, СТАРІ ПРОБЛЕМИ

Новий стандарт FSC ведення лісового господарства для України набув чинності у березні 2020 року.¹⁵⁷ У порівнянні зі своїм попередником, у ньому відзначається суттєве вдосконалення з т.з. вирішення недоліків для виявлення незаконних дій і корупції у FSC-сертифікованих лісах та запобігання їм. Скажімо, у ньому вперше згадано перевірку аудиторами судових реєстрів та звітів ЗМІ, а також звернення до правоохоронних органів для отримання актуальної інформації. Втім, ці дії лише пропонуються, але не є обов'язковим. Крім того, стандарт не регулює виконання будь-яких дій аудиторами у відповідь на отриману таким чином інформацію. Аудиторів повинні приймати рішення цілком на власний розсуд – скажімо, чи є певні підтвержені порушення (наприклад, як ті, що були виявлені DEI у Великому Бичкові) достатньо серйозною підставою для відкликання сертифікату. Аналогічно, за новим стандартом, навіть якщо аудиторів ознайомлені з доказами,

представленими у суді щодо серйозних звинувачень у корупції, такий орган сертифікації як SGS може ігнорувати цей факт на підставі того, що обвинувальний вирок ще не винесено. Не окреслено рамки застосування обережного підходу. Більшість положень стандарту все ще базуються на усних заявах і документах, наданих тими же лісовими господарствами, які проходять аудит.

Реальність полягає у тому, що жоден стандарт не може належним чином вирішити основні проблеми, які виникають із сертифікацією FSC в Україні. Стандарти FSC ефективні лише настільки, наскільки ефективні аудитори, які їх впроваджують, і саме небажання впроваджувати стандарти знову і знову визначається як найбільш проблематичне.

Як Тестов, так і Гриник роками надавали аудиторам FSC цінну інформацію про зникаючі біологічні види або випадки деструктивної/незаконної лісозаготівлі. Незважаючи на це, обоє кажуть, що їх постійно ігнорують (за винятком однієї відповіді наприкінці 2019 року). Деякі аудитори пообіцяли розглянути ситуацію, але нічого не роблять, а інші повністю відкидають потребу суспільства брати участь у цьому процесі.

Тестов повідомив Earthsight, що причиною такої поведінки є значна упередженість аудиторських органів FSC. «Зазвичай аудитори FSC не є незалежними неупередженими спостерігачами. Вони виступають у ролі адвокатів держлісгоспів», – каже Тестов.

«У більшості випадків, коли виникає питання природоохоронних аспектів, щодо яких немає однозначного трактування, аудитори вирішують їх на користь лісників».

Егор із ГО «Українська природоохоронна група» пояснив, що ключ до такої упередженості лежить в основоположній структурі фінансування аудиторів FSC, коли органи сертифікації змагаються за отримання роботи від лісгоспів, які їм платять. Це спричиняє «перегони по нисхідній» і знижує якість аудитів в Україні:

«Проблема полягає у тому, що всі три органи сертифікації [FSC] в Україні знаходяться у приватній власності. Їхнім основним джерелом прибутку є державні лісові господарства, яким вони видають сертифікати і де проводять аудити. Ось перший конфлікт інтересів».

«Уявімо ситуацію, в якій одна з цих трьох компаній почне діяти дуже строго і примушувати державні лісові господарства дотримуватися вимог стандартів, а дві інші компанії цього не зроблять. Лісгоспи мають право вибирати компанію, яка буде проводити сертифікацію. Звісно ж, вони підуть до інших компаній, які не такі строги та виявляють поблажливість. Отже, перша

компанія втратить гроші. Такий ринок, такий бізнес – вони всі повинні бути на одному рівні. Якщо одна компанія знижує свої стандарти, якщо одна компанія стає менш прискіпливою, то інші компанії мають вчинити так само. Це основний принцип, який іноді робить впровадження стандарту неможливим».

Докази того, у чому зацікавлена FSC, можна побачити у тому, як відкрито вона втручається у політику управління лісовими ресурсами в Україні. Замість того, щоб лобіювати покращення впровадження чи прозорості, FSC підтримує послаблення лісового законодавства, щоб спростити лісозаготівлю і зробити її більш прибутковою для своїх клієнтів у Держлісагентстві. Багато з цих законів – саме ті, які, як свідчать зібрані нами докази, систематично порушуються державними лісозаготівельними фірмами на всій території України, спричиняючи реальний шкідливий вплив.

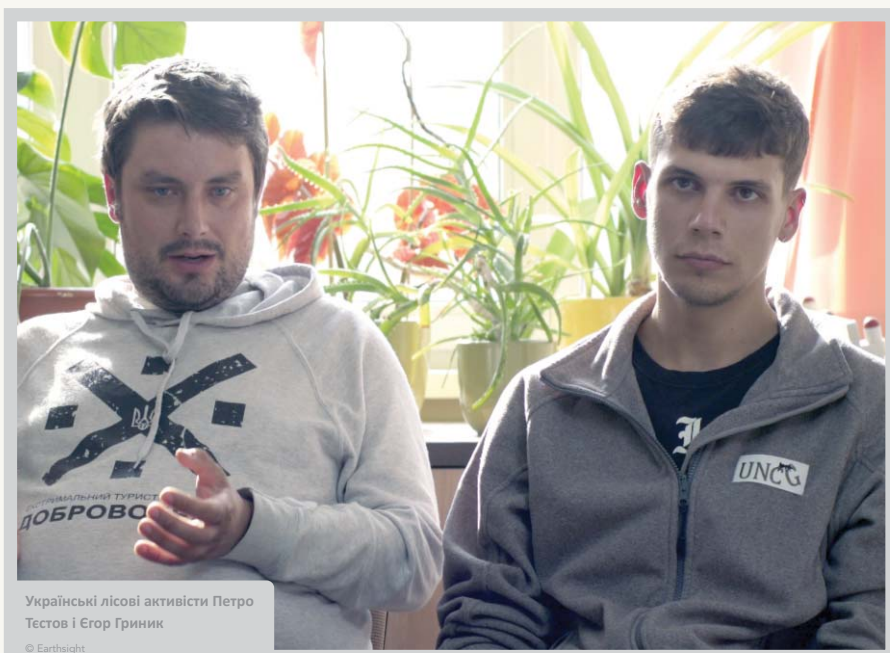
Після публікації викривального звіту Earthsight про незаконність і корупцію у лісовій галузі України у 2018 році, місцеве представництво FSC зробило спільну заяву з Державним агентством лісових ресурсів України та його державними партнерами про те, як найкраще вирішити «питання» із управління лісами в країні. Заява не містила жодної згадки про незаконність, а перекладала вину на надмірне регулювання. Замість того, щоб позбутися конфлікту інтересів, посилити впровадження вимог чи покращити прозорість, заява, опублікована FSC, вимагала усунути «екологічні обмеження», накладені на лісозаготівлі законами про санітарні рубки, для підвищення їхньої прибутковості. Крім того, вона закликала Україну сприяти

подальшому поширенню сертифікації FSC у державі, повністю ігноруючи недоліки, перелічені у звіті Earthsight.¹⁵⁸

Здається, їхні зусилля приносять результати, оскільки з того часу ще півмільйона гектарів українських лісів отримали FSC-сертифікацію.¹⁵⁹ У жовтні 2019 р. FSC повторно закликала послабити природоохоронне законодавство, цього разу включаючи обмеження на лісозаготівлі у заповідних зонах та контроль рубок під час «сезону тиші» – сезону розмноження тварин¹⁶⁰ тобто, саме той закон, який, як ми виявили, систематично порушує Великобичківське ЛМГ. Якщо лісозаготівельникам в Україні не подобається певний закон, вони його ігнорують. Замість того, щоб намагатися викрити нелегальні заготівлі, FSC закриває на це очі. Далі, із неймовірним нахабством, вона лобіює відміну цього закону.

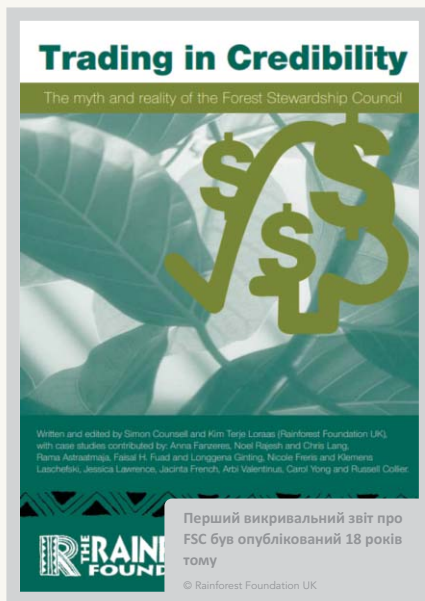
На жаль, такий невтішний стан справ не обмежується лише FSC в Україні. Власне, конфлікт інтересів та «перегони по нисхідній», надмірне потурання галузі, гнітючий рівень моніторингу та кричущі невігластво спостерігаються у діяльності FSC у всьому світі.

У відповідь на вищеперелічені факти, FSC заявила Earthsight, що засуджує незаконні дії зі сторони утримувачів FSC-сертифікатів. Рада підтвердила, що «правил слід дотримуватися», і визнала, що «період тиші поширюється на усі ділянки лісового господарства, незалежно від поширення тварин», але поставила під сумнів доцільність існуючих нормативних документів. Із більш детальною інформацією щодо відповіді FSC можна ознайомитися у Додатку.

Українські лісові активісти Петро Тестов і Егор Гриник
© Earthsight

ЧАСТИНА V: ЯК FSC ПРОВАЛИЛА ДІЯЛЬНІСТЬ З ЗАХИСТУ ЛІСІВ ТА НАСЕЛЕННЯ ЛІСОВИХ РАЙОНІВ У ВСЬОМУ СВІТІ

Якщо почати звертати увагу, то помічаєш його всюди. На обкладинці книжки, яку читаєш. На рулоні туалетного паперу чи картонній упаковці з-під молока. Гордо виставлений на офіційному веб-сайті компанії, у якій ви придбали свій столовий гарнітур. Дивно, але іноді ви можете знайти його і на ярликах придбаного вами одягу.¹⁶¹ Гарненький символ FSC у формі дерева з галочкою став доволі масовим. Незліченна кількість компаній, які продають тисячі різних товарів, звикли посилатися на нього у відповідь на запитання про екологічні характеристики. Вони хваляться цим знаком перед своїми покупцями та інвесторами. Формулювання відрізняється, але думка одна і та ж. Вони кажуть: «ми хороші, і ось вам доказ».

Деякі з цих компаній знають про проблеми FSC, але не хочуть, щоб тягар витрат на вирішення цих проблем упав на них. Деякі – просто брехуни, яким все одно, чи можна насправді довіряти цьому знаку. Деякі щиро не усвідомлюють правди. Але всі вони приходять до одного й того ж висновку: ми молодці. У цьому і полягає проблема. Тому що провал FSC не закінчується на Україні. І почався він також не в Україні. Провали FSC значно глибші, охоплюють весь світ, роками отримують документальне підтвердження, і більшість з них, мабуть, ще серйозніші.

Тривожні сигнали з'явилися давно. Ще у 2000, коли FSC була зовсім юною семирічною організацією, група довірених активістів з лісистих територій зібралася, щоб обмінятися досвідом. Результатом зустрічі став 158-сторінковий звіт, опублікований Фондом захисту тропічних лісів у 2002 році – і він був цілком і повністю розгромним. Звіт під назвою «Торгівля довірою» описував цілий ряд принципових недоліків системи, ілюструючи їх практичними випадками із усіх куточків світу.¹⁶² На жаль, у результаті мало що змінилося. Саймон Каунселл, який брав участь у заснуванні FSC і координував підготовку звіту як виконавчий директор Фонду захисту тропічних лісів, дав інтерв'ю шість років потому. «Я вважаю, що аналіз, проведений у звіті «Торгівля довірою», актуальний зараз у тій же мірі, як був і тоді», – сказав він. «Швидше навпаки, ситуація ще погіршилася».¹⁶³

У 2006 році Каунселл допоміг створити веб-сайт FSC-Watch, який відтоді продовжує відслідковувати проступки FSC. Разом із розширенням FSC множилися і скандали, більшість з них ще більш шокуючі, ніж ті, що були зафіксовані у 2002. Неконтрольовані незаконні рубки. Вирубання великих ділянок цінних тропічних лісів. Побиття і вбивства місцевих жителів. Список можна продовжувати, і FSC звинувачено у співучасті у цих діях.

Що справді змінилося з 2002 року – це те, що через безперервний потік скандалів

та нездатність FSC до проведення значущих реформ ще більше зацікавлених сторін залишили Раду. У 2018 році Грінпіс, ще один із засновників FSC, нарешті вийшов з неї, заявивши, що FSC стала «інструментом для заготівлі деревини».¹⁶⁵ Прогресивні представники галузі, які роками в ній працювали, також пішли. Скотт Пойнтон, експерт із сталості лісозаготівель, який десятиліттями супроводжував фірми у процесі отримання ними сертифікації FSC, вийшов у 2011, назвавши сертифікацію «шахрайською схемою наживи», яка виявилася «цілковито провальною».¹⁶⁶

ШАХРАЙСТВО ТА ОМАНЛИВІ ЗАЯВИ

Останньою краплею для Пойнтон став інцидент під час візиту на деревопереробну фабрику в Індії, яка, як і багато інших відвіданих ним фірм, мала сертифікат FSC, але насправді не використовувала жодних FSC-сертифікованих лісоматеріалів. Це було не шахрайство, а основоположний недолік системи FSC-сертифікації «ланцюга постачання». Інтернет кишить виробниками та продавцями товарів, які рекламують ці сертифікати і посилаються на них як на доказ їхньої сталості діяльності. Це вводить у глибоку оману, оскільки ці документи доводять лише здатність компанії відокремити FSC-сертифіковані лісоматеріали від інших лісоматеріалів. Власне, переважна більшість утримувачів сертифікату FSC «ланцюга постачання» зовсім не використовують FSC-сертифіковану деревину.¹⁶⁷ Користуючись очевидною необізнаністю суспільства та надзвичайно заплутаними правилами FSC, значно дешевше просто не перейматись.

FSC підтримує таке неправомірне використання. Вона неодноразово не вносила прості зміни до своїх правил, які б йому запобігали.¹⁶⁸ Навпаки, маркетингове просування сертифікації FSC «ланцюга постачання» вихваляє її можливість покращення соціальної репутації компаній, що дозволить їм використовувати всесвітньо відомий торговий знак FSC у просуванні своєї продукції¹⁶⁹ – навіть незважаючи на те, що саме по собі володіння сертифікатом FSC «Ланцюг постачання» є цілком беззмістовним. Як пояснив Пойнтон, «система «ланцюг постачання» не означає сталого походження деревини. Вона лише ідентифікує деревину».¹⁷⁰

FSC має вагомий стимул, щоб не вирішувати цю проблему: більшість надходжень вона отримує з сертифікатів. У 2018 році FSC заробила понад 29 мільйонів доларів завдяки щорічним платежам від сертифікованих фірм, що становило 78 відсотків її загального прибутку.¹⁷¹ Чотири п'ятих цієї суми, ймовірно, надійшло від власників сертифікатів «Ланцюг постачання»¹⁷², кількість яких на даний час перевищує 41 000.¹⁷³ Майже четвертина усіх

Прوماхи FSC не обмежуються Україною. Вони охопили весь світ; існування цих порушень засвідчується численними документами і в багатьох випадках вони є значно гіршими

утримувачів таких сертифікатів знаходиться в Китаї, а ця країна зараз показує найшвидший темп зростання. У 2019 році сертифікацію FSC отримали більш ніж 2200 нових фірм – у середньому, шість щоденно.¹⁷⁴ За оцінками Earthsight, ці китайські фабрики минулого року влили у FSC майже 6 мільйонів доларів.¹⁷⁵

Проблема з цими компаніями не зводиться до оманливого маркетингу. Вони також беруть участь у поширеній схемі шахрайства, систематично маркуючи несертифіковану деревину – більшість її, ймовірно, має легальне походження – як таку, що походить із FSC-сертифікованих лісів. У 2018 році журналісти таємно, представившись потенційними покупцями, відвідали дев'ять китайських фанерних фабрик різного масштабу, кожна з яких експортувала свою продукцію до Європи. Сім з них відкрито призналися в тому, що ставлять логотип FSC на партії несертифікованої деревини. Крім того, співробітники компанії припустили, що європейські імпортери знали про це і навіть заохочували таку шахрайську схему.¹⁷⁶ Подібне шахрайство виявили представники НУО, які під прикриттям займалися вивченням інших ланцюгів постачання, хоча метою їхнього розслідування це шахрайство не було. Наприклад, одна із китайських компаній з виробництва підлогового покриття, яка торгує зі Сполученими Штатами, запропонувала нанести маркування FSC на незаконну деревину в обмін на 10-відсоткову націнку.¹⁷⁷ Ці випадки майже напевне є верхівкою айсберга. База даних FSC містить понад 6500 китайських фірм, сертифікати FSC «Ланцюг постачання» яких стали недійсними або були відкликани

достроково, та ще 300, дію яких призупинено.¹⁷⁸ Однак, відсутність прозорості у системі FSC означає, що неможливо визначити, скільки з них було скасовано внаслідок шахрайства. Хоча FSC вимагає від органів сертифікації та «Міжнародного акредитаційного сервісу» (ASI), що за ними наглядає, публікувати відкриті звіти про аудити FSC-сертифікованих лісів, ця вимога не поширюється на сертифікати «Ланцюг постачання».

Крім того, FSC не займається проблемою такого шахрайства через тиск зі сторони представників галузі. На даний час FSC не відслідковує обсяги деревини на її шляху від лісу до потрапляння на полиці, а це унеможлиблює проведення систематичної оцінки можливих обсягів шахрайства. Для вирішення цієї проблеми, у 2013 було створено нову «Онлайн-платформу FSC-заяв». На ній компанії могли подати дані про обсяги виробництва, закупівель та продажу FSC-сертифікованої деревини, що дозволяло порівняти ці дані та впевнитися, що FSC-сертифікованої деревини було продано не більше, ніж заготовлено. Спочатку FSC мала намір зробити цю систему обов'язковою, але після бурхливої реакції лобістів галузі вона поспішно відступила і зробила її добровільною. Зіткнувшись з імовірністю викриття систематичних шахрайських дій внаслідок внесення даних, більшість компаній, що й не дивно, вирішили не завдавати собі клопоту. Через низьку активність, у січні 2019 року FSC оголосила про закриття платформи.¹⁷⁹ Нова, полегшена – і також добровільна – система верифікації операцій також закрилася трохи більше, ніж через рік, знову ж таки через невелику кількість компаній, які нею користувалися.¹⁸⁰

«Незрозуміло, чи сертифікація взагалі мала будь-який позитивний вплив на вирішення проблеми знищення тропічних лісів».

Колегіально рецензована наукова стаття про FSC, 2014¹⁶⁴

Сім з дев'яти китайських виробників фанери, яких відвідували журналісти під прикриттям у 2018 році, визнали, що вони обдурили FSC

© Shi YuSixth Tone

НЕЗАКОННІ РУБКИ, ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА НИЩЕННЯ ПРАЛІСІВ

Навіть якщо деревина, яку ви купили у «FSC-постачальника», справді походить з FSC-сертифікованого лісу, це ще не означає, що все чесно. Відома шокуюча кількість випадків, коли FSC-сертифіковані компанії були замішані у незаконній лісозаготівлі, знищенні цінних пралісів та порушенні прав людини.

Чимало таких випадків стосуються басейну річки Конго у центральній Африці, де знаходяться найбільш горезвісно корумповані країни у світі. Перш ніж Скотт Пойнтон розчарувався у FSC, його фірма відіграла важливу роль в отриманні FSC-сертифікації першою лісозаготівельною компанією в Африці – СІВ з Республіки Конго. У процесі, Пойнтон тісно співпрацював із тодішнім міністром сільського господарства, Анрі Джомбо. FSC почала активно підтримувати Джомбо, описуючи його на своєму веб-сайті як «приємного та щирого чоловіка», який «присвятив своє життя служінню лісам та сталому управлінню»¹⁸¹ Під час пафосної прес-конференції у 2015 році Джомбо підписав угоду про співпрацю з директором FSC Кімом Карстенсенем.¹⁸²

Однак, у 2019 році з'явилися докази участі доброго друга FSC у систематичних правопорушеннях і корупції у вищих ешелонах влади. Вищі посадові особи однієї з найбільших лісозаготівельних фірм Конго розповіли інспекторам Агентства екологічних розслідувань, які працювали під прикриттям, що багато років регулярно носили Джомбо хабарі – повні валізи грошей – за його допомогу в уникненні санкцій за постійне порушення лісового законодавства і незаконне отримання прав на лісозаготівлю.¹⁸³ Після публікації звіту Агентства екологічних розслідувань блискуча характеристика на Джомбо непомітно зникла з веб-сайту FSC.¹⁸⁴

У той же час, розслідування виявили збільшення випадків незаконного полювання на диких тварин на ділянках, де FSC-сертифікована компанія СІВ почала лісозаготівлю промисловим способом, а водія одного із лісовозів

компанії ув'язнили за контрабанду слонової кістки.¹⁸⁵ У 2011 році заява аудиторів FSC про лісозаготівлю компанією сталим способом перетворилися на посміховисько, коли СІВ під час інтерв'ю визнала, що обсяг заготівлі цінних порід на її концесіях значно зріс.¹⁸⁶ У 2016 році одна з найбільших лісових пожеж, що будь-коли траплялися у тропічних лісах центральної Африки, знищила тисячі гектарів лісу, вирубленого за попередні кілька років іншою FSC-сертифікованою лісозаготівельною фірмою з Конго, IFO. Розслідування виявило, що осередки займання знаходилися вздовж старих лісовозних доріг.¹⁸⁷

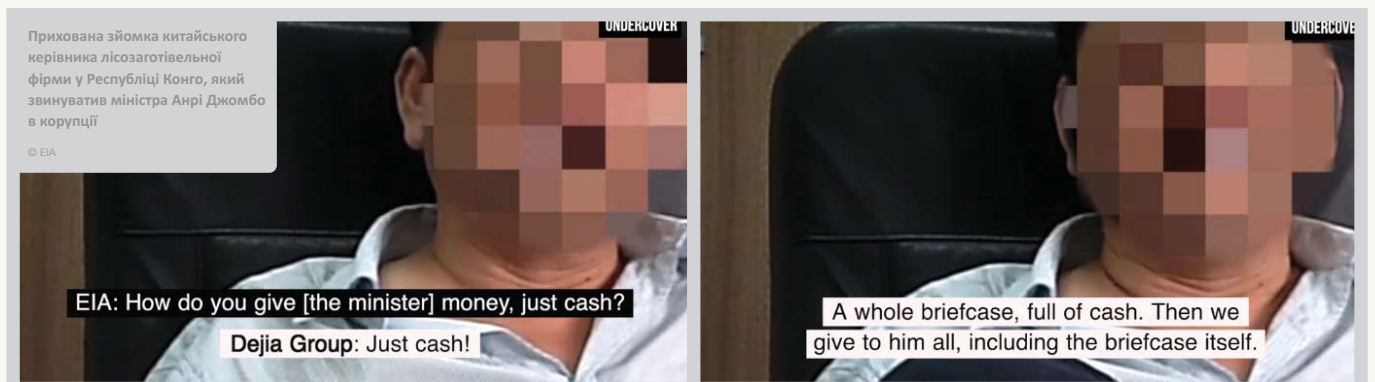
I СІВ, і IFO отримали сертифікат FSC, незважаючи на участь у лісозаготівлі та деградації «малопорушених лісових територій» (МЛТ) – останніх недоторканих ділянок лісу, які залишилися на планеті. Хоча давно відомо, що така лісозаготівля є виснажливою та несталою, FSC дозволяє фірмам, які проводять заготівлю на таких територіях, залишатися сертифікованими. У 2017 р. наукове дослідження показало, що деградація МЛТ у басейні річки Конго було значно більше виражена у межах FSC-сертифікованих ділянок, ніж поза ними.¹⁸⁸ На той момент, діяльність FSC-сертифікованих лісозаготівельних фірм у регіоні спричинила деградацію півмільйона гектарів МЛТ.¹⁸⁹ У той же час, Грінпіс опублікував докази обширних ділянок суцільних рубок, дозволи на які було видано у межах FSC-сертифікованих лісів у Росії.¹⁹⁰ Громадська організація намагалася добитися від FSC заборони на лісозаготівлю на МЛТ під час її Генеральної асамблеї у 2014, але внесена в результаті пропозиція було пом'якшено під тиском представників деревообробної галузі, а присутні описали її як «повну пробілів»¹⁹¹

У той час, як утримувачі сертифікатів FSC у Республіці Конго радісно спричинили деградацію МЛТ та займалися виснажливою лісозаготівлею, їхні сусіди з Демократичної Республіки Конго займалися значно гіршими справами. У квітні 2011 року мешканці місцевого села заблокували діяльність компанії SIFORCO на знак протесту проти недотримання фірмою своїх попередніх обіцянок побудувати школу та клініку. Поліція, яку

викликала компанія, щоб розігнати протест, рознесла все вщент. За повідомленнями, кілька осіб було побито і заарештовано, шість жінок (у т.ч. троє неповнолітніх) звалтовано, а майно знищене та спалене. Один селянин помер у результаті отриманих під час розгону травм.¹⁹² Незалежне розслідування зробило висновки про опосередковану причетність SIFORCO. Компанія заплатила поліції та надала їй транспорт.¹⁹³ Ще один гігант лісозаготівлі з Демократичної Республіки Конго, SODEFOR, також отримав FSC-сертифікацію «контрольованої деревини» у 2010 році, незважаючи на свою участь у порушеннях прав людини, а також нищенні лісів високої природоохоронної цінності. Орган, який займався сертифікацією, не провів навіть базових перевірок.¹⁹⁴

Більш нещодавні випадки з інших куточків світу надають нові і нові докази серйозних структурних недоліків FSC. Правила FSC вимагають розриву стосунків («дистанціювання») від будь-якої фірми, яка має стосунок до серйозних правопорушень, наприклад, порушення прав людини, незаконної лісозаготівлі чи суцільної рубки значних ділянок цінного лісу. Це є обов'язковим, навіть якщо такі правопорушення вчинені поза межами сертифікованих лісів, але компанією, пов'язаною з FSC утриманням її сертифіката. За останні роки чимало великих фірм було виключено з FSC за порушення цього та інших правил, але жодне виключення не було результатом планових перевірок органу сертифікації чи аудитора FSC. У кожному з випадків для того, щоб домогтися дій зі сторони FSC, потрібна була скарга НУО щодо явних неодноразових фактів незаконних дій сертифікованих компаній.

У 2019 році FSC розірвала стосунки з Jari Group, одним із найбільших експортерів продуктів деревообробної галузі у Бразилії, після того, як розслідування незалежної комісії виявило, що фірма мала стосунок до незаконної лісозаготівлі та порушила права місцевих общин, які проживають на FSC-сертифікованих територіях.¹⁹⁵ Звинувачення фірми у неналежному ставленні до місцевих общин були

озвучені органам сертифікації ще у 2012 році, але тоді жодних дій у відповідь не відбулося. Дію сертифіката призупинили лише у 2015 році, коли Грінпіс довів до відома FSC, що внаслідок операції екологічної поліції Бразилії було виявлено вчинення Jarі систематичного шахрайства та «відмивання» деревини, а також рубку джунглів в охоронній зоні для побудови перевалочного пункту лісоматеріалів. Звіт інспекції підтвердив, що провина Jarі була «безсумнівною», але у ньому не пояснювалася попередня бездіяльність аудиторів та відмова ідентифікувати порушення прав місцевої общини, а також чому їхні висновки відрізнялися від висновків органу сертифікації FSC, який скасував призупинення дії сертифікату Jarі у 2017.

SGS, швейцарський орган сертифікації FSC, який таємниче не помітив незаконних дій у Великому Бичкові, роками був фігурантом регулярних скандалів. Наприклад, в Індонезії аудитори SGS не побачили більш ніж достатньої кількості загальнодоступної інформації про те, що фірма, яка проходить сертифікацію, займалася суцільною рубкою значних ділянок тропічного пралісу. До моменту, коли FSC вимушена була провести розслідування в результаті отримання офіційної скарги від ГО Mighty Earth, компанія – Korindo – встигла знищити 30 000 гектарів. Це в'ятеро більше, ніж площа Манхеттена.¹⁹⁶

У той час як у справі Korindo фігурувала широкомасштабна діяльність компанії, чимало інших прикладів серйозних непомічених порушень включають саму FSC-сертифіковану діяльність. Виявилось, що SGS дивним чином пропустила цілий ряд серйозних правопорушень під час сертифікації лісозаготівельної фірми в Гуяні. У цьому випадку всі порушення стосувалися сертифікованої території.¹⁹⁷ Зовсім недавно, у 2015, як описано у розділі 3, з'явилися резонансні докази масштабної незаконної лісозаготівлі та купівлі нелегальної деревини одною з найбільших лісопилкок Європи, австрійською компанією Holzindustrie Schweighofer. Фірмі пред'явлено звинувачення у тому, що вона головний винуватець бурхливих незаконних та виснажливих рубок в Румунії, де знаходяться одні із найбільш збережених у Європі пралісів. Керівників компанії зняли на відео під час оперативного заходу за участі ГО «Агенція екологічних розслідувань» (Environmental Investigation Agency), коли вони схилили потенційного постачальника до порушення законодавства, щоб забезпечити для них більш обсяги деревини. Перевірки, проведені румунськими посадовцями, виявили 165 000 кубометрів незаконної деревини, яку Schweighofer отримала лише з одного румунського повіту.¹⁹⁸

Після отримання офіційної скарги від WWF, FSC змушена була провести розслідування і найняла незалежну інспекцію, яка підтвердила отримання

Schweighofer деревини з національних парків, знищення лісів високої природоохоронної цінності та торгівлю незаконними лісоматеріалами. Хоча не вся деревина, про яку йшлося, мала сертифікацію FSC, але значна частина все ж мала. Розслідування виявило, що деякі із FSC-сертифікованих румунських лісів Schweighofer постраждали від корумпованих шахрайських операцій з землею, а отже, деревина, яка походить з них, має вважатися незаконною.¹⁹⁹ Судові засідання у цій справі тривали багато років до сертифікації цих лісів. В одному з випадків, особи, причетні до справи, були визнані винними і ув'язнені, але ліс так і не втратив FSC-сертифікату. Власник Schweighofer навіть визнав за кілька років до того, що незаконні рубки зустрічаються з однаковою частотою як у FSC-сертифікованих лісах, так і в несертифікованих. Це не завадило компанії виступити із «брехливими та надзвичайно оманливими» заявами, в яких йшлося про те, що її FSC-сертифікат «Ланцюг постачання» дивним чином стосується усіх закупівель деревини, включаючи несертифіковані.²⁰⁰

Замість того, щоб провести розслідування упущення аудиторів цих порушень протягом багатьох років, висловити жаль з приводу існування таких інцидентів чи зробити спробу навчитися на своїх помилках, FSC дивним чином представляє їх як доказ того, що її системи є ефективними. У розділі свого щорічного звіту за 2018 рік, присвяченому «забезпеченню добропорядності» FSC заявила, що виключення Jarі, Korindo та Schweighofer доводить ефективність Ради у визначенні та викоріненні порушників.²⁰¹ Утім, всі інциденти були викриті сторонніми. Власне, у кожному з випадків власна система FSC зазнала разючого провалу, не помічаючи явних тривожних сигналів. Крім того, їй знадобилися роки для того, щоб вжити хоч якихось реальних заходів, і FSC зі шкури лізла, щоб якомога швидше прийняти ці компанії назад, заявляючи,

Одна з FSC-сертифікованих компаній у Конго підвезла поліцію, яка біла і гвалтувала селян, що протестували проти діяльності цієї фірми

Ще одна FSC-сертифікована індонезійська фірма зрівняла з землею ділянку тропічного лісу, у п'ятеро більшу за Манхеттен

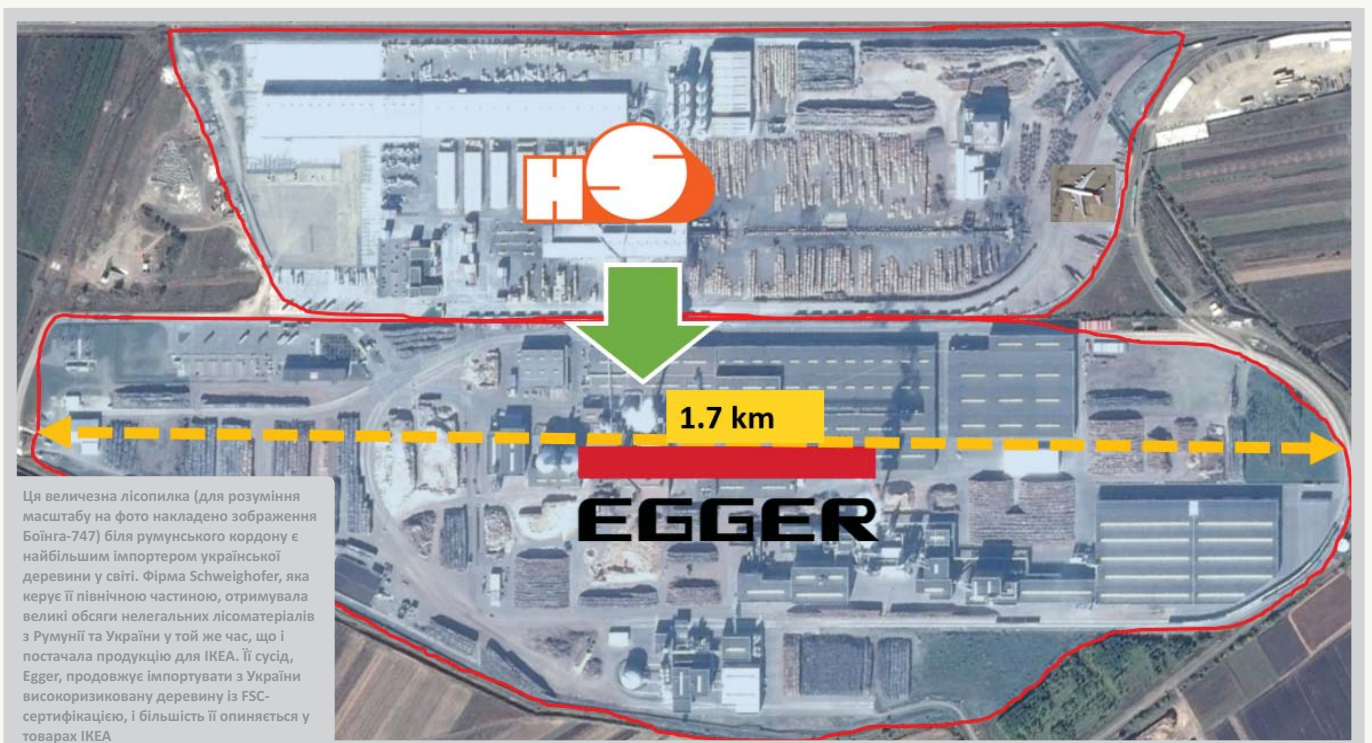
що політика асоціації не призначена для того, щоб бути «каральною».²⁰²

Навіть якщо сертифіковані компанії вчиняли доведені серйозні порушення, їм надто легко було обвести FSC навколо пальця і повернутися назад «у сім'ю». Індонезійський целюлозно-паперовий гігант, Asia Pulp and Paper (APP), був виключений у 2007 році, після викриття громадськими організаціями його участі у суцільних рубках на великих ділянках тропічних лісів, здебільшого незаконних. Наївно вважаючи, що компанії, незважаючи ні на що, можна довіряти, FSC оперативно почала переговори про повторний вступ фірми; лише тоді, коли журналіст після багатьох років розслідування почав аналізувати ці переговори, виявилось, що весь цей час APP продовжувала нишком вирубувати тропічний ліс через свої незареєстровані дочірні компанії. Незважаючи на внесення APP у чорний список, одна із її зареєстрованих дочірніх компаній також зуміла отримати сертифікацію FSC «Ланцюг постачання», і 7 років продавала FSC-сертифіковані записники провідній торговій марці канцелярських товарів у Сполученому Королівстві, аж доки її не викрили активісти екологічного руху.²⁰³

У ще одному кричущому випадку, який було виявлено майже випадково під час проведення розслідування для написання цього звіту, китайський експортер підлогових покриттів Dalian Xingjia досі є утримувачем сертифікату FSC «Ланцюг постачання»,²⁰⁴ незважаючи на гучний скандал у 2013 році щодо переробки незаконного російського дуба, заготовленого у цінному ареалі

проживання сибірського тигра. Існує відео, записане прихованою камерою, на якому керівники материнської компанії хваляться незаконною лісозаготівлею, відмиванням незаконної деревини та підкупом російських посадових осіб.²⁰⁵ Результатом цієї справи стали штрафи на багато мільйонів доларів, накладені на покупця цієї фірми зі США, провідної фірми із виробництва підлогового покриття Lumber Liquidators.²⁰⁶

У 2015 році влада Перу і США спільно розпочали суворі каральні заходи проти горезвісного вантажного судна Yacu Kallpa, що підозрювалося у перевезенні незаконної деревини з Перу до США. Вражаюча частка – 91 відсоток – від усієї деревини, виявленої на борту під час однієї з наймасштабніших облав в історії Латинської Америки – у результаті була визнана незаконною.²⁰⁷ До 2017 року Торговельний представник США розглянув докази проти однієї з компаній з Перу, чия деревина було виявлено на борту, Inversiones La Oroza. Докази були достатньо вагомими, щоб уперше в історії застосувати положення з керівництва лісовим господарством торговельної угоди США-Перу і заборонити фірмі експорт деревини у США. Розслідування Торговельного представництва США підтвердило факти, виявлені НУО, прийшовши до висновку, що експортна діяльність La Oroza «не відповідає законодавству, положенням та іншим заходам Перу із заготівлі та продажу лісоматеріалів».²⁰⁸ Незважаючи на це все, Inversiones досі має дійсний FSC-сертифікат «Ланцюг постачання» і їй дозволено продавати деревину з логотипом FSC.²⁰⁹

Ця величезна лісопилка (для розуміння масштабу на фото накладено зображення Боїнга-747) біля румунського кордону є найбільшим імпортером української деревини у світі. Фірма Schweighofer, яка керує її північною частиною, отримувала великі обсяги нелегальних лісоматеріалів з Румунії та України у той же час, що і постачала продукцію для IKEA. Її сусід, Egger, продовжує імпортувати з України високоризиковану деревину із FSC-сертифікацією, і більшість її опиняється у товарах IKEA

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ В ОСНОВІ FSC

Німецькі журналісти, які проводили розслідування щодо FSC у зв'язку з викривальним документальним репортажем, який вийшов у 2018 році, відвідали Республіку Конго, де одне із джерел, залучених до процесу сертифікації, повідомило їм: «Я хотів скасувати сертифікат певної компанії, але після зустрічі з керівником цієї компанії він так розлютився, що я негайно виїхав з готелю. Тієї ночі я боявся за своє життя. Коли я розповів своєму начальнику про зустріч, він також розлютився і сказав, що я більше не інспектуватиму ці лісові концесії. Лісопромислові компанії платять гроші, щоб не втратити свою сертифікацію. Ми, лісові аудитори, є незалежними лише теоретично, але не на практиці. Оскільки на практиці ми ідемо на ділянку, проводимо перевірку – і нічого не змінюється. Компанії і далі продовжують заготовлювати значно більше деревини, ніж дозволено».²¹⁰

Такою є реальність сертифікації FSC «на передовій». Органи сертифікації змагаються за отримання замовлень від компаній, сертифікацію яких проводять, що призводить до «перегонів по нисхідній» – аж до самого дна стандартів. Співробітників органів сертифікації, які надто суворо дотримуються правил, залякують або звільняють; якщо правил дотримуються самі органи сертифікації, вони виходять з бізнесу. Те, що спостерігають НУО в Україні, сприймається як належне у всьому світі. Такі як Каунселл і Пойнтон роками намагаються повернути до цього увагу; вирішення цієї проблеми було одною із основних рекомендацій звіту «Торгівля довірою» за 2002 рік. Як сказав Пойнтон у 2015 році, «насправді, третьої сторони, незалежного аудиту в процесі сертифікації не існує. Незалежного у значенні відсутності прямих економічних відносин між органом сертифікації та компанією. Радше, процес сертифікації просякнутий глибоким конфліктом інтересів»²¹¹

Було внесено практичні рекомендації зі зміни систем FSC, які б допомогли усунути цей глибокий конфлікт інтересів, але їх ігнорували. Організація прямує вперед і, схоже, має на меті лише розширення за всяку ціну. Коли автори вже згаданого вище німецького документального репортажу про конфлікт інтересів почали вимагати пояснень у FSC, єдиною її реакцією було наголосити на ролі у системі «Міжнародного акредитаційного сервісу» (ASI) – органу, завданням якого є «контроль контролерів»: тримати органи сертифікації в рамках.²¹² Однак, ASI надзвичайно рідко викривав серйозні порушення, якщо ніхто із зовнішніх спостерігачів не бив на сполох. Крім того, сам ASI зовсім не є незалежним, враховуючи те, що він на 100% належить FSC і остання є важливим джерелом його доходів²¹³, що призводить до ще одного конфлікту інтересів. Інформація про результати аудиторських перевірок сертифікатів «Ланцюг постачання» чи головних офісів органів сертифікації також залишається закритою.

ПЕРЕШКОДЖАННЯ ВПЛИВУ ЗАКОНОДАВСТВА

Проблеми FSC стають все більш і більш значущими. Лісозаготівельна промисловість залишається основним стимулюючим фактором вирубки та деградації лісів у всьому світі, що, у свою чергу, є причиною 10 відсотків парникових газів, які спричиняють зміну клімату.²¹⁴ У той час, як основна увага справедливо прикута до ролі великих сільськогосподарських фірм у стимулюванні суцільної рубки лісів, деградація лісів шляхом лісозаготівлі майже завжди є першим кроком, який зрештою призводить до перетворення лісу на сільськогосподарські угіддя. І навіть начебто сталі «вибіркові» рубки можуть значною мірою знизити зв'язування атмосферного вуглецю і, в результаті, призвести до втрати біорізноманіття.²¹⁵ Цей ризик є ще більшим у місцях незаконної лісозаготівлі або рубок в особливо цінних лісах.

Політичні діячі різних поглядів все більше починають усвідомлювати, що для вирішення неминучої загрози кліматичної катастрофи нам слід знизити споживання. Усі серйозні екологи підтримують політику «зменшення, повторного використання, переробки». Однак, FSC застрягла у застарілому способі мислення, з готовністю лобіюючи розширення бізнесу лісозаготівлі (за умови, що таке розширення отримуватиме їхню сертифікацію), замість того, щоб спробувати приборкати нестримний апетит цієї галузі до нових джерел деревини. Це підхід не лише представників індустрії. У 2018 році преса опублікувала цитату члена правління FSC та колишнього головуючого, Тоні Себастьяна, який заохочував усіх купувати більше первинного паперу.²¹⁶ Себастьян – один із представників екологічного руху у правлінні FSC board. Крім того, він підтримує відміну обмеження FSC на сертифікацію деревини з монокультурних плантацій, які з 1994 року були створені в місці природних лісів. Це потрібно для того, щоб дозволити горезвісним багатонаціональним гігантам лісозаготівлі із його рідного Саравака (Малайзія) отримати сертифікацію, незважаючи на те, що вони відповідальні за те, що, можливо, є найсерйознішою і найшвидшою втратою тропічних лісів усіх часів і народів.²¹⁷

Замість того, щоб допомагати лісам, FSC чим далі, тим більше загрожує їм, оскільки піддається тиску споживачів та невинно зростаючих компаній, а також знижує вплив законів про легальність походження деревини, які були впроваджені за останні роки у країнах-споживачах деревини. Як відзначила ГО «Агентство екологічних розслідувань», спираючись на свій глибокий неодноразовий досвід: «На жаль, у надто багатьох куточках світу організації на зразок FSC просто сертифікують статус-

«FSC-сертифікація не є гарантією ні законного походження, ні сталої заготівлі. Основною її метою є просування деревини на ринку та підтримування вартості компаній, а не захист лісів».

Саймон Каунселл, виконавчий директор Фонду захисту тропічних лісів у Сполученому Королівстві у 1996-2019, співзасновник FSC

«Насправді, третьої сторони, незалежного аудиту в процесі сертифікації не існує. Він просякнутий глибоким конфліктом інтересів»

Скотт Пойнтон, The Forest Trust

кво. Це часто негативно впливає на будь-які значущі зусилля із проведення реформ задля захисту лісів у всьому світі, і натомість пропонує владі та компаніям лише видимість кращих практик ведення лісового господарства та лісозаготівлі»²¹⁸

Особливою перешкодою, на думку «Агентства екологічних розслідувань», є той факт, що з юридичної точки зору вимоги FSC зараз є м'якшими, ніж вимоги законодавства у більшості ринків споживання, наприклад, у ЄС та США. Такі закони вимагають від імпортерів лісоматеріалів проведення комплексної правової оцінки, що є достатньо суворого вимогою у ЄС з метою зниження ризику незаконної деревини до «незначущого» рівня.²¹⁹ Утім, це вимагає можливості відслідковування, знання про участь постачальника у незаконних діях та прозорості, яких системи FSC просто не надають. FSC не вимагає публікації карт для тих концесій, які сертифікує, і не докладає жодних зусиль, щоб відслідковувати деревину, добуту у них, незважаючи на те, що технології для відстежування є відносно дешевими та легкодоступними.²²⁰

Системи FSC не знижують ризик до незначущого рівня навіть у теорії, не кажучи вже про практику. І можливість відстежування є не єдиною причиною. У

той час як влада різних країн і споживачі все частіше дотримуються «принципу обачності», FSC займає протилежну позицію. Випадки виключення, згадані вище, є рідкісними винятками. За 27 років існування FSC вона видала сертифікат «Ланцюг постачання» 42 388 фірмам, а ще 1726 фірм отримали сертифікати системи ведення лісового господарства²²¹; розслідування ж було відкрито щодо 13 компаній²²² – це менш ніж 0,02 від загальної кількості. В Україні FSC відмовилася діяти у відповідь на офіційні звинувачення у масштабній корупції та нелегальній заготівлі, висунуті органами влади FSC-сертифікованим лісгоспам, заявивши, що може вжити дій лише у відповідь на винесення обвинувального вироку.²²³ Її широко розрекламована «Політика вступу» також містить вражаючу кількість доказів. Навіть якщо наявність більш вагомих доказів свідчить про те, що FSC-сертифікована компанія винна у резонансних злочинах на зразок незаконної заготівлі та порушення прав, FSC не може і не збирається її виключати.²²⁴

Закони на зразок Регламенту ЄС щодо деревини і лісоматеріалів (EUTR) та природоохоронний закон Лейсі (США) мають потенціал для перетворень на

Протест Грінпіс в Лондоні, який закликав ЄС заборонити використання незаконної деревини, 2006 р.

© Sion Touhig / Greenpeace

Логотип FSC можна знайти на мільйонах товарів у всьому світі

© Colin Underhill / Alamy Stock Photo

«Клієнти FSC використовують зелений товарний знак, щоб легалізувати вкрадену деревину на ринку»

Агентство екологічних розслідувань, 2018

ринку деревини у всьому світі, але FSC постійно підриває цей потенціал. Хоча системи FSC в реальності не забезпечують відповідності, більшість компаній та чиновників із впровадження трактують їх як такі. Ці закони спричинили величезний підйом у сертифікації FSC. Наприклад, площа FSC-сертифікованих лісів в Україні подвоїлася за останні п'ять років, після того, як Регламент ЄС набув чинності.²²⁵ Фактично, кожна фірма, яка імпортує тропічну деревину до США та Європи, з гордістю рекламує свій сертифікат FSC, навіть якщо більшість її деревини не є сертифікованою. Майже у кожному випадку порушення цих законів, розслідуваному НВО за останні роки, фігурувала FSC-сертифікована деревина або FSC-сертифіковані компанії. Частково завдяки саме цим законам, FSC на даний час охоплює близько четвертини промислової лісозаготівлі у всьому світі²²⁶, і, ймовірно, її частка у деревині, яка імпортується і продається у США та Європі, є значно вищою.

Крім того, FSC заміняє собою значущі реформи на лісних територіях. ЄС роками працює з країнами-виробниками тропічної деревини, щоб впровадити ключові вдосконалення в управлінні лісовим господарством – наприклад, підвищення прозорості, надання громадянському суспільству ролі у прийнятті рішень, розтлумачення законів та використання технологій для відстежування деревини до джерела її

походження. Регламент ЄС щодо деревини і лісоматеріалів повинен був допомогти заохотити ці країни робити кроки у цьому напрямку, заблокувавши доступ до надзвичайно прибуткового ринку ЄС тим, хто їх не зробить. Однак, у багатьох країнах ці зусилля загальмовано, і частково у цьому винна FSC.

У Габоні, де ЄС ціле десятиліття намагається впровадити відповідну двосторонню угоду, уряд, натомість, у 2018 р. оголосив, що вимагатиме отримання FSC-сертифікації усіма своїми концесіями, де відбувається лісозаготівля, не пізніше 2022 року. Ходять чутки, що сусід Габону, Республіка Конго, з якою також працює ЄС, планує вчинити так само. FSC заявила, що Габон не проводив з нею консультацій під час прийняття рішення, але що вона рішуче підтримує амбіційні наміри уряду.²²⁷ Всі лісогосподарські підприємства в Білорусі – важливого джерела деревини для IKEA, де корупція у вищих ешелонах влади «чиниться безкарно», а хабарі є звичними²²⁸ – мають FSC-сертифікацію.²²⁹

Замість того, щоб вирішувати цю проблему, як FSC, так і IKEA любіють зміни, які лише її поглиблюють. Вони намагаються забезпечити «зелене світло» для FSC-сертифікованої деревини у Регламенті ЄС щодо деревини і лісоматеріалів, перетворивши її у привілейовану систему, у принципі чи на практиці.²³⁰

ЧАСТИНА VI: ВИСНОВКИ

Справжня геніальність ІКЕА – не у скандинавській розкоші чи добре продуманій пласкій упаковці. Вона полягає у легкозамінності меблів

ЯК НАЙКРАЩІ МОЖУТЬ ФУНКЦІОНУВАТИ НАСТІЛЬКИ ПОГАНО?

Основні актори, представлені у цьому звіті, є далеко не найгіршими у своїх галузях. Компанія ІКЕА має більш прогресивну політику закупівель деревини, ніж будь-хто з її конкурентів. Вона фінансувала природоохоронні проекти в Румунії, Україні та Росії, зокрема виготовлення перших карт старовинних лісів та пралісів. Вона навіть фінансувала неурядові організації з метою контролю незаконних рубок.²³¹

Інші види зеленого маркування деревини мають нижчі стандарти, меншу прозорість та зазнають більшого впливу з боку лісової промисловості, ніж FSC. Найбільший її конкурент, PEFC, є майже комедійним у своїй неадекватності. Журналістам французького телебачення вдалося отримати від нього сертифікати на автостоянку та атомну електростанцію.²³² Earthsight виявила, що компанія дивним чином стверджує, що деревне вугілля зі старих дерев, що були повалені бульдозером в ареалі проживання ягуарів у Парагваї, вважається "переробленим".²³³

Навіть Великий Бичків, мабуть, має краще управління та є менш кричущим прикладом щодо порушень закону, ніж значна кількість інших державних лісгосподарських підприємств в українських Карпатах. Водночас Україна має активне громадянське суспільство, населення, яке «прокинулось», справді вільні вибори та прозорість у багатьох

владних сферах, що може присоромити чимало багатих західних країн. Ситуація з іншими великими постачальниками ІКЕА, сертифікованими FSC, такими як Росія та Білорусь - які не мають нічого з цього - певно, гірша. Просто важче знайти докази.

Але, якщо такі організації, як ІКЕА та FSC, будучи найкращими у своїй сфері, все ж продовжують функціонувати настільки погано, очевидно, що потрібні фундаментальні зміни.

НАСЛІДКИ НИЗЬКИХ ЦІН

Кажуть, що справжня геніальність ІКЕА полягає не у скандинавському шику або розумному дизайні плоских упаковок. Її геніальність полягає у виробництві одноразових доступних меблів.²³⁴ Бізнес-модель «швидких меблів» ІКЕА сприяє «культури викидання», що в кінцевому підсумку може призвести лише до посилення тиску споживачів на світові ліси (див. текстову вставку про швидкі меблі). Earthsight виявила, що американці, наприклад, сьогодні викидають на 40% більше меблів на душу населення, ніж коли ІКЕА тільки з'явилася на американському ринку. Ці меблі практично не переробляються.

Дослідження Earthsight показують, що, окрім заохочення надмірного споживання та викидання, невпинний тиск ІКЕА на ціни має також інші наслідки. Як і багато брендів-гігантів у сфері роздрібної торгівлі, ІКЕА використовує своє майже монопольне становище, щоб зменшити витрати,

ЗОБРАЖЕННЯ 7

Викинуті дерев'яні меблі ІКЕА на вулицях Лондона, лютий та квітень 2020

Джерело: Earthsight

змусивши величезну кількість підрядників конкурувати за її бізнес. Вона також ставить перед ними вимоги щодо дотримання принципів сталого (стійкого) розвитку, але насправді ціна завжди на першому місці. Збрехати IKEA щодо своєї сталості може бути ризикованим для постачальників. Але неспроможність задовольнити її цінові вимоги є практично самогубством. Коли Ірину Мацелуру, начальницю VGSM, її бухгалтер закликав стягнути більшу плату з IKEA, вона сказала йому: «гроші, якими управляє [власник IKEA Компрад], - це сума набагато більша, ніж бюджет України. Коли він пропонує роботу, потрібно або погоджуватись, або ні».²³⁵ Коли необхідно або погоджуватись, або стикатися з банкрутством, компроміс щодо екології є очевидним.

Щоб бути справді хорошим громадянином, IKEA потрібно було б змінити свою бізнес-модель, підвищити ціни та пожертвувати прибутками та зростанням задля цього. Натомість, остання хитрість IKEA - це утопічна програма, що має використовувати товари, які повернули, як сировину для виробництва нових. Але їй не вдалося навіть трохи зменшити зростаючий попит на первинну деревну сировину. Компанія також поступово збільшує використання переробленої деревини (recycled wood), але споживання первинної деревної сировини продовжує зростати (див. текстову вкладку про швидкі меблі). Такі кроки також не враховують кліматичних наслідків повторної обробки. Не маючи бажання відходити від своєї моделі, IKEA продовжує нарощувати обсяги виробництва швидких меблів. Новий генеральний директор заявив про небачену до того націленість на низькі ціни.²³⁶

НАЙМЕНШЕ, ЩО IKEA МАЄ ЗРОБИТИ

Окрім кардинальної зміни своєї бізнес-моделі, є ще багато всього іншого, що IKEA може і має зробити, щоб вирішити проблеми, висвітлені в цьому звіті. Але, все ж, вона має мислити масштабно, якщо хоче дістатися до їх причин.

Заявлена мета IKEA - циклічний бізнес до 2030 року. Але, хоча вона і передбачає зобов'язання створювати продукцію, придатну для переробки, мета не містить зобов'язання використовувати для виробництва товарів лише вторинну сировину. Натомість політика IKEA передбачає, що деревина, сертифікована FSC, є "поновлюваною", а тому вже відповідає її цілі.²⁵² Як тільки вона досягне своєї мети - 100% первинної деревної сировини FSC, що може статися до кінця 2020 року, - вона вважатиме свою роботу виконаною. Але це хибне уявлення. Щоб бути по-справжньому циклічною компанією, IKEA має посилити свої амбіції і спробувати взагалі припинити використання первинної деревної сировини, починаючи з тієї, що походить із природних лісів.

ЗРОСТАННЯ ТА ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ "ШВИДКИХ МЕБЛІВ"

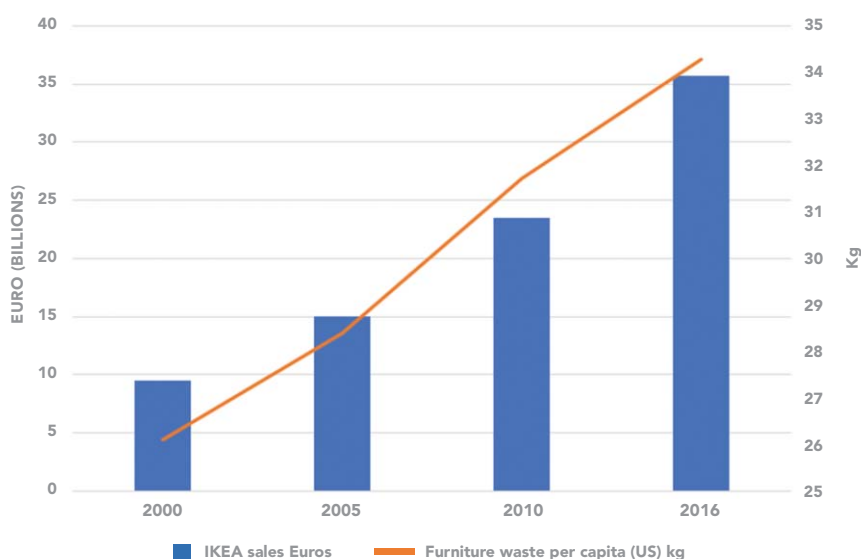
У 1996 році IKEA закликала британську публіку "викинути свій ситець" ("chuck out your chintz"). Відома телевізійна реклама показувала, як люди вибігають зі своїх будинків, викидають свої меблі та прямують до освіченого сонцем IKEA за новими меблями. Зважаючи на зростання екологічної свідомості з того часу, це не та маркетингова стратегія, яку компанія може використовувати сьогодні. Однак вона відображає наслідки первинної моделі «швидких меблів» IKEA так само, як і тоді.

Будь-який міський житель Європи чи Північної Америки вже знає, як виглядають викинуті меблі IKEA на розі вулиці (див. Фото 7 на стор. 42). Як зазначають експерти, геніальність IKEA полягає у створенні одноразових доступних меблів.²³⁷ З ростом компанії зростає і меблеве сміття (див. Граф. 8). У 2016 році лише американські споживачі викинули понад 11 мільйонів тонн меблів, що майже вдвічі перевищує обсяг викинутого на чверть століття раніше, коли IKEA тільки з'явилася.²³⁸ Тільки частково це можна пояснити зростанням населення: у розрахунку на душу населення, меблеве сміття все ще є більшим майже на 40%.²³⁹ Вісімдесят відсотків цих меблів потрапляє на сміттєзвалища; решта здебільшого спалюється.²⁴⁰ Тим часом британці, як вважається, щороку викидають шокуючі 22 мільйони предметів меблів.²⁴¹ Одне дослідження показало, що майже половина цих меблів була або зовсім непошкоджена, або легко підлягала ремонту.²⁴² Більше 70% меблів, що викидаються, вироблені з дерева.²⁴³ Деякі дослідження показують, що, як наслідок, сміттєзвалища у Великобританії можуть незабаром переповнитися.²⁴⁴ Ці відходи мають значення. Новий комод має вихити вуглецю в 16 разів вище, ніж його б/у еквівалент.²⁴⁵

IKEA визнала, що проблема існує. В останні пару років було впроваджено пілотні схеми оренди меблів, обміну, а потім реконструкції чи переробки використаних предметів.²⁴⁶ Але підтримка була незначною.²⁴⁷ Компанія також збільшує використання переробленої деревини, хоча остання все ще становить менше п'ятої частини її споживання²⁴⁸, і зростання такого використання не встигає за зростанням загального використання деревини IKEA.²⁴⁹ Її загальна бізнес-модель знижених цін та невпинного зростання продовжує стимулювати «культуру викидання». Її найбільш знакові вироби, такі як складні стільці Terje, представлені у цьому звіті, і крісла Roang, що також колись вироблялися в Україні, продовжують ставати все більш дешевими та доступними.²⁵⁰ У лютому 2020 року новий генеральний директор IKEA Джон Абрахамссон Рінг оголосив про своє бажання розширити асортимент найдешевших товарів²⁵¹ - тих, які, скоріш за все, потім просто викидають.

ГРАФІКА 8

Зі зростанням продажів IKEA зростає меблеве сміття

Джерело: дані щодо меблевих відходів у США в тоннах від Управління з охорони довкілля США, розраховані на душу населення, використовуючи дані Світового банку щодо чисельності населення за відповідні роки; доходи від продажів IKEA - за звітами IKEA

IKEA повинна розробити графік змін для FSC, і бути готовою піти, якщо реального покращення не відбудеться

Поки вона продовжує використовувати первинну деревну сировину, IKEA має докласти більше зусиль, щоб мінімізувати вплив таких дій на людей і планету.

Наслідки для IKEA у цьому звіті широкі, тому і рішення повинні бути такими. IKEA не може вирішити свою проблему, просто відмовившись від постачальників VGSM, Plimov чи Великого Бичкова, або припинивши купувати українську деревину. Певно, їй навіть не варто цього робити, принаймні у середньостроковій перспективі. Ці компанії є важливими роботодавцями в одній з найбідніших частин Європи. Вони, ймовірно, є жертвами настільки ж, наскільки злочинцями у цій ситуації. Для фінансування свого розвитку Україні потрібно мати можливість продавати деревину та отримувати податки з продажу. Кейси в цьому звіті - це не погані «вівці» в загалом доброму стаді: вони є прикладами більш системних проблем, які, скоріш за все, неодноразово повторюються у багатьох інших місцях. Компанія IKEA споживає майже в десять разів більше деревини з Росії, аніж з України, і покладається на ті самі недосконалі системи FSC, щоб переконатися, що ті закупівлі - законні. Вона купує у п'ять разів більше деревини в Білорусі.²⁵³

Наразі IKEA не може покладатися на FSC для зменшення впливу своєї діяльності на ліси. Вона навіть не може покладатися на FSC, щоб переконатися, що її деревина була законно здобута, або щоб уникнути потрапляння своїх грошей до кишень корумпованих чиновників. Але вона також не зможе вирішити свою проблему, перейшовши на інше зелене маркування. Екологи єдині у своєму презирстві до таких конкурентів FSC, як PEFC та SFI, яких вони відкидають, називаючи "зеленим камуфляжем" (greenwash).²⁵⁴ Справді, наявні факти вказують на те, що, якби вони дозволили отримувати деревину за цими іншими схемами, то ризик найгірших зловживань ще б збільшився.

Натомість IKEA повинна діяти швидко, щоб очистити свої ланцюги постачання, використовуючи жорсткіші стандарти та жорсткіші і справді незалежні власні аудиторські перевірки, особливо в країнах з високим ризиком. Але вона може мати ще кращий результат, переконавши FSC вдосконалюватись.

РЕФОРМУВАННЯ FSC

Незважаючи на те, що деякі з представників нібито екологічного сектору, які працюють у FSC, також докладаються до невдач (див. текстову вкладку "Обертіві двері" стосовно WWF), головна причина її невдач - тиск з боку промислового лобі. Перед своїм відходом з FSC у 2018 році, Грінпіс оприлюднив інформацію про те, що він назвав «червоним морем» голосуючих карт, якими масово махали представники галузі на конференціях FSC, блокуючи будь-яку спробу суттєвої реформи.²⁵⁵

Групи громадянського суспільства виявилися неспроможними змінити FSC зсередини чи ззовні. Щоб вона модернізувалася та була спроможна відповідати на виклики XXI століття, лісова промисловість, яку вона обслуговує, має її змусити це зробити. І ніхто не має більшого впливу, ніж IKEA - найбільший у світі споживач деревини, сертифікованої FSC, і один з найбільших прибічників та спонсорів FSC.

Як IKEA, так і WWF протягом багатьох років сприяли поступовому вдосконаленню FSC. Але вони не змогли використати всю свою силу для того, щоб здійснити фундаментальні зміни, які зробили б її відповідною XXI століттю. Натомість, їхня активна підтримка організації робить такі зміни менше ймовірними. Компанія IKEA повинна дати зрозуміти FSC та її колегам, що для того, щоб вона продовжувала підтримувати та спонсорувати зелене маркування, необхідні системні зміни. Вона має встановити графік цих змін і бути готовою відмовитись від FSC, якщо реальний прогрес буде відсутній. Коментуючи результати Earthsight (див. Додаток) IKEA зазначила, що FSC є членською організацією: один член - один голос, і тому її вплив є обмеженим. Але таким

ОБЕРТОВІ ДВЕРІ: ЯК ПІДТРИМКА FSC З БОКУ WWF ШКОДИТЬ ПЛАНЕТИ

Між найбільшим у світі покупцем деревини та найбільшою у світі організацією із зеленого маркування деревини є ще один гігант-посередник. WWF, найбільша у світі організація охорони природи, допомогла створити FSC і є її найбільш зятим прихильником. Вона також є давнім партнером IKEA. Відхід інших широкомасштабних екологічних груп, таких як Грінпіс, не зміг спричинити суттєвих змін у FSC, значною мірою через те, що вона має непохитну підтримку WWF. Поки WWF підтримує її, FSC матиме довіру, необхідну їй, щоб залишатись релевантною. А поки IKEA та інші великі покупці деревини підтримують її, у неї будуть гроші.

Три організації тісно пов'язані між собою, і не лише своєю філософією. Їхній персонал також часто є тим самим. Стів Говард, людина, яка, як керівник IKEA з питань сталого розвитку, була розробником її політики закупівлі деревини, орієнтованої на FSC, раніше працював у WWF. Перебуваючи там, він «позичав» її логотип - панду - лісозаготівельним компаніям в обмін на обіцянки покращити їхню екологічну практику²⁵⁶ - обіцянки, які вони здебільшого не виконували.²⁵⁷ Раніше він також очолював діяльність FSC у Великобританії.²⁵⁸ Кім Карстенсен, нинішній керівник FSC, раніше пропрацював понад 20 років у WWF.²⁵⁹

Ті самі люди, та сама старомодна філософія, те саме несприйняття змін. Така ситуація має реальні наслідки. Якби WWF не просував настільки активно недосконале зелене маркування як рішення, то IKEA, можливо, не використовувала б зараз незаконну деревину.

FSC - це членська організація, один член - один голос, і вплив WWF - як і IKEA - теоретично обмежений. Але несильний вплив набагато важливіший. Якби WWF пішов, це б знищило те, що залишилося від авторитету FSC. Тоді весь будиночок з червоних карток міг би обвалитися. А це не те, чого хочуть представники галузі. Можливо, вони погодяться прийняти реальні зміни, щоб цього уникнути.

чином ігнорується величезний несиловий вплив, який вона має.

FSC має здійснити безліч конкретних змін, більшість з яких екологічні групи вимагають уже впродовж багатьох років.

Вона має заборонити використання свого імені та логотипа стосовно виданих нею сертифікатів "ланцюга постачання деревини". Вона має встановити обов'язкову систему відстеження, щоб деревина, яка не є сертифікованою FSC, не могла надалі так легко відмиватися і потрапляти у ланцюги постачання FSC. Вона має забезпечити публічність отриманих даних, дозволяючи стороннім людям самостійно з ними знайомитись. Вона має вирішити питання самозахисної системи, в межах якої сертифікатори змагаються за бізнес тих, кого вони мають оцінювати, - шляхом реформування своєї структури так, щоб суб'єкти, які прагнуть отримати сертифікат FSC, більше не здійснювали оплату органам сертифікації безпосередньо. Вона має підвищити рівень прозорості, зокрема забезпечити оприлюднення інформації про аудиторські перевірки власників ланцюгів постачання деревини, а також про те, як голосували її члени при внесенні пропозицій щодо змін. Вона має застосовувати значно обережніший підхід до ризиків, пов'язаних із найбільш кричущою поведінкою, перекладаючи обов'язок надання доказів на лісорубів та лісозаготівельні фірми, особливо у країнах з високим ризиком. Вона має здійснювати проактивний пошук доказів порушень своєї політики асоціації, а не покладатися на неурядові організації для їх пошуку. Вона має визнати свої обмеження та бути готовою припинити сертифікацію в середовищах найбільшого беззаконня з високим рівнем ризику.

Але чого FSC потребує насамперед - це кардинальних змін у своїй філософії. FSC дотримується викривленої неоліберальної логіки, що задля збереження дерев, їх потрібно вирубати. Цей аргумент існує всупереч протилежним доказам. Але, навіть якби він був правильним у довгостроковій перспективі, в епоху надзвичайних кліматичних ситуацій, коли наука стверджує, що ми маємо лише 12 років для порятунку планети, це, практично, божевілля. FSC має публічно визнати, що наполягання на постійно зростаючих та нових джерелах деревини є принципово несумісним з її власними початковими цілями, а також з будь-яким уявленням про стійке зростання в епоху надзвичайних кліматичних ситуацій.

FSC дає можливість «поганим хлопцям» залишатися поганими, підриваючи зусилля, спрямовані на припинення незаконних дій та корупції; заразом вона підриває позитивні зміни, стишуючи занепокоєння споживачів та щиро бажання здійснити правильні дії з боку таких компаній, як IKEA, зокрема через

Члени різних фракцій FSC під час голосування
© WWF Russia

сприяння вирубці нових дерев замість використання переробленої деревини.

FSC потребує не просто змін. Вона має трансформуватись. Немає жодної певності, що вона на це здатна. Але немає організації, яка має більше можливостей, щоб змусити її це зробити, ніж IKEA, крім, можливо, її близького партнера WWF. Хоча чимало з її найпрогресивніших перших прихильників, розчарувавшись, давно відійшли від неї, у разі, якби FSC бажала змін, багато хто б повернувся. А, якщо вона виявиться нездатною швидко трансформуватись, то справді свідомі споживачі, уряди та компанії повинні забути про неї.

ПІДТРИМКА З БОКУ УРЯДІВ

Неспроможність лісової промисловості регулювати себе не повинна дивувати. Більш як сорокарічні зусилля активістів, спрямовані на подолання негативного впливу товарів, які ми купуємо - від кривавих діамантів до одягу, виготовленого рабською працею - мають очевидні уроки. Намагання змусити компанії добровільно поводитись правильно - чи то від добрودушності, чи то задля того, щоб споживачі продовжували купувати їхню продукцію - не працює. Необхідні урядові дії. Наприклад, закони, що вимагають прозорості стосовно прав на заготівлю деревини та бенефеціарного володіння. Добре фінансоване, незалежне забезпечення виконання законів про ліси. Функціонуючі антикорупційні агенції та суди. Правові норми в країнах-споживачах, що вимагають, щоб імпортувати деревину та виробів з деревини та інших продуктів, що призводять до вирубки лісів, наприклад яловичини, прослідковувався до їх джерела і щоб

FSC не просто потребує змін. Вона потребує переродження

було підтвердження, що їх виробництво є законним або стійким.

Щодо лісів, як і щодо інших сфер, цей урок поступово засвоюється. Новаторські закони в США та ЄС вже забороняють використання незаконної деревини з-за кордону. Також розглядаються правові норми в країнах-споживачах щодо інших товарів, що спричиняють ризики для лісів, таких як яловичина та соя. Вдосконалення нормативно-правової бази, вдосконалення системи забезпечення її виконання та більша прозорість призвели до реальних позитивних наслідків для лісів у деяких країнах, зменшуючи тиск споживчого попиту на них. Справжня небезпека невдач, викритих у цьому звіті, полягає в тому, що IKEA, FSC та їхні прихильники у WWF підтримують ці зусилля, продовжуючи підтримувати ілюзію того, що все добре.

Наприклад, в Україні реформи, необхідні в галузі лісового господарства для боротьби з незаконністю та корупцією та зменшення впливу вирубок на довкілля, є зрозумілими. Місцеві неурядові організації та міжнародні експерти з лісового господарства одностайні щодо того, що потрібно зробити. Але поки уряд може ховатися за сертифікацією FSC і, таким чином, зберігати доступ до ринку ЄС, він не має достатньо стимулів здійснювати необхідні кроки.

Уряди ЄС також сприяють цим невдачам. Під тиском потужного лобі лісової промисловості вони відмовляються дозволити видавати вказівки стосовно Регламенту ЄС щодо деревини (EU Timber Regulation - EUTR), що чесно вказує на недоліки FSC у забезпеченні

законності постачання та відповідності нормам при імпорті деревини. Нові вказівки щодо України, які враховують уроки від Earthsight та зауваження інших експертних організацій, застрягли у Єврокомісії майже на два роки, оскільки держави-члени обговорюють їх зміст. Згідно з останніми даними, вони не будуть відповідати фактам чи духу закону, а, натомість, зроблять поблажку щодо України (та мільярдних європейських фірм, що залежать від її деревини) за умови, що уряд пообіцяє здійснення додаткових реформ. Поблажка для України означитиме поблажку для FSC, але немає ознак того, що обіцянки щодо дій FSC також будуть вимагатися.

Навіть якби EUTR повністю виконувався, цього було б недостатньо. Сам закон має деякі важливі недоліки, які необхідно терміново усунути. Головний серед них - те, що багато виробів з деревини виключені з закону. Сюди входять дерев'яні стільці. Значна частина деревини, що імпортується до ЄС через VGSM компаніями IKEA та Plimob, не покривається EUTR. Зараз ці компанії можуть імпортувати дерев'яні стільці, вироблені з викрадених дерев, і залишатися непокараними. IKEA може допомогти їм тут. Замість того, щоб лобювати спрощення EUTR для сприяння FSC, шведський гігант повинен лобювати його посилення, закривши цю лазівку.

Зрештою, суть цього звіту - це набагато більше, ніж IKEA, Україна чи навіть FSC. Йдеться про те, що світ повинен терміново зробити, щоб споживання деревини не руйнувало природу та клімат. Наведені вище дії - гарний початок.

Уряди країн ЄС також підтримують цю неспроможність

Грінпіс протестує проти невиконання Регламенту ЄС щодо деревини, 2015

© Pierre Baelen / Greenpeace

ДОДАТОК: РЕАКЦІЇ КОМПАНІЙ

Перед публікацією цього звіту Earthsight надіслала короткий виклад виявлених фактів основним компаніям, згаданим у ньому, щоб дати їм можливість прокоментувати ситуацію. Нижче подаємо підсумок їхніх реакцій.

FSC

FSC визнає, що серед проблем України – корупція та слабкість правоохоронної системи, які створюють складне середовище для діяльності у цій країні. Рада заявила, що «засуджує незаконні дії зі сторони утримувачів FSC-сертифікатів» і що «у випадку виявлення таких дій чи отримання інформації про них, проводиться розслідування і [якщо отримано підтвердження] дія сертифікату призупиняється або скасовується, або ж (...) утримувача сертифікату безповоротно виключають із системи FSC». Рада заявила, що вже працює над удосконаленням доброчесності ланцюга постачання та взаємодії з зацікавленими сторонами в Україні. Разом із визнанням того факту, що «правил слід дотримуватися» і підтвердженням (на відміну від IKEA), що «період тиші стосується усіх ділянок лісового господарства, незалежно від поширення тварин», FSC поставила під сумнів доцільність існуючих нормативних документів щодо санітарних рубок, у т.ч. вимоги ДЕІ та періоду тиші.

EGGER

Даючи відповідь на попередньо розслідувані нами факти, компанія Egger заявила, що кожна партія імпорту деревини з України перевіряється на відповідність Регламенту ЄС щодо деревини і лісоматеріалів (EUTR), а також «проводяться як внутрішні, так і зовнішні аудити усього ланцюга аж до лісу, щоб забезпечити можливість відслідковування та виключити ризики змішування деревини і незаконної лісозаготівлі». Компанія стверджує, що її заходи є більш інтенсивними, ніж FSC-сертифікати та перевірки, які проводяться контролюючими органами EUTR. Крім того, Egger зауважує, що IKEA перевіряла завод фірми у Румунії та не виявила жодної суттєвої невідповідності.

Egger заявляє, що «докладає всіх зусиль, щоб гарантувати – незалежно від Державного агентства лісових ресурсів України – законне походження деревини, яку їй постачають», і що рішуче засуджує будь-яку форму корупції чи зловживань у цьому державному органі. Компанія стверджує, що «зацікавлена у забезпеченні роботи державних органів в Україні в відповідності до законодавства, і підтримує вимогу впровадження суворих законів та будь-яких регулятивних заходів, необхідних для створення впевненості у законності та прозорості». Однак, Egger наголошує, що «компенсація браку верховенства права не може відбуватися за рахунок приватних компаній». Фірма заявила, що надіслала офіційний лист Державному агентству лісових ресурсів із проханням прокоментувати твердження, які ми зробили стосовно самого органу та його працівників.

IKEA

У відповідь на виявлені нами факти, IKEA заявляє про недопустимість незаконно добутої деревини у її товарах, і що компанія «вживає активних кроків для забезпечення перевірки дотримання постачальником норм законодавства». Компанія стверджує, що вживає більш жорстких, ніж зазвичай, заходів у таких країнах, як Україна, з метою «підсилення перевірки дотримання норм». IKEA повідомила Earthsight, що звернулася до ASI (орган FSC, завданням якого є перевірка відповідності) з проханням розслідувати виявлені нами факти. Стосовно впливу на FSC, IKEA заявляє, що «насправді FSC є організацією, на яку впливають залучені сторони, а IKEA є лише одною із таких сторін у цьому процесі», а також повторює, що «компанія твердо переконана, що на даний час FSC є найбільш надійною і вартою довіри системою сертифікації лісів серед усіх доступних». Стосовно питання обсягів споживання IKEA деревини, компанія заявляє, що «має амбіційні плани розширити сегмент, який використовує перероблену деревину», а також намагається мінімізувати відходи та використання сирової деревини, наскільки це можливо. Крім того, вона зауважує, що показники глобального споживання деревини, наведені Earthsight, включають перероблені матеріали.

У питанні порушення законодавства про період тиші, IKEA заявляє, що обмеження санітарних рубок у цей період стосуються лише підтверджених місць розмноження тварин, і що 6206 гектарів Великобичківського лісгоспу були визначені як такі; отож, санітарні рубки там заборонені. Earthsight не погоджується із трактуванням IKEA закону про період тиші, оскільки воно суперечить тлумаченню Державної екологічної інспекції України, офіційним правилам, виданим раніше самим Великобичківським ЛМГ, а також правилам FSC Україна. Однак, IKEA визнає, що масштабне застосування санітарних рубок в Україні може «потенційно спричинити зловживання», і що цю проблему треба вирішити. Компанія заявляє, що має намір звернутися до уряду України з проханням зайнятися питанням реформи.

ТОВ «ВГСМ»

Отримавши виявлені нами факти, ТОВ «ВГСМ» заявило, що заборона рубок під час періоду тиші у законодавстві про охорону тваринного світу є неоднозначною, і за порушення закону не визначено конкретних санкцій. Компанія заявляє, що звіт ДЕІ не містив санкцій недотримання законодавства у 2018. Вона стверджує, що Великобичківське ЛМГ має перелік місць розмноження диких тварин і не проводить лісозаготівлі на цих ділянках. Крім того, ТОВ «ВГСМ» заперечує порушення інших законів та заявляє, що ні його власна діяльність, ні діяльність Великобичківського ЛМГ не є «незаконною лісозаготівлею», а стала результатом неоднозначних трактувань і суперечностей у нормативно-правових актах в області лісового господарства. Втім, ТОВ «ВГСМ» бере на себе зобов'язання «скоригувати лісгосподарські заходи у відповідності до [законодавства про охорону тваринного світу]» у відповідь на виявлені Earthsight факти, і ставить перед собою пріоритетну задачу у подальшому «усунути проблему проведення лісозаготівлі у період тиші». ТОВ «ВГСМ» заперечує придбання сировини у шістнадцяти інших лісових господарств. Стосовно купівлі деревини у лісгоспів, поіменно перелічених у звіті, ТОВ «ВГСМ» заявляє, що ці операції або не відбулися, або придбані лісоматеріали не використовувалися для виготовлення товарів IKEA.

PLIMOB

У відповідь на виявлені Earthsight факти, Plimob підтвердила, що імпортувала букові деталі від ТОВ «ВГСМ». Фірма зазначила, що усі дії – як її, так і її постачальників – є законними і здійснюються з дотриманням (дослівна цитата) «принципів сталого бізнесу, який завдає найменшу шкоду навколишньому середовищу».

- 1 Опис подій на основі статті Kyiv Post від 15 лютого 2019 та статті Slidstvo.info від 25 березня 2019. Див. <https://www.kyivpost.com/ukraine-politics/who-killed-katya-gandziuk.html> та <https://www.slidstvo.info/video/gandzyuk-systemne-vbyvstvo/>
- 2 Подивіться, наприклад, ЗМІ із посиланням на заяву голови СБУ та Генерального прокурора: https://dt.ua/UKRAINE/u-spravi-pro-vbyvstvo-gandzyuk-figuruuyut-paliyioleshkivskogo-lisu-328340_.html
- 3 Громадське, 'Від 3-х до 6 років позбавлення волі: суд оголосив вирок п'ятьом фігурантам справи Гандзюк', 6 червня 2019. Див.: <https://hromadske.ua/posts/vid-3-h-do-66-rokiv-pozbavleniya-voli-sud-ogolosiv-virok-pyatom-figurantom-spravi-gandzyuk-tg-group&fbclid=IwAR1qsarnt6kidi115ze-ssknhalumdocjm-9%20qlj7josfpqf78qam8du>
- 4 Kyiv Post, 'Who killed Kateryna Gandziuk?', Oksana Grytsenko and Daniel Schulz, 15 February 2019. See: <https://www.kyivpost.com/ukraine-politics/who-killed-katya-gandziuk.html>
- 5 Там само.
- 6 Earthsight, 'Complicit in Corruption: How billion-dollar firms and EU governments are failing Ukraine's forests,' July 14, 2018. See: <https://www.earthsight.org.uk/complicitincorruption>
- 7 EU Technical Assistance and Information Exchange (Taix) Expert Mission Report, 'Reform of Forest Governance in Ukraine,' Made publicly available in November 2019 and accessible at this link: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/eu_taix_mission_report_january_2018_public.pdf
- 8 Круглий стіл на тему: «Міжнародні аспекти корупційних зловживань при торгівлі українською деревиною», що відбувся у Верховній Раді 5 листопада 2018, офіційне резюме з відео за цим посиланням: <https://www.rada.gov.ua/news/Novynu/163894.html>
- 9 Earthsight, 'Fate of Ukraine's forests hangs in the balance, as new reports confirm the scale of illegal logging and timber corruption,' November 2018, <https://www.earthsight.org.uk/news/press-release/complicit-corruption/ukraine-fate-of-forests-in-balance-new-report-confirms-scale-illegal-logging>
- 10 Передвиборча програма кандидата на пост Президента України Володимира Зеленського, 2019 <https://program.ze2019.com/>
- 11 Українська правда, Егор Гриник, «Ліс у смартфоні: як незаконні рубки стають законними», травень 2020 <https://life.pravda.com.ua/columns/2020/05/15/240995/>
- 12 Діпо.ua, 'Новий голова Держагентства лісових ресурсів хоче збільшити лісистість до 20%', 14 січня 2020 <https://www.depo.ua/ukr/politics/noviy-golovaderzhagentsva-lisovikh-resursiv-khoche-zbilshiti-lisistist-do-20-202001141094713>
- 13 Reanimation Package of Reforms, 'Wolf in Sheep's Clothing: "Environmental" bill simplifies logging in the Carpathians,' December 2019 <https://rpr.org.ua/en/news/wolf-in-sheep-s-clothing-environmental-bill-simplifies-logging-in-the-carpathians/>
- 14 Open4business.com, 'Illegal Logging increases by seven times in Ukraine in 2019, 8th May 2020: <https://open4business.com.ua/illegal-logging-increases-by-seven-times-in-ukraine-in-2019/>
- 15 OCCRP, 'Ukraine sees more bribery now than 3 years ago,' September 2018 <https://www.occrp.org/en/daily/8649-ukrainians-see-more-bribery-now-than-3-years-ago>
- 15 Бізнес Цензор, 'Объем незаконных рубок уменьшился на 34%, – Гослесгентство,' 14 травня 2020 https://mbiz.censor.net.ua/news/3195540/obem_nezakonnih_rubok_umenshilysya_na_34_goslesagentstvo
- 16 OCCRP, 'Ukraine sees more bribery now than 3 years ago,' September 2018 <https://www.occrp.org/en/daily/8649-ukrainians-see-more-bribery-now-than-3-years-ago>
- 17 Цензор.нет, «Хищение украинского леса уйдет в прошлое», - Гончарук поручил обеспечить работу централизованного учета древесины», сiчень 2020 https://censor.net.ua/news/3169802/hischenie_ukrainskogo_lesa_uyidet_v_proshloe_goncharuk_poruchil_obespechit_rabotu_tsentralizovannogo
- 18 IKEA Industry at <https://inter.ikea.com/en/inter-ikea-group/ikea-industry/>, accessed 20th Dec 2019
- 19 IKEA 'Our view on forestry', 17th October 2019, <https://newsroom.inter.ikea.com/about-us/our-view-on-forestry/s/99346cb9-f887-4d39-b06a-a1933c41910d>
- 20 Calculated from the 21 million cubic metre consumption figure, conservatively assuming an average log diameter of 30cm
- 21 IKEA 'Our view on forestry', 17th October 2019, *ibid*.
- 22 Calculated from the 21 million cubic metre consumption figure, conservatively assuming an average tree diameter at breast height of 30cm, yielding 0.6-0.8 cubic metres of commercial roundwood
- 23 Calculated from average increase in cubic metre roundwood equivalent consumption 2010-18, conservatively assuming an average tree diameter at breast height of 30cm, yielding 0.6-0.8 cubic metres of commercial roundwood
- 24 ARTE, Die Ausbeutung der Urwälder: Kann ein Öko-Siegel die Forstindustrie stoppen?, 16th October 2018, released in English by Deutsche Welle (DW) as 'Greenwashing global logging', July 2019, <https://www.youtube.com/watch?v=GmpOIFAV41Q>
- 25 Based on figures for Poland, Russia, Lithuania, Belarus, Romania, Slovakia and the Czech Republic given in IKEA's Sustainability Report FY2018 - https://www.ikea.com/ms/hu_HU/pdf/sustainability_report/IKEA_Sustainability_Report_FY18.pdf. Figures for countries supplying less than 3% of total wood supply are not given, hence the overall total from Eastern Europe will be larger as it will include other countries such as Ukraine.
- 26 Based on list of IKEA Industry factories given on web page regarding IKEA Industry at <https://inter.ikea.com/en/inter-ikea-group/ikea-industry/>, accessed 20th Dec 2019
- 27 Calculated from figures provided in IKEA Sustainability Reports for 2014 and 2018 28The Guardian, 'Ikea says sorry to East German political prisoners forced to make its furniture', 16th Nov 2012, <https://www.theguardian.com/business/2012/nov/16/ikea-regrets-forced-labour-germany>
- 29 The Guardian, 'Ikea funds went to Romanian secret police in communist era', 4th Jul 2014, <https://www.theguardian.com/world/2014/jul/04/ikea-funds-romania-secret-police-communist-era>
- 30 Expressen, Ikea-chefer har massavskedats för mutprotest, 20th Dec 2010 <https://www.expressen.se/nyheter/expressen-avslorjar/ikea-chefer-har-massavskedats-for-mutprotest/>
- 31 IKEA mired in bribery scandal, Moscow Times, 19th Dec 2011
- 32 Новіе ізвєстія, №7 2019, Адвокати на довірі: як віддати мільйон доларів пройдисвітам і потрапити у тюрму, <https://newizv.ru/news/economy/07-08-2019/advokaty-na-doverii-kak-otdat-million-dollarov-prohodimtsam-i-popast-v-tyurm>
- 33 OCCRP, Ikea's Forest Recall, 1st March 2016, <https://www.occrp.org/en/investigations/4990-ikea-s-forest-recall>
- 34 IKEA's company is facing litigation regarding Romanian forest ownership Dagens Nyheter / Landskogsbruk, 15th Oct 2019 <https://www.landskogsbruk.se/skog/ikeas-bolag-infor-ratta-om-rumanskt-skogsinnehav/>
- 35 The Economist, 'Forget about the Gates Foundation. The world's biggest charity owns IKEA—and is devoted to interior design', 11th May 2006
- 36 IKEA: Flat Pack Tax Avoidance, Report commissioned by Greens/EFA Group in European Parliament, 2016 https://www.greens-efa.eu/legacy/fileadmin/dam/Documents/Studies/Taxation/Report_IKEA_tax_avoidanc_e_Feb2016.pdf
- 37 Reuters/Business Insider, The EU may force Ikea to pay millions in back taxes as 2-year investigation is set to wrap up, 7th Oct 2019, <https://www.businessinsider.com/exclusive-eu-seeking-to-finalize-probe-into-inter-ikeas-dutch-tax-deal-by-end-2019-sources-2019-10?r=US&IR=T>
- 38 IKEA's Flat-Pack Tax Scheme: a Corporate Structure Designed to Facilitate Profit-shifting and Tax Avoidance, <https://medium.com/@jurgeng/ikeas-tax-scheme-a-corporate-structure-designed-to-facilitate-profit-shifting-and-tax-avoidance-798caf842fb6>
- 39 Cash Investigation, France2 TV, 'Razzia sur le bois, les promesses en kit des géants du meuble intégrale', 24th January 2017, https://www.youtube.com/watch?v=9LA_GOAmLs. Ikea's purchases of wood handled by Schweighofer prior to the 2015 exposé were confirmed to Earthsight by Ikea's Global Forestry Manager in a meeting in November 2019.
- 40 EIA, Stealing the Last Forest: Austria's Largest Timber Company, Land Rights, and Corruption in Romania, 2015, <https://eia-global.org/reports/st>
- 41 Survey of Ikea Tottenham store by Earthsight, October 2019
- 42 Panjiva shipment records, US imports from Ukraine by Ikea, 2012
- 43 Based on map of supplier countries given in IKEA Forestry Handbook, 2014 https://www.ikea.com/ms/fr_FR/media/DD/Forestry-handbook-web-low.pdf
- 44 Pers. Comm., Natalie Jefimova, Forestry and Wood Supply Specialist, Inter Ikea, 3rd March 2020. The 200,000 cubic metre figure is in 'round wood equivalent' (RWE).
- 45 Ukrainian Customs export records, analysed by Earthsight
- 46 Calculated by subtracting known supply chains from the overall total in round wood equivalent as provided by Ikea. This gives a figure of 87 per cent.
- 47 National Geographic, 'Chainsaws and Tree Huggers in the Land of Fairytales,' 11 вересня 2017 року. <https://blog.nationalgeographic.org/2017/09/11/chainsaws-tree-huggers-in-the-land-of-fairy-tales/>.
- 48 Le Temps, Ikea: radiographie d'une contre-offensive médiatique, 22 жовтня 2018 року, <https://www.letemps.ch/economie/ikea-radiographie-dune-contreoffensive-mediatique>
- 49 Ziarul Financiar, Miliardarul de la Ikea și cei 100 de ani ai industriei românești de mobilier, 26 квітня 2014 року, <https://www.zf.ro/zf-24/miliardarul-ikea-cei-100-ani-industriei-romanesti-mobilier-compania-locala-istorie-116-ani-mentine-intre-cei-mari-jucatori-piata-profil-realizand-scaune-mic-mobilier-12512824>
- 50 Le Temps, 22 жовтня 2018 року, цитоване джерело.
- 51 Ziarul Financiar, 26 квітня 2014 року, цитоване джерело.
- 52 Ziarul Financiar, IKEA, made in Romania, 27 березня 2011 року, <https://www.zf.ro/business-construct/ikea-made-in-romania-8102174>
- 53 Там же.
- 54 Zairul Financiar, ZF Who's who in business România. Astăzi, Michael Brandhuber, omul de afaceri care controlează Sortilemn Gherla, 7 вересня 2015 року, <https://www.zf.ro/companii/zf-who-s-who-in-business-romania-astazi-michael-brandhuber-omul-de-afaceri-care-controleaza-sortilemn-gherla-14702196>.
- 55 National Geographic, 11 вересня 2017 року, цитоване джерело.
- 56 National Geographic, 11 вересня 2017 року, цитоване джерело; Le Temps, 22 жовтня 2018 року, цитоване джерело.
- 57 Le Temps, Ikea: radiographie d'une contre-offensive médiatique, 22 жовтня 2018 року, <https://www.letemps.ch/economie/ikea-radiographie-dune-contreoffensive-mediatique>.
- 58 Earthsight, Complicit in Corruption, липень 2018, цитоване джерело.
- 59 Посилання на Звіт SGS про сертифікацію управління лісовим господарством Великобичківського ЛМГ Рахівського району, 22 лютого 2020, <http://fsc.force.com/servlet/servlet.FileDownload?file=00PF30000140GZMEA2>
- 60 Інтерв'ю з директором Іриною Мацелурою, zaholovok.com.ua, У Великому Бичкові роблять меблі для IKEA, 6 червня 2018 року, <https://zaholovok.com.ua/velikomu-bichkovi-robyat-mebli-dlya-ikea>.
- 61 Там же.
- 62 Там же.
- 63 PMG.ua, На Рахівщині виготовляють меблі для однієї з найбільших торговельних мереж у світі, 14 вересня 2017 року, <https://pmg.ua/life/63374-na-rakhivshyni-vygotovlyayut-mebli-dlya-odniyei-z-naybilshykh-torgivelnikh-merezh-u-sviti>.
- 64 На основі аналізу товаротранспортних документів Державної митної служби України, здійсненого Earthsight.
- 65 На основі аналізу даних за 2018 рік щодо продажів деревини лісгоспами Державного агентства лісових ресурсів (Держлісагентства) в Українських Карпатах, до яких Earthsight отримали доступ на підставі запиту про доступ до інформації.
- 66 zaholovok.com.ua, 6 червня 2018 року, цитоване джерело. 6 червня 2018 року, цитоване джерело. Інформацію по окремих ділянках лісозаготівлі підтверджують лісорубні квитки, оприлюднені Великобичківським ЛМГ.
- 67 Дані про продаж деревини у 2018 році, які Earthsight отримала від Великобичківського ЛМГ на підставі запиту про доступ до інформації.

- 68 Аналіз товаротранспортних документів Державної митної служби України за 2018-2019 рр., здійснений Earthsight.
- 69 Підрахунки Earthsight, здійснені на підставі відкритих даних про вагу окремих готових товарів від IKEA, а також загальної маси їх поставок, які зафіксовані в документах української митниці.
- 70 Результати планової перевірки Великобичківського ЛМГ, яку проводила Державна екологічна інспекція України, липень 2018 року. Див. підсумки тут: <https://inspections.gov.ua/inspection/view?id=1203817>, і детальний звіт по перевірці, який ми отримали після запиту про доступ до інформації Державної екологічної інспекції у 2019 році.
- 71 Remote Sensing of Environment 113(6):1194-1207, 'Forest cover change and illegal logging in the Ukrainian Carpathians in the transition period from 1988 to 2007', Kuemmerle, Chaskovsky et al, червень 2009 року https://www.researchgate.net/publication/224968774_Forest_cover_change_and_illegal_logging_in_the_Ukrainian_Carpathians_in_the_transition_period_from_1988_to_2007.
- 72 UNEP-WCMC, 'Ukraine country overview to aid implementation of the EUTR,' оновлено у вересні 2018 року, https://ec.europa.eu/environment/forests/pdf/Country_overview_Ukraine__03_10_2018.pdf.
- 73 Earthsight, Complicit in Corruption, липень 2018, цитоване джерело.
- 74 Закон України «Про тваринний світ», стаття 39 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14>
- 75 На десяти з 109 ділянок лісозаготівлю здійснювала безпосередньо компанія «ВГСМ». Це видно з документів, які Earthsight отримала через запит про доступ до інформації від Державної екологічної інспекції. На вказаних десяти ділянках заготовили майже чверть букових лісоматеріалів з усіх 109 ділянок. Дуже важко повірити в те, що «ВГСМ» сама не використала бук, який вона ж заготовила.
- 76 Пропорцію вираховано з даних про продаж деревини у 2018 році, які Earthsight отримала від Великобичківського ЛМГ на підставі запиту про доступ до інформації.
- 77 Там же.
- 78 Підрахунки здійснені на підставі відкритих даних про вагу окремих готових товарів від IKEA, а також загальної маси їх поставок, які зафіксовані в документах української митниці. З документів, доступ до яких отримала Earthsight, видно, що «ВГСМ» відправила Plimob 418 тон букових деталей для крисел IKEA в квітні, 474 тонни в травні і ще 227 тон в першій половині червня 2018 року.
- 79 Guardian, 'Loss of biodiversity is just as catastrophic as climate change,' Robert Watson, травень 2019 року <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/may/06/biodiversity-climate-change-mass-extinctions>.
- 80 Закон України «Про тваринний світ», стаття 39 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14>.
- 81 Laboratoire d'Economie Forestière, 'Conflicting engagements on climate change adaptation in French private forest: an anthropological perspective,' квітень 2015 https://www6.nancy.inrae.fr/lef/content/download/4237/50249/version/1/file/Cahier_LEF_2015-03.pdf.
- 82 Аналіз, який для Earthsight здійснила Українська природоохоронна група.
- 83 Червона Книга України, <https://redbook-ua.org/>.
- 84 Конвенція про охорону дикої фауни та флори і природних середовищ існування в Європі, також відома як «Бернська Конвенція», Резолюція 6, <https://rm.coe.int/1680746af6>; ратифікована Україною у 1999 році: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/104/declarations?p_auth=LWV60Hc&coconventions_WAR_coconventionsportlet_enVigueur=false&coconventions_WAR_coconventionsportlet_se archBy=state&coconventions_WAR_coconventionsportlet_codePays=U&coconventions_WAR_coconventionsportlet_codeNature=2.
- 85 Червона Книга, <https://redbook-ua.org/>.
- 86 Конвенція про охорону дикої фауни та флори і природних середовищ існування в Європі, також відома як «Бернська Конвенція», Додаток III, <https://rm.coe.int/1680746af6>.
- 87 Там же.
- 88 Дані про лісорубні квитки для санітарних рубок у Великому Бичкові, які видані 1 квітня або після цієї дати, для рубок, які зазначені як «активні» або «завершені», Електронний реєстр лісорубних квитків на заготовку деревини Державного агентства лісових ресурсів <https://lk.ukrforest.com/forest-tickets/>, доступ 21 травня 2020 року. Крім того, не такі свіжі дані з власного веб-сайту Великобичківського ЛМГ за квітень, підтверджують факт проведення рубок на більшості цих ділянок у квітні, в тому числі на семи з одинадцяти ділянок, де «ВГСМ» виступала підрядником із лісозаготівлі.
- 89 Аналіз даних по ОВД та лісозаготівлі, який для Earthsight проводила Українська природоохоронна група.
- 90 На підставі аналізу даних про ОВД та лісорубні квитки, який проводила Українська природоохоронна група для Earthsight.
- 91 Розрахунки на основі даних про продаж деревини, отриманих від лісгоспів після запиту про доступ до інформації.
- 92 Вирок суду від 24 вересня 2018 року (справа №343/1365/18)
- 93 Кримінальне провадження №42017070000000369 від 18 жовтня 2017 року.
- 94 На підставі розмов з власниками пилорам в регіоні у 2019 році. Для їх безпеки, імена ми вилучили.
- 95 Справа обласного рівня на Закарпатті, серед учасників Ужгородське ЛМГ. Кримінальне провадження №42016071030000064 від 17 серпня 2016 року. Справу почали розслідувати в 2016 році, обрали запобіжний захід підозрюваним у травні 2019 року; див. також <https://zakarpattya.net.ua/News/192137-V-Uzhhorodi-o-14.00-vidbudetsia-sudove-zasidannia-po-obranniu-zapobizhnoho-zakhodu-zvynushchenym-zlochyni-posadovtsiam-ZOULMH>.
- 96 Аналіз публічних даних «Лісової варті», який здійснила Earthsight.
- 97 Купівельний лісгосп так і не отримав сертифікації FSC, тому, якщо IKEA купує у «ВГСМ» лише FSC-сертифіковану деревину, сировина з цього лісгоспу теоретично не мала потрапити на полиці їх магазинів. Однак, це тоді означає, що всі поставки
- бука від «ВГСМ» для IKEA протягом цього періоду є FSC-сертифікованою деревиною. Водночас, на британському сайті IKEA станом на травень 2020 року, в розділі про стільці Бор'є, бук для яких IKEA закупляє напряму у «ВГСМ», зазначено, що як мінімум 50% деревини використано для виготовлення цих стільців походить з FSC-сертифікованих лісів. Зі свого боку, це мало б означати, що «ВГСМ» дотримується всіх необхідних процедур, щоб відокремити бук з лісів, які сертифіковані FSC, від бука, який не має такої сертифікації.
- 98 Офіційний реліз Міністерства екології і природних ресурсів України: 'Мінприроди вимагає від правоохоронних органів Івано-Франківщини зупинити незаконну вирубку на природоохоронних територіях, а Держлісагентство України діяти в межах законодавства,' 4 квітня 2019 року <https://menr.gov.ua/news/33274.html>.
- 99 Інтерв'ю Earthsight з Сергієм Комарчуком, жовтень 2019 року.
- 100 Ми вилучили назву, щоб захистити анонімність інформатора.
- 101 Назви вилучено.
- 102 Кримінальне провадження №12019090000000289, розпочате 09 квітня 2019 року.
- 103 Справа обласного рівня на Закарпатті, серед учасників Ужгородське ЛМГ. Кримінальне провадження №42016071030000064 від 17 серпня 2016 року. Справу почали розслідувати в 2016 році, обрали запобіжний захід підозрюваним у травні 2019 року; див. також <https://zakarpattya.net.ua/News/192137-V-Uzhhorodi-o-14.00-vidbudetsia-sudove-zasidannia-po-obranniu-zapobizhnoho-zakhodu-zvynushchenym-zlochyni-posadovtsiam-ZOULMH>.
- 104 Там же.
- 105 Українська правда, 9 лютого 2020, <https://www.ppravda.com.ua/news/2020/02/9/7239941/>.
- 106 The Telegraph, 'Ukraine's fallen leader Viktor Yanukovich 'paid bribes of \$2 billion' - or \$1.4 million for every day he was president', 31 травня 2016 року.
- 107 South China Morning Post, Deposed Ukrainian president Yanukovich 'boasted about his corruption' <https://www.scmp.com/news/world/article/1435715/deposed-ukrainian-president-yanukovich-boasted-about-his-corruption>.
- 108 Open Democracy, 'Revealed: More than 700 British firms blacklisted in Ukraine for suspicious activity', 16 травня 2020 року, <https://www.opendemocracy.net/en/dark-money-investigations/revealed-more-700-british-firms-blacklisted-ukraine-suspicious-activity/>.
- 109 Попков, М. Консультант програми Світового банку ФЛЕГ II. «Мораторій на експорт лісу в Україні: причини, наслідки, альтернативи», жовтень 2016 року.
- 110 Товаротранспортні документи Державної митної служби України, лютий 2011-лютий 2014, які Earthsight отримали і проаналізували.
- 111 Особ. коментар, Михайло Тарасов, листопад 2019 року.
- 112 Sonae Industria Investor Presentation, лютий 2016 року - http://www.sonaeindustria.com/file_bank/investor_presentations/2016-02_SIND_investor%20presentation_FINAL.pdf.
- 113 Environmental Investigation Agency, 'Stealing the Last Forest', 2015, https://content.eia-global.org/assets/2015/10/Stealing_the_Last_Forest/EIA_2015_Report_Stealing_the_Last_Forest.pdf, C. 27.
- 114 Товаротранспортні документи Державної митної служби України, лютий 2011-лютий 2014, які Earthsight отримала і проаналізувала.
- 115 Згідно з даними злитих румунських податкових декларацій, з якими ознайомились в Earthsight.
- 116 Огляд Earthsight про товари, які продаються в британській філії IKEA, жовтень 2019 року. На етикетці на коробці Ecolog зазначена як виробник, про що свідчить 5-значний код виробника (19743).
- 117 Особ. коментар представників IKEA, 2020 рік.
- 118 Earthsight, Complicit in Corruption, липень 2018, цитоване джерело.
- 119 Forstpraxis.de, EGGER mit Zertifikat: Holzverkauf ist EUTR-konform, 22 січня 2019 року, <https://www.forstpraxis.de/egger-mit-zertifikat-holzverkauf-eutr-konform/>.
- 120 Особ. коментар, Наталя Єфімова, спеціаліст з лісового господарства і постачання деревини, Inter Ikea, 3 березня 2020 року.
- 121 Виявили, що найбільший експортер деревного вугілля в Україні систематично маркував не сертифіковані FSC товари як такі, що мають сертифікат FSC. Їх сертифікати ланцюга постачання FSC видавала і перевіряла компанія SGS, яка не помітила цього порушення. FSC, 'Polyprom Group Certificates Terminated', 22 листопада 2019, <https://fsc.org/en/news/polyprom-group-certificates-terminated>.
- 122 Egger, Manufacturer declaration about the timber origin, 31 грудня 2019 року, https://www.egger.com/get_download/7d7c7748-1272-45e8-93b7-f73a1c07ba30/Manufacturer-Declaration_Timber-origin_English.pdf.
- 123 Earthsight, Complicit in Corruption, липень 2018, цитоване джерело.
- 124 Там же.
- 125 Там же.
- 126 Там же.
- 127 Справа № 727/1001/18, наступне засідання відбудеться 08 червня 2020 року.
- 128 Там же. Діяльність МПП «Кросток» також розслідують на предмет вчинення інших незаконних операцій з деревиною: провадження №12018260060000354 і 12018260060000362
- 129 Дані Державної митної служби України, до яких отримала доступ і проаналізувала Earthsight.
- 130 Особ. коментар, Михайло Тарасов, менеджер з лісового господарства компанії IKEA, листопад 2019 року.
- 131 IKEA. 'Our view on forestry', 17 жовтня 2019, <https://newsroom.inter.ikea.com/about-us/our-view-on-forestry/s/99346cb9-f887-4d39-b06a-a1933c41910d>
- 132 IKEA Sustainability Report FY2014 <https://www.rsop.org/acop/2014b/ikea/R-Policies-to-PNC-ethicalconducthr.pdf>
- 133 IKEA. 'Our view on forestry', 2019, op cit.
- 134 IKEA forestry webpage, <https://www.ikea.com/gb/en/this-is-ikea/about-us/were-big-fans-of-wood-pubd4deffde>, accessed 19th December 2019
- 135 Лісгосп було сертифіковано в межах єдиного на всю область сертифікату для Закарпаття з квітня 2011 до квітня 2016. З серпня 2016 р. він мав власний FSC-

- сертифікат системи ведення лісового господарства.
- 136 База даних сертифікатів FSC, <https://info.fsc.org/certificate.php>
- 137 Цифри з бази даних сертифікатів FSC, проаналізовані Earthsight
- 138 База даних сертифікатів FSC, <https://info.fsc.org/certificate.php>
- 139 SGS, Публічний звіт FSC про Великобичківське ЛМГ, оновлений результатами наглядового візиту в липні 2019, опублікований 22 лютого 2020, <http://fsc.force.com/ser/vlet/ser/vlet.FileDownload?file=00Pf30000140GZMEA2>
- 140 Розрахунок Earthsight на підставі українського обліку відправок, де названі лігоспи-постачальники; було проведено перехресну перевірку цих даних із даними FSC на кожного з цих постачальників.
- 141 там же
- 142 Ikea Forestry page (accessed 18 Dec 2019) <https://www.ikea.com/gb/en/this-is-ikea/about-us/were-big-fans-of-wood-pubd4deffde>
- 143 Earthsight, «Причетні до корупції», червень 2018, цит. док.
- 144 ASI assessment of SGS FSC certificate issued to Lviv SFE, October 2018, <https://www.asi-assurance.org/s/assessment/a1P1H000002xY8AUAAU/a20171220347>
- 145 Крім того, ASI раніше посилалася на додаткові перевірки, проведені у відповідь на звіт Earthsight у двох лігоспах в Івано-Франківську, де, за заявами, теж не було виявлено доказів порушень. Однак, звіт про ці перевірки у базі даних ASI недоступно, оскільки Earthsight не змогла незалежно їх оцінити. Ми знаємо, що жодна із цих перевірок не стосувалася безпосередньо ЛМГ, окремо згаданого у нашому звіті. Також зауважимо, що коротка згадка ASI про результати перевірки вказує на те, що справжні причини санітарних рубок у цих ЛМГ здебільшого базувалися на смерекових лісах.
- 146 ASI assessment of SGS FSC certificate issued to Dovhe SFE in Zakarpattia, June 2019, <http://www.asi-assurance.org/s/assessment/a1P1H0000044xhUAA/a20181142552>
- 147 ASI assessment of Forest Certification LLC FSC certificate issued to Nadvirna SFE in Івано-Франківск, April 2019, <http://www.asi-assurance.org/s/assessment/a1P1H00000488fAUAAU/a20181142470>
- 148 Perechin Timber and Chemical Plant Press Release, 17th January 2020, as posed on Ukrinform, <https://www.ukrinform.net/rubric-economy/2856295-perechin-timber-and-chemical-plant-the-features-of-industrial-charcoal-production.html>
- 149 FSC, 'Polyprom Group Certificates Terminated', 22nd November 2019, <https://fsc.org/en/news/polyprom-group-certificates-terminated>
- 150 ARD, Das Erste, 'Das schmutzige Geschäft mit der Grillkohle', 17th July 2018, <https://programm.ard.de/TV/Themenschwerpunkte/Dokus--Reportagen/Umwelt-und-Natur/Startseite/?sendung=28721740838231>
- 151 Критерій 6.4 SGS Стандарту ведення лісового господарства для України, «репрезентативні ділянки існуючих екосистем в межах ландшафту повинні бути взяті під охорону в їх природному стані і нанесені на карту з врахуванням масштабу і інтенсивності лісгосподарських заходів, а також унікальності ресурсів»
- 152 Внутрішні правила Великобичківського ЛМГ ведення лісгосподарської діяльності на репрезентативних ділянках FSC, отримані у ЛМГ за запитом
- 153 The Guardian, 'Ikea to go 'forest positive' – but serious challenges lie ahead', 14th December 2012, <https://www.theguardian.com/sustainable-business/ikea-sustainability-forest-positive-karelia>
- 154 IKEA Group Sustainability Report, 2016, https://www.ikea.com/ms/en_US/img/ad_content/IKEA_Group_Sustainability_Report_FY16.pdf
- 155 A Forest Partnership for Change: WWF and IKEA Forest Programme Overview, October 2018 <https://www.wfse.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2019/01/wwf-ikea-forest-partnership-for-change-2018-18-4059.pdf>
- 156 Ikea 'our view on forestry' page (dated 17 Oct 2019), <https://newsroom.inter.ikea.com/about-us/our-view-on-forestry/s/99346cb9-f887-4d39-b06a-a1933c41910d>
- 157 FSC National Forest Stewardship Standard of Ukraine, FSC-STD-UKR-01-2019 V 1-0, Approved 15th July 2019, <https://fsc.org/en/document-centre/documents/resource/428>
- 158 RESOLUTION of International scientific and practical conference "Addressing ecological and social challenges for forests and forest management", October 23, 2018, Kyiv, published on FSC website at <https://fsc.org/en/news/fsc-can-contribute-to-solve-forestry-issues-in-ukraine>
- 159 Розраховано за показниками FSC-сертифікації в Україні із статистичних даних FSC-Україна, березень 2020, <https://ua.fsc.org/download-box.921.htm>
- 160 FSC, Інформаційно-аналітичні матеріали та пропозиції до рекомендацій по визначенню пріоритетів екологічної політики з питань сталого ведення лісового господарства в Україні до парламентських слухань на тему «Пріоритети екологічної політики Верховної Ради України на наступні п'ять років», 28 жовтня 2019 [українською] <http://komekolog.rada.gov.ua/uploads/documents/35764.pdf>
- 161 FSC, 'Sustainable fashion is more than a trend: H&M announces FSC certified raw materials', 12th Jun 2014, <https://fsc.org/en/news/sustainable-fashion-is-more-than-a-trend-hm-announces-fsc-certified-raw-materials>
- 162 Rainforest Foundation UK, 'Trading in Credibility: The myth and reality of the Forest Stewardship Council, November 2002, <https://globalforestcoalition.org/wp-content/uploads/2010/12/Trading-in-Credibility1.pdf>
- 163 Mongabay, 17th Apr 2008, The FSC is the 'Enron of forestry' says rainforest activist <https://news.mongabay.com/2008/04/the-fsc-is-the-enron-of-forestry-says-rainforest-activist/>
- 164 Moog, S. et al., The Politics of Multi-Stakeholder Initiatives: The Crisis of the Forest Stewardship Council. Journal of Business Ethics 128, 469-493 (2015), <https://link.springer.com/article/10.1007/s10551-013-2033-3>
- 165 Greenpeace International, Statement on Forest Certification and Guidance for Companies and Consumers, March 2018, https://storage.googleapis.com/planet4-international-stateless/2018/03/6b3d1c70-greenpeace-statement-on-forest-certification-and-guidance-for-companies-and-consumers_final.pdf
- 166 Poynton, S. 'Beyond certification', 2015.
- 167 У 2013 Скотт Пойнтон, який протягом своєї довгої кар'єри чимало разів особисто відвідував фабрики у Китаї та Індії, що мають FSC-сертифікат «Ланцюг постачання», оцінив, що максимум 10% цих компаній справді використовують FSC-сертифіковану деревину. «Ланцюг постачання – нісенітниця від FSC і PEFC: захист джерел прибутку, а не лісів у всьому світі», коментар Скотта Пойнтон, Mongabay, 10 липня 2013 р.
- 168 там же
- 169 FSC-UK, Factsheet on Chain of Custody certification, <https://www.fsc-uk.org/download.fsc-chain-of-custody-certification-factsheet.a-196.pdf>, accessed 10th March 2020
- 170 "Chain of custody nonsense from FSC & PEFC: protecting income streams rather than the world's forests", Commentary by Scott Poynton, Mongabay, 10th Jul 2013
- 171 FSC Financial Report 2018, https://annual-reports.fsc.org/sites/annual-reports.fsc.org/files/2019-12/FSC%20Annual%20Report%202018%20-%20Financial%20report%20-%20English_0.pdf
- 172 Million-dollar business FSC, Timber-Online.net, 17 Apr 2018 <https://www.timber-online.net/rundholz/2018/04/millionenbusiness-fsc.html>
- 173 FSC Statistics, FSC website, accessed 12th March 2020, <https://fsc.org/en/page/facts-figures>
- 174 Calculated from comparison of data for December 2019 and December 2018 as given in archived FSC statistical reports at <https://fsc.org/en/page/facts-figures>
- 175 Calculated from total audit fees in 2018 as given in FSC financial report for that year, assuming 80% of those from CoC certificates as per previous years, multiplied by the proportion of Chinese CoC holders in 2018, then extrapolated to 2019 using comparison of number of Chinese CoC holders as of December 2018 and December 2019
- 176 Sixth Tone, "How Illegally Harvested Timber Is 'Greenwashed' in China", 16th Jan 2019, <https://www.sixthtone.com/news/1003369/how-illegally-harvested-timber-is-greenwashed-in-china>
- 177 Coniff, R. Greenwashed Timber: How Sustainable Forest Certification Has Failed, YaleEnvironment360, 20th February 2018, <https://e360.yale.edu/features/greenwashed-timber-how-sustainable-forest-certification-has-failed>
- 178 FSC database, <https://info.fsc.org/certificate.php>, accessed 10th March 2020
- 179 FSC website news, Retirement of the FSC Online Claims Platform (OCP), 15th January 2019, <https://fsc.org/en/news/retirement-of-the-fsc-online-claims-platform-ocp>
- 180 FSC Newsfeed, 'Falcon no longer in use', 24th March 2020, <https://fsc.org/en/newsfeed/falcon-no-longer-in-use>
- 181 FSC General Assembly 2014 website, profile of Henri Djombo, archived at <https://web.archive.org/web/20170828125011/http://ga2014.fsc.org/h-e-henri-djombo>
- 182 FSC Newsfeed, 'FSC Signs Cooperation Agreement with Congolese Government', 19th June 2015, <https://fsc.org/en/news/fsc-signs-cooperation-agreement-with-congolese-government>
- 183 EIA, Toxic Trade: Forest Crime in Gabon and the Republic of Congo and Contamination of the US Market, March 2019, <https://eia-global.org/reports/20190325-toxic-trade>
- 184 Аналіз архівних інтернет-сторінок свідчить, що сторінку було видалено у жовтні 2019 або зразу ж описля
- 185 FSC-Watch, 'CIB – FSC's Great African Embarrassment', 20th June 2011, <https://fsc-watch.com/2011/06/20/cib-fscs-great-african-embarrassment/>
- 186 там же
- 187 FSC-Watch, 'What the ARTE documentary didn't tell us about IFO's concession in the Republic of Congo: massive forest fires, a hydropower dam, and mining concessions', 26th October 2018, <https://fsc-watch.com/2018/10/26/what-the-arte-documentary-didnt-tell-us-about-ifos-concession-in-the-republic-of-congo-massive-forest-fires-a-hydropower-dam-and-mining-concessions/>
- 188 Potapov, P. et al., The last frontiers of wilderness: Tracking loss of intact forest landscapes from 2000 to 2013, Science Advances, 13 Jan 2017: Vol. 3, no. 1, e1600821 DOI: 10.1126/sciadv.1600821
- 189 Greenpeace, 'Cut from Congo: Industrial logging and the loss of intact forest landscapes in the Congo Basin', 2017, https://storage.googleapis.com/planet4-africa-stateless/2018/10/9beda7ae-9beda7ae-greenpeace_ifl_report_final-low-res.pdf?_ga=2.69734224.1962654242.1590177206-241074894.1584017422
- 190 Greenpeace, 'FSC in Russia: Certifying the Destruction of Intact Forest Landscapes', August 2014, <https://www.greenpeace.org/archive-international/Global/international/publications/forests/2014/FSC-Case-Studies/454-6-FSC-in-Russia.pdf>
- 191 FSC-Watch, 'Greenpeace International leaves FSC, "due to failures to protect forests"', 28th March 2018, <https://fsc-watch.com/2018/03/28/greenpeace-international-leaves-fsc-due-to-failures-to-protect-forests/>
- 192 FSC-Watch, 'SIFORCO in DR Congo: nice certificates, shame and the arrests, beatings, burnings and rapes', 21st June 2011, <https://fsc-watch.com/2011/06/21/siforco-in-dr-congo-nice-certificates-shame-about-the-arrests-beatings-burning-and-rapes/>
- 193 FSC, Greenpeace complaint against Danzer/Siforco, Public Summary of the Impartial Complaints Panel Report, 21st January 2013, https://fsc.org/sites/fsc.org/files/2019-06/Public%20summary%20panel%20report%20Greenpeace_Siforco_Danzer-ENG%281%29_0.pdf
- 194 Barume, A. et al., Formal complaint by Greenpeace against SODEFOR's association with FSC, Complaints Panel Report, January 2012, https://fsc.org/sites/fsc.org/files/2019-06/Complaints_Panel_Evaluation_Report_Greenpeace_Sodefor_1.pdf
- 195 FSC, Public Summary of the Policy for Association Investigation of Jari Group, April 2019, 2019, https://fsc.org/sites/fsc.org/files/2019-08/Public%20summary%20of%20the%20Policy%20for%20Association%20Investigation_April%202019%20%281%29.pdf
- 196 FSC Watch, 'Mighty Earth files complaint against Korindo with FSC. But no Korindo group companies should have been certified in the first place', 5th Jun 2017, <https://fsc-watch.com/2017/06/05/mighty-earth-files-complaint-against-korindo-with-fsc-but-no-korindo-group-companies-should-have-been-fsc-certified-in-the-first-place/>

197 FSC-Watch, 'FSC audit of SGS leads to suspension of largest tropical logging certificate', 18th January 2007, <https://fsc-watch.com/2007/01/18/fsc-audit-of-sgs-leads-to-suspension-of-largest-tropical-logging-certificate/>

198 EIA, Stealing the Last Forest: Austria's Largest Timber Company, Land Rights, and Corruption in Romania, 2015, <https://eia-global.org/reports/st>

199 Policy for Association complaint by WWF Germany against Holzindustrie Schweighofer, 14 October 2016

Recommendation to the FSC Board of Directors, https://fsc.org/sites/fsc.org/files/2019-06/Public%20Summary%20Complaints%20Panel%20Evaluation%20Report_WWF%20Germany%20vs.%20Holzindustrie%20Schweighofer_Oct%202016.pdf

200 EIA, Stealing the Last Forest, 2015, op cit.

201 FSC Annual Report 2018, https://annual-reports.fsc.org/sites/annual-reports.fsc.org/files/2019-12/FSC%20Annual%20Report%202018%20-%20English_web.pdf

202 FSC, Schweighofer case - Additional Information. Rationale for the FSC BoD decision of 'probation', December 2016, <https://ic.fsc.org/file-download.rationale-for-probation-schweighofer-dec-2016.6425.htm>

203 FSC-Watch, 'How can products from an Asia Pulp and Paper company have carried an FSC label for the past seven years, when FSC disassociated from APP in 2007?', 15th November 2018, <https://fsc-watch.com/2018/11/15/how-can-products-from-an-asia-pulp-and-paper-company-have-carried-an-fsc-label-for-the-past-seven-years-when-fsc-disassociated-from-app-in-2007/>

204 Поточний FSC-сертифікат «Ланцюг постачання» Dalian Xingjia значиться як виданий у 2018 році (<https://info.fsc.org/details.php?id=a02f30000GJRh1AAG&type=certificate>), але у звітах зазначено, що Xingjia була утримувачем FSC-сертифікату «Ланцюг постачання» і під час розслідування EIA (Coniff, R., Greenwashed Timber: How Sustainable Forest Certification Has Failed, Yale Environment 360, 20th February 2018, <https://e360.yale.edu/features/greenwashed-timber-how-sustainable-forest-certification-has-failed>). Незрозуміло, чи між цими періодами вона втратила сертифікат, і якщо так, то чи це трапилося у результаті дій, вжитих FSC у відповідь на інцидент. Безумовно, компанія ніколи не була фігурантом розслідування щодо політики вступу FSC.

205 EIA, Liquidating the Forests: Hardwood Flooring, Organized Crime, and the World's Last Siberian Tigers, 2013, https://content.eia-global.org/posts/documents/000/000/609/original/EIA_Liquidating_the_Forests.pdf?1479504214

206 EIA Press Release, 'Lumber Liquidators sentenced for smuggling illegal wood into the United States', 1st February 2016

207 EIA, Moment of Truth, 2015 <https://eia-global.org/reports/momentoftruth>

208 Release from USTR Office, October 2017, "USTR Announces Unprecedented Action to Block Illegal Timber Imports from Peru" <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2017/october/ustr-announces-unprecedented-action>

209 FSC certificate database, <https://info.fsc.org/details.php?id=a023300000VG2AZAAL&type=certificate>, accessed 3rd June 2020

210 ARTE, Die Ausbeutung der Urwälder: Kann ein Öko-Siegel die Forstindustrie stoppen?, 16th October 2018, released in English by Deutsche Welle (DW) as 'Greenwashing global logging', July 2019, <https://www.youtube.com/watch?v=GMp0lFAV41Q>

211 Poynton, S., Beyond Certification, 2015, op cit.

212 FSC, 'Fact check: FSC responds to allegations made in Arte documentary', 19th Oct 2018, <https://ic.fsc.org/file-download.fsc-fact-checks.7762.htm>

213 FSC AC financial reports, 2013-2018

214 Union of Concerned Scientists, Measuring the Role of Deforestation in Global Warming, 9th Dec 2013, <https://www.ucsusa.org/resources/measuring-role-deforestation-global-warming>

215 European Scientist, 'Even selective logging in rainforests hurts biodiversity', 20th April 2018, <https://www.europeanscientist.com/en/environment/even-selective-logging-in-rainforests-hurts-biodiversity/>; also Wood, P., Sustainability of commercial forest management in tropical rainforest, Rainforest Foundation Norway, October 2018, https://d5i6is0eze552.cloudfront.net/documents/RF_report_0919_print.pdf?mtime=20190920102251

216 New Straits Times, 'Going paperless: Not as green as you may think', 3rd Mar 2018 <https://www.nst.com.my/lifestyle/pulse/2018/03/340908/going-paperless-not-green-you-may-think>

217 Global Witness, 'In the future, there will be no forests left', November 2012, https://www.globalwitness.org/documents/17779/no_forests_left.pdf

218 Environmental Investigation Agency (EIA), 'Time for FSC to Embrace Traceability, Transparency and Technology', 21st Feb 2018, <https://eia-global.org/blog-posts/20180221-time-for-fsc-to-embrace-traceability-transparency-and-technology>

219 See Earthsight Timber Investigation Centre summary at <https://www.earthsight.org.uk/tic/laws>

220 EIA, 21st Feb 2018, op cit.

221 FSC Facts and Figures, <https://fsc.org/en/facts-figures>, accessed 26th May 2020.

222 FSC list of disassociation investigation cases, <https://fsc.org/en/unacceptable-activities/cases> accessed 26th May 2020.

223 Earthsight, Complicit in Corruption, 2018, op cit.

224 Processing Policy for Association Complaints in the FSC® Certification Scheme, FSC-PRO-01-009 (V3-0) EN, May 2014, <http://ic.fsc.org/pre-download.fsc-pro-01-009-v3-0-processing-policy-for-association-complaints-in-the-fsc-certification-scheme.1634.htm>

225 Earthsight, Complicit in Corruption, 2018, op cit.

226 The Share of Sustainable Wood: Data on FSC's Presence in Global Wood Production, FSC website, 14th Nov 2018, <https://fsc.org/en/news/the-share-of-sustainable-wood-data-on-fscs-presence-in-global-wood-production>. The study estimated that 22.6% of global industrial roundwood production (excluding fuel wood) was FSC certified, with a margin of uncertainty of +/-5%.

227 European Sustainable Tropical Timber Coalition, 'FSC backs Gabon certification programme to boost timber demand', 5th December 2018, <http://www.europeansttc.com/fsc-backs-gabon-certification-programme-to-boost-timber-demand/>

228 GAN Business Anti-Corruption Portal, Belarus Corruption Report, <https://www.ganintegrity.com/portal/country-profiles/belarus/>

229 Порівняння Earthsight статистичних даних щодо площі FSC-сертифікованих лісів із розділу «Факти та цифри FSC» та показників площі лісів у Білорусі.

230 European Commission, Illegal logging – evaluation of EU rules (fitness check), feedback from Forest Stewardship Council, submitted on 27th February 2020, <https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/11630-Illegal-logging-evaluation-of-EU-rules-fitness-check-/F506597>; feedback from IKEA Range and Supply, submitted on 28th February 2020, <https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/11630-Illegal-logging-evaluation-of-EU-rules-fitness-check-/F506721>

231 Forest Partnership for Change: WWF and IKEA Forest Programme Overview, October 2018, <https://www.wwfse.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2019/01/wwf-ikea-forest-partnership-for-change-2018-18-4059.pdf>

232 Cash Investigation, France2 TV, 2017, op cit.; see also EIA, 'PEFC: A Fig Leaf for Stolen Timber', 5 June 2017, <https://eia-global.org/blog-posts/PEFC-fig-leaf-for-stolen-timber>

233 Earthsight, 'Choice Cuts: how European & US BQs are fuelled by a hidden deforestation crisis in South America', 5 July 2017, <https://www.earthsight.org.uk/news/investigations/choice-cuts-paraguay-2017-bricopar-supermarkets>

234 Lionel Shriver, The Spectator, 'Ikea's real genius: making furniture disposable', 3 February 2018, <https://www.spectator.co.uk/article/ikea-s-real-genius-making-furniture-disposable>

235 Zaholovok.com.ua, 'У Великому Бичкові роблять меблі для IKEA', 6 June 2018, <https://zaholovok.com.ua/u-velikomu-bichkovi-roblyat-mebli-dlya-ikea>

236 Furniture Today, 17 February 2020, op cit.

237 Lionel Shriver, The Spectator, 'Ikea's real genius: making furniture disposable', 3 February 2018, <https://www.spectator.co.uk/article/ikea-s-real-genius-making-furniture-disposable>

238 US Environmental Protection Agency (EPA), Facts and Figures, <https://www.epa.gov/facts-and-figures-about-materials-waste-and-recycling/durable-goods-product-specific-data#FurnitureandFurnishings>, accessed 25 March 2020

239 Per capita figures calculated from EPA totals by Earthsight using World Bank US population statistics

240 Calculated from figures in US EPA 2020, op cit.

241 Real Homes, 'Brits discard a shocking 22 million pieces of furniture annually, research shows', 27 March 2019

242 WRAP, Composition and re-use potential of household bulky waste in the UK, August 2012, <https://wrap.org.uk/sites/files/wrap/UK%20bulky%20waste%20summary.pdf>

243 Ibid.

244 Environment Journal, 'Waste crisis 'imminent' as landfills could overflow by 2022', 10 October 2018, <https://environmentjournal.online/articles/waste-crisis-imminent-as-landfills-could-overflow-by-2022/>

245 BUILD, National poll reveals almost half of Brits are unaware that buying preloved or second-hand furniture is greener than buying new, 25 September 2019, <https://www.build-review.com/national-poll-reveals-almost-half-of-brits-are-unaware-that-buying-preloved-or-second-hand-furniture-is-greener-than-buying-new/>

246 The Guardian, 'Ikea to sell refurbished furniture to boost culture of recycling', 7 February 2019, <https://www.theguardian.com/business/2019/feb/07/ikea-to-sell-refurbished-furniture-in-bid-to-boost-culture-of-recycling>

247 Just 3,500 items were sold back to IKEA in Japan in the first year of the scheme there (WEF, 'IKEA will take back your old furniture, resell it and give you the money', 26 June 2018), for example

248 Based on data published in Ikea Sustainability Report FY2019, which stated that 56 per cent of wood use was for wood-based boards (of which 28 per cent was recycled) and 4 per cent of wood use was paper (of which 75 per cent was recycled)

249 Using figures published by Ikea in its 2016 and 2019 Annual Sustainability reports, for example, Earthsight has calculated that while use of recycled wood increased substantially, this was outstripped by the overall increase in wood consumed. As a result, Ikea's consumption of virgin wood and paper still grew by 1.8 million cubic metres over that period, an increase of 12 per cent

250 FiveThirtyEight, 'The Weird Economics of Ikea', 21 October 2016, <https://fivethirtyeight.com/features/the-weird-economics-of-ikea>

251 Furniture Today, 'Blog: Can the furniture industry afford a 'more affordable' Ikea?', 17 February 2020, <https://www.furnituretoday.com/opinion/furniture-everyday/blog-can-the-furniture-industry-afford-a-more-affordable-ikea/>

252 Ikea Sustainability Report FY19, <https://preview.thenewsmarket.com/Previews/IKEA/DocumentAssets/558164.pdf> 253 Ibid.

254 Greenpeace, 'Greenpeace, RAN warn of forest certification greenwash', 24 June 2015, <https://www.greenpeace.org/southeastasia/press/591/greenpeace-ran-warn-of-forest-certification-greenwash/>

255 Rosoman, G., Is the Forest Stewardship Council going to stay 'fit for purpose' for this century? (commentary), Mongabay, 31 October 2017, <https://news.mongabay.com/2017/10/is-the-forest-stewardship-council-going-to-stay-fit-for-purpose-for-this-century-commentary/>

256 Philanthropy Forum profile of Steve Howard, <https://philanthropyforum.org/people/steve-howard/>, accessed May 2020

257 Global Witness, 'Pandering to the Loggers: Why WWF's Global Forest and Trade Network isn't working', July 2011, https://cdn.globalwitness.org/archive/files/pdfs/pandering_to_the_loggers.pdf

258 Philanthropy Forum profile of Steve Howard, op cit.

259 FSC, 'Forest Stewardship Council appoints new Director General', 24 July 2012, <https://fsc.org/en/newsfeed/forest-stewardship-council-fsc-appoints-new-director-general>

earthsight

email: info@earthsight.org.uk

www.earthsight.org.uk

